

Riksdagens protokoll

Nr 136

1 december 1971

Debatter m. m.

Onsdagen den 1 december

Förbättrad information om riksdagens arbete och massmedias bevakning av riksdagsarbetet	3
Riksdagens upplysningstjänst och experter i riksdagen	6
Meddelande ang. kammarens sammanträden	12
Rättsregler för åsiktsannonsering	13
De studerandes sjukförsäkringsvillkor	15
Patienternas ställning inom vårdområdet, m. m.	16
Åtgärder mot alkohol- och narkotikamissbruket	26
Kulturfrämjande åtgärder	74
Bekämpning av oljeutsläpp, m. m.	88
Miljövårdsplan och miljövårdens organisation m. m.	89
En plan för energiförsörjningen	92
Främjande av rekryteringen till kroppsarbetsyrkena	108
Meddelande ang. enkla frågor av:	
herr Westberg i Ljusdal (fp) ang. förbättringslån till vissa åldringsbostäder	115
herr Hallgren (vpk) ang. tillämpningen av giftförordningen	115
herr Gustafson i Göteborg (fp) ang. åtgärder mot arbetslösheten i Göteborg	115
herr Wikner (s) ang. beredskapsarbeten i form av ungs-kogs-röjningar m. m.	115

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 1 december

Konstitutionsutskottets betänkanden

Nr 67 om förbättrad information om riksdagens arbete och massmedias bevakning av riksdagsarbetet	3
Nr 68 om riksdagens upplysningstjänst och experter i riksdagen	6
Nr 69 ang. riksdagsstadgan m. m.	13
Nr 70 om rättsregler för åsiktsannonsering	13
Nr 71 om förhandsgranskning av skolprogram i radio och television	14
Nr 72 ang. Nordiska rådets svenska delegations kansliorganisation	14

Nr 73 ang. anslag för inredning och utrustning av kontorslokalerna m. m.	14
<i>Socialförsäkringsutskottets betänkanden</i>	
Nr 42 ang. ändring i lagen om allmän försäkring	14
Nr 43 ang. de studerandes sjukförsäkringsvillkor	15
<i>Socialutskottets betänkanden</i>	
Nr 37 om patienternas ställning inom vårdområdet, m. m. . . .	16
Nr 39 om åtgärder mot alkohol- och narkotikamissbruket . . .	26
<i>Kulturutskottets betänkanden</i>	
Nr 28 om kulturfrämjande åtgärder	74
Nr 29 om forskning angående ungdomens situation i samhället.	88
<i>Jordbruksutskottets betänkanden</i>	
Nr 57 ang. bekämpningen av oljeutsläpp, m. m.	88
Nr 58 om en plan för förstärkning av beredskapslagringen av livsmedel och produktionsmedel, m. m.	89
Nr 63 ang. godkännande av gränsälvsoverenskommelse mellan Sverige och Finland, m. m.	89
Nr 64 ang. ändring i förordningen om obligatorisk statsplombering av utsädesvara och om växtförädlingsavgift	89
Nr 65 ang. miljövårdsplan och miljövårdens organisation m. m.	89
<i>Näringsutskottets betänkande</i>	
Nr 42 om en plan för energiförsörjningen	92
<i>Inrikesutskottets betänkande</i>	
Nr 34 om främjande av rekryteringen till kroppsarbetsyrkena .	108

Onsdagen den 1 december

Kl. 10.00

§ 1 Justerades protokollet för den 23 november.

§ 2 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Härmed anhålles om tjänstledighet från riksdagsarbetet under tiden 8–17 december 1971 för deltagande i två på varandra följande internationella möten i Moskva med bl. a. Nordostatlantiska fiskerikommissionen.

Stockholm den 1/12 1971

Georg Åberg

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 3 Föredrogs och hänvisades motionerna
nr 1630 till finansutskottet,
nr 1631 och 1632 till konstitutionsutskottet,
nr 1633 och 1634 till inrikesutskottet,
nr 1635 till lagutskottet,
nr 1636 och 1637 till civilutskottet samt
nr 1638–1643 till konstitutionsutskottet.

§ 4 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 221.

§ 5 Förbättrad information om riksdagens arbete och massmedias bevakning av riksdagsarbetet

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 67 i anledning av motioner om förbättrad information om riksdagens arbete och massmedias bevakning av riksdagsarbetet.

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Det är väl inte alltid som en motion bäst tjänar sitt syfte genom att bli bifallen. Ibland kan det vara väl så viktigt att den förmår väcka debatt i en väsentlig fråga. Ur den synpunkten har författaren till motion 47 ingen anledning att klaga. Den blev i början av året föremål för en del uppmärksamhet från de massmedia vars behandling av riksdagsarbetet den bl. a. avsåg att analysera och kritisera. Om jag ändå vågar uttrycka en viss besvikelse över konstitutionsutskottets betänkande över motionen så beror det främst på att det ger så ringa uttryck för självrannsakan.

Onsdagen den
1 december 1971

Förbättrad information om riksdagens arbete och massmedias bevakning av riksdagsarbetet

Onsdagen den
1 december 1971

Förbättrad information om riksdagens arbete och massmedias bevakning av riksdagsarbetet

Ett av motionens syften var att förmå riksdagen att överväga sina egna arbetsformer i avsikt att underlätta massmedias arbete. Eftersom motionen väcktes i januari fanns det inga möjligheter att belysa den sidan av saken genom erfarenheter från enkammarriksdagens arbete. Sedan en tid hade gått hävdade massmedias representanter att skulden till den otillfredsställande bevakningen av riksdagsarbetet till stor del ligger hos riksdagen själv. Och visst ligger det något i den kritiken.

Delvis är det fråga om diskutabla konsekvenser av en diskutabel författningsreform. Främst gäller det anhopningen i en enda lokal av ett stort antal människor som anser sig ha något att säga. Även om yttrandefriheten i denna församling är ett värde som vi alla svartsjukt bevakar kunde man ju tänka sig en något högre grad av debattdisciplin om man verkligen vill att massmedia skall intressera sig för debatterna.

Mera speciellt gäller problemet utnyttjandet av möjligheterna till interpellationer och enkla frågor. Eftersom syftet med sådana frågor i väsentlig utsträckning är att skapa publicitet kring vissa problem borde det vara lätt att förstå att möjligheterna till sådan publicitet ökar om antalet frågor minskar. Nu dränks ju redaktionerna i frågor och svar som inte rimligen får plats i spalter och i bildrutor. Att en radikal minskning av antalet frågor också skulle göra tillvaron lättare för Kungl. Maj:ts kansli behöver ju inte direkt vara ett fel.

En annan elementär reform som riksdagen borde kunna överväga är att förlägga sina debatter till tider, där chanserna till bevakning från massmedia ökar. Jag har aldrig kunnat förstå varför inte riksdagens plena skulle kunna läggas t. ex. mellan kl. 9 och 6, vilket dels skulle minska risken för kvällsplena, dels öka möjligheterna att få in referat i morgontidningarna och kanske t. o. m. några "snuttar" i kvällspressen. Middagspausens förläggning förefaller mig gå tillbaka på 1800-talets måltidsvanor.

Jag är inte alldeles övertygad om att grundlagberedningen är rätt forum för att diskutera sådana reformer. Men eftersom den råkat få ett rätt omfattande mandat får man väl hoppas det bästa. I varje fall finns det väl garantier för att den inte förhastar sig.

Däremot får man hoppas att grundlagberedningen inte faller för tanken att offentliga utskottssammanträden skulle öka publiciteten kring utskottsarbetet. Motsatsen torde vara fallet. Inget är väl mera spännande för en riksdagsjournalist än att fånga upp skvaller från ett slutet utskottssammanträde. Om vi vill ha ordentliga referat från kammarens plena, skulle kanske den bästa metoden vara att göra dem hemliga. Hänsyn till andra intressen än massmedias kan möjligen lägga hinder i vägen för en sådan reform.

Låt mig nu säga några ord om vad som kunde göras i ett samspel mellan riksdagen och massmedia. På något håll har syftet med motionen 47 sagts vara att skälla på journalisterna. Ingenting är mig mera främmande. Tvärtom sägs i motionen att det inte lönar sig mycket att allmänt moralisera över sakernas tillstånd, och där vädjas om fantasi, öppenhet och generositet från alla berörda parter sida.

Att tillståndet i dag är dåligt kan inte bestridas. Massmedias bevakning av riksdagsarbetet uppfyller inte rimliga krav på orientering till väljarna

Onsdagen den
1 december 1971

Förbättrad information om riksdagens arbete och massmedias bevakning av riksdagsarbetet

om vad väljarnas ombud har för sig. Men ansvaret för detta tillstånd kan inte ensidigt läggas på journalisterna. Det är en yrkeskår, som liksom alla andra består av kunniga och mindre kunniga, skickliga och mindre skickliga, hederliga och mindre hederliga människor — i många fall är de bättre än sitt rykte. Ansvaret måste på massmediasidan fördelas mellan journalisterna, deras uppdragsgivare och faktorer som ingendera av dessa parter har grepp om.

Riksdagen kan naturligtvis överväga, om den inte bör ställa mer preciserade krav på ordentlig bevakning i radio och TV, när avtalet med Sveriges Radio förnyas. Vi vet alla vilka brister som där finns.

Relationerna till pressen är av annat slag: Det förefaller mig felaktigt när grundlagberedningen i första hand riktar uppmärksamheten på landsortstidningarnas otillräckliga bevakning av riksdagsarbetet. I den konkurrenssituation, som många landsortstidningar i dag upplever, kan frestelsen ligga nära att offra material, som inte i första hand drar till sig läsarnas uppmärksamhet. I stället borde enligt min mening strålkastarljuset riktas mer mot de stora, välbeställda rikstidningarna, som har helt andra möjligheter att bevaka riksdagen och som ofta verkar riktgivande för andra tidningar.

I motionen har jag konstaterat, att Sveriges största och rikaste morgontidning sedan länge utmärkt sig genom särskilt torftiga och nonchalanta riksdagsreferat. Det är ett uttalande som vederbörande tidning tydligen inte kan förlåta. Nu jämrar den sig över att dess affärer blir sämre och att den kanske måste offra sin dyrbara utlandsbevakning, om inte herr Sträng blir snällare mot pressen.

Jag hoppas att ingen misstänker mig för att vara ointresserad av vad som händer utanför vårt lands gränser. Men om tidningen i fråga verkligen betraktar sig som ett centralt organ för samhällsinformation, skulle det vara rimligare om den redan nu offrade en del av sin utlandsbevakning och i stället satsade på en rejäl riksdagsinformation. Här i riksdagen behandlar vi varje vecka frågor som direkt berör vanliga människor. Det går ofta obeaktat förbi, samtidigt som stora tidningar ägnar oproportionerligt utrymme åt perifera grupper och perifera problem.

Nu kan man säga att varje riksdagsman borde anstränga sig mer själv för att få kontakt med massmedia. Men då ställer sig också frågan för den enskilde, om han skall ägna mer tid och kraft på sin egen PR än på konstruktiva insatser i utskott, utredningar och andra sammanhang. Att göra publicitetens omfattning beroende av ledamotens läggning kan ha sina risker. Vi vet ju alla att de ledamöter som massmedias representanter gärna lyssnar till inte alltid är de som kammaren gärna lyssnar till.

Det kan också vara riskabelt att verka generös mot journalister. I motionen framkastade jag tanken på något slags pris eller belöning till särskilt skickliga riksdagsjournalister. Jag uttryckte en förmodan att det fanns tidningsutgivare som skulle reagera som prinsessan på ärten inför sådana tankar. Tydligen finns det också enstaka journalister med nämnda prinsessas egenskaper. I dag går det bra för journalister att ta emot stipendier och priser från huset Bonnier. Det går bra att belönas för goda

industrireportage. Det går bra att låta försäkringsbolagen bekosta kurser och det går bra att ta emot diverse förmåner från andra stora privata institutioner i samhället. Men den svenska riksdagen är tydligen en alltför farlig mecenat. Ändå är det inte sagt i motionen att sådana stipendier och priser behövde delas ut enbart av riksdagens representanter. Man kunde t. ex. ha en jury bestående av framstående publicister, representanter för en politiskt intresserad allmänhet och enstaka riksdagsmän.

Men för all del, om uppslaget inte passar, går det väl att hitta på något annat. Huvudsaken är att få till stånd det fruktbara samspel, som motionen efterlyser. Inte kan det väl vara omöjligt att få till stånd ett lika gott och förtroendefullt samarbete mellan parlamentariker och kvalificerade journalister som i dag förekommer i en del andra demokratier. Om viljan finns lär det också finnas mer att göra än vad både riksdagen och massmedia hittills uträttat. En del lär faktiskt ha hänt på detta område sedan motionen väcktes, och det noteras med tacksamhet. Det tyder på att det ibland kan löna sig att bråka.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande.

Herr PETTERSSON i Visby (s):

Herr talman! Det var en del frågor som herr Björk tog upp till debatt och han undrade om man inte skulle kunna göra det eller det. Jag vill bara här omnämna att alla de frågor som gäller dessa mera konkreta ting är föremål för grundlagberedningens arbete, och det betänkande som är avsett att lämnas torde komma att bli offentligt under tiden mellan den 15 februari och 15 mars. Konstitutionsutskottet säger i ett annat uttalande när det gäller bl. a. riksdagsstadgan att det förslag som kommer att föreligga kan vara av det innehållet att man kanske behöver vidta ändringarna mycket snabbt.

Grundlagberedningen kommer att föreslå ny regeringsform, ny riksdagsordning och en ersättning av den nuvarande riksdagsstadgan i form av s. k. tillägsbestämmelser. Riksdagens arbetsplanering och informationsverksamhet är där föremål för förslag.

Jag kan också nämna att det har gjorts en mycket omfattande utredning beträffande medias bevakning av riksdagsarbetet. Avsikten är att resultatet av denna skall presenteras någon gång i januari eller kanske i början av februari. Ledare för denna granskning och forskning har varit Stig Hadenius.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6 Riksdagens upplysningstjänst och experter i riksdagen

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 68 i anledning av motioner om riksdagens upplysningstjänst och experter i riksdagen.

Onsdagen den
1 december 1971

*Riksdagens upp-
lysningstjänst och
experter i riksdagen*

I detta betänkande behandlades

motionen 1971:86 av herr Helén m. fl. (fp), vari under B andra att-satsen hemställts att riksdagens förvaltningskontors styrelse och konstitutionsutskottet framlade förslag om en utveckling av riksdagens upplysningstjänst, så att den också kunde tjänstgöra som ett fristående utredningsinstitut, och att erforderliga medel skulle föreslås härför, samt motionen 1971:543 av herr Nilsson i Tvärälund m. fl. (c).

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå motionerna

1. 1971:86, såvitt avsåg hemställan under B andra att-satsen, samt
2. 1971:543.

Reservation hade avgivits av herrar Nelander (fp) och Norrby i Åkersberga (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

1. att riksdagen med bifall till motionen 1971:86, såvitt avsåg hemställan under B andra att-satsen, hemställde att riksdagens förvaltningsstyrelse och konstitutionsutskott framlade förslag om en utveckling av riksdagens upplysningstjänst, så att den också kunde fungera som ett fristående utredningsinstitut, och att erforderliga medel skulle föreslås härför, samt

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:543.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Om inte herr talmannen har något emot det tänkte jag nu göra litet reklam här från talarstolen, men inte en sådan där otäck kommersiell kupp utan reklam för ett av våra serviceorgan, riksdagens upplysningstjänst. I modernt reklamspråk använder man uttryck som "toppen" och "jättebra" för att kunna nå fram till folk. Jag tror inte att sådana uttryck behövs här i riksdagen för att man skall kunna effektivt plädera för upplysningstjänsten. Den ger oss en mycket god hjälp i riksdagsarbetet med att klara mindre och ibland också litet mera omfattande utredningar, med att snabbt och effektivt ta fram fakta som kan vara svårtillgängliga för oss riksdagsmän som inte alltid är så väl bevandrade i administrativa djungler ute i statsförvaltningen. Det behövs litet reklam för upplysningstjänsten, dels för att den kan utnyttjas av flera, dels för att den behöver utökas och utvecklas och framför allt när man ser vad som händer i förvaltningsstyrelsen när frågor om upplysningstjänstens utveckling behandlas. Där tillsattes sent i våras en arbetsgrupp som något pretentiöst kallas för en parlamentarisk utredning men som ännu inte sammanträtt. Den avvaktar grundlagberedningens betänkande som beräknas komma någon gång i vår. Den skall alltså vila i nästan ett år innan den börjar jobba. Den har inte fått några direktiv. Det kallas vackert för att den är "förutsättningslös". Den har tillsatts med anledning av framställningar om ytterligare tjänster hos upplysningstjänsten.

När konstitutionsutskottet föreslår att riksdagen skall avslå motionen 86 i de delar där den behandlar upplysningstjänsten, är det väl frågan om utskottet inte, som man säger, gått på en mina. Motionärerna vill inte ha

en förutsättningslös utredning utan en utredning med ordentliga direktiv, direktiv som syftar till en utveckling av upplysningstjänsten i riktning mot ett fristående utredningsinstitut. Det innebär alltså att den utredning som förvaltningsstyrelsen har beslutat om på intet sätt tillgodoser motionens krav. Tvärtom är det uppenbart att den utredningen strider mot de önskemål som motionen framför.

Riksdagen har tidigare uttalat sig om frågan om riksdagens informationsbehov och sagt att den inte får läggas på is bara för att den råkar vara föremål för behandling i grundlagberedningen. I konstitutionsutskottets utlåtande nr 38 år 1968 hette det bl. a.: "Att frågan överlämnas till grundlagberedningen för övervägande får emellertid inte innebära att den släpps ur sikte inom riksdagen." Vidare säger man: "Uppbyggnaden av riksdagens upplysningstjänst utgör vidare ett viktigt led i strävandena att tillgodosätta informationsbehovet inom riksdagen."

Detta är alltså klara besked, fritt fram att arbeta med dessa frågor aktivt även i andra sammanhang än i grundlagberedningen.

Vad vi då anför i motionen och reservationen är att man här skall arbeta med den klara målsättningen att förstärka den servicefunktion som finns inbyggd i riksdagens upplysningstjänst. Det skulle innebära att den tendens som för närvarande finns att göra allt flera offentliga utredningar till i praktiken departementsutredningar utan parlamentarisk representation i någon mån skulle kunna balanseras genom att riksdagens ledamöter finge tillgång till mera kvalificerade, mera omfattande egna utredningsresurser än vad som nu är fallet. Det skulle innebära ett förstärkande av demokratin genom att oppositionen skulle få större möjligheter att arbeta på samma sätt som regeringen — med bättre utredningsmöjligheter — för att i någon mån reducera det underläge i vilket oppositionen i detta hänseende befinner sig. Den utbyggda upplysningstjänsten, kanske ett i praktiken fristående utredningsinstitut, skulle möjligen kunna biträda inte bara enskilda riksdagsledamöter utan även riksdagsgrupperna och eventuellt även riksdagens utskott med mer omfattande faktautredningar. Önskemålen i motionen 86 och i reservationen tillgodoses inte på något sätt av förvaltningsstyrelsens tillsatta utredning. Frågan skall alltså enligt riksdagens tidigare bedömning inte behöva vila i avvaktan på grundlagberedningens betänkande.

Mot den bakgrunden, herr talman, vill jag yrka bifall till den reservation som är fogad vid konstitutionsutskottets betänkande nr 68.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Jag har begärt ordet främst för att också jag ge uttryck för den uppskattning och tacksamhet som många ledamöter av denna kammare känner med tanke på den värdefulla hjälp som riksdagens upplysningstjänst ger oss i vårt arbete. Det bör därvid understrykas att upplysningstjänsten effektivt bidrar till att höja kvaliteten på riksdagsarbetet och att detta serviceorgan ger oss avsevärt ökade möjligheter att på ett tillfredsställande sätt fullgöra vårt riksdagsuppdrag.

Många gånger tidigare, bl. a. av 1969 års organisationsutredning, har omvittnats att upplysningstjänsten fungerar utmärkt. Det omdömet kan ges även nu. Ingenting är emellertid så bra att det inte kan bli bättre. För

att upplysningstjänsten skall kunna ge oss än bättre service fordras dock ökade resurser. Sådana tror jag också att riksdagen är villig ge upplysningstjänsten med hänsyn till detta organs centrala och betydelsefulla uppgift i riksdagsarbetet. Det är min förhoppning att så kommer att ske i en snar framtid.

Jag har velat ge uttryck för denna mycket positiva inställning till upplysningstjänsten, vilken inställning delas av många, bl. a. moderata samlingspartiets samtliga riksdagsmän. Samtidigt vill jag emellertid erinra om att, vilket framgår av utskottsbetänkandet, de i motionerna aktualiserade frågorna är föremål för överväganden både hos grundlagberedningen och hos den av förvaltningsstyrelsen tillsatta utredningen om upplysningstjänstens verksamhet. Det har vidare upplysts om att förslag i ärendet är att emotse redan nästa år. Jag utgår från att vi då kommer att få ta ställning till olika förslag om större eller mindre utbyggnad av den nuvarande verksamheten. Mig synes det naturligt att motionerna under sådana förhållanden icke nu bör föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Herr talman! Jag ber att med dessa få ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PETTERSSON i Visby (s):

Herr talman! Jag skulle ha kunnat avstå från att yttra mig efter det yrkande som herr Schött ställde, men eftersom här har fällt omdömen om upplysningstjänsten vill jag ha sagt att utskottet inte hyser någon ringaktning för upplysningstjänsten utan tvärtom uppskattar den. Vad frågan gäller är ju det krav som finns i reservationen och som innebär en hemställan att vi i dag skall besluta "att riksdagens förvaltningsstyrelse och konstitutionsutskott framlägger förslag om en utveckling av riksdagens upplysningstjänst så att den också kan fungera som ett fristående utredningsinstitut och att erforderliga medel föreslås härför". Inom utskottet anser vi att så kan man inte gå till väga med hänsyn till att grundlagberedningen sysslar med dessa frågor. Vi har nyss talat om den utåtriktade informationen, och grundlagberedningen undersöker också möjligheterna till information för riksdagens egna ledamöter. Den frågan tas alltså upp i det kommande betänkandet.

Därutöver bör uppmärksammas den av förvaltningsstyrelsen tillsatta parlamentariska utredningen. Herr Norrby i Åkersberga gav det omdömet att den var nära nog inkompetent, men han medgav samtidigt att den icke har givits några bestämda direktiv. Det innebär, efter vad jag kan förstå, att denna utredning har mycket fria händer att fullgöra det uppdrag som förvaltningsstyrelsen har ålagt den.

Med hänsyn till detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Påståendet att den arbetsgrupp som har tillsatts inom förvaltningsstyrelsen skulle vara nära nog inkompetent, det gick faktiskt utöver vad jag sade. Vad jag sade var att den inte hade några direktiv, att den inte hade sammanträtt, att den väntade på grundlagberedningens

arbetsresultat. Det tyder på att den inte är något särskilt effektivt försvar när man vill avslå det motionskrav som här är aktuellt.

Ett bekymmer i konstitutionsutskottet och i mycket av debatten för närvarande om riksdagens arbetsformer, om riksdagens inre arbete och i författningsfrågor över huvud taget är att alla väntar på grundlagberedningen. Jämför vi frågan om riksdagens upplysningstjänst med de stora författningsfrågorna, så kommer den att framstå som ett litet problem även om den är en för oss riksdagsledamöter viktig fråga. Det är alltså risk för att det här blir en detalj som drunknar i grundlagberedningens mycket omfattande utredningsförslag, som kommer i början av 1972. Därför tycker vi att det är bättre att bryta loss den här i och för sig viktiga frågan och behandla den nu. Vi motionärer och reservanter har en klar målsättning när det gäller att utveckla den här servicefunktionen, och den målsättningen vill vi lyfta fram och ge den plats den är värd. Vi vill inte att den skall drunkna i en mycket omfattande och sannolikt mycket intressant författningsdebatt som kommer under 1972.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Som sammankallande i den av förvaltningsstyrelsen tillsatta arbetsgruppen vill jag säga att vi inte kommer att vänta på förslaget från grundlagberedningen innan gruppen kommer i arbete. Den har velat vänta på dagens förslag från konstitutionsutskottet och beslutet i kammaren, och den kommer att sammanträda ganska snart nu. Den kommer naturligtvis inte att kunna avlämna något förslag förrän grundlagberedningens förslag ligger, men den kommer att sammanträda och försöka förbereda marken för kommande beslut.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Det har varit en positiv upplevelse att höra herr Pettersson i Visby och herr Schött och givetvis herr Norrby i Åkersberga tala positivt om upplysningstjänstens sätt att fungera och dess personals sätt att sköta sitt arbete. Jag tror att det finns en allmän och odiskutabelt positiv inställning till upplysningstjänstens värde framför allt för oss riksdagsmän som inte har kanslihusets resurser när det gäller att granska och gå igenom de ofta mycket komplexa frågor som vi har att ta ställning till.

Det bör betonas, precis som herr Norrby gjorde, att den här gruppen som förvaltningsstyrelsen har tillsatt icke är någon stor, parlamentarisk utredning utan bara en liten arbetsgrupp inom en styrelse, av en typ som man tillsätter då och då. Och i brist på andra direktiv för den gruppen bör vad som sagts här från nära nog alla partier — jag tror att de som fattas har samma mening — visat att det inte finns något missnöje med upplysningstjänsten.

Jag tror att om den fråga som restes i förvaltningsstyrelsen hade rests här i kammaren i stället, nämligen att upplysningstjänsten borde få de två nya handläggartjänster som man begärde i våras — man har inte fått några nya handläggartjänster alls sedan 1968 samtidigt som verksamhetsvolymen ökat med nära 30 procent — skulle svaret inte ha blivit att man skulle vänta med att tillsätta tjänsterna i avvaktan på en utredning, som

tydligt skall ta mycket lång tid på sig och som efter ett halvår fortfarande inte har sammanträtt, utan man skulle sannolikt ha gett upplysningstjänsten de tjänsterna. Nu är det emellertid gjort. Jag tycker att det var synd och reserverade mig därför i förvaltningsstyrelsen mot att man förhalade tillsättningen av de nya tjänsterna. Efter den här debatten bör det dock inte längre finnas något utrymme ens för misstanken om att arbetsgruppen inom förvaltningsstyrelsen kan komma fram med det som möjligen har varit intentionerna bakom arbetsgruppens tillsättande: att begränsa upplysningstjänstens möjligheter att verka.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Efter herr Wärnbergs uttalande här är det alldeles klart att det han väntar på är dagens riksdagsbeslut. Arbetsgruppen har inte fått några direktiv. Om vi nu hypotetiskt gör det antagandet att utskottets hemställan på den här punkten bifalles – jag hoppas naturligtvis att reservationen bifalles, eftersom jag yrkat på det – vilka slutsatser för arbetsgruppens arbete drar då herr Wärnberg av riksdagens tänkta ställningstagande i dag?

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag tror nästan att jag på herr Norrbys fråga till herr Wärnberg skulle kunna ge ett lugnande svar. Det finns faktiskt ett svar som gavs redan år 1968. Den här frågan har nämligen blivit en följd av den motion som jag egentligen väckte vid 1968 års riksdag, och då gavs svaret att den skulle behandlas i grundlagberedningen.

Utskottet skrev då i sitt utlåtande på följande sätt:

”Det framstår för utskottet som angeläget att dessa olika vägar att tillföra sakbehandlingen av ärendena material och synpunkter nogga uppmärksammas inom de skilda riksdagsorganen.

Utskottet hemställer,

att riksdagen anholder hos Kungl. Maj:t att motionerna I:96 och II:137 överlämnas till grundlagberedningen för övervägande av den däri upptagna frågan om riksdagens informationsbehov.”

Däri ligger svaret: att frågan redan är placerad hos grundlagberedningen. Att nu år 1971 väcka en motion som nära nog är en kopia av den som jag väckte år 1968 är ingenting att fästa sig vid; det är bara att beklaga att man saknar egen fantasi. Jag måste säga att det gläder mig att man i dag har intresse av den här frågan från så många partier och erkänner att den är betydande och viktig. Min motion väckte för all del litet uppmärksamhet när den skrevs, men jag hade inte väntat mig att så många av de olika partierna i dag skulle visa intresse för denna fråga; det visar dock att det har gått ett stycke framåt.

Jag är inte övertygad om att den rätta modellen skulle vara en förstärkning av vår utomordentliga upplysningstjänst. Jag anser att det här är speciella frågor som ligger litet vid sidan om och man skall inte därvidlag räkna med att riksdagen inom sig eller sin verksamhet kan anställa eller ha fast knuten till sig den stora mängd av olika experter som vi ibland behöver. Jag menar att det skulle skötas på ett något annorlunda sätt, och jag skall med intresse ta del av grundlagberedningens

Nr 136

Onsdagen den
1 december 1971

*Riksdagens upp-
lysningstjänst och
experter i riksdagen*

Onsdagen den
1 december 1971

*Meddelande ang.
kammarens
sammanträden*

förslag rörande dessa frågor.

Jag har i dag inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Nelander och Norrby i Åkersberga, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Norrby i Åkersberga begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 68 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Nelander och Norrby i Åkersberga.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Norrby i Åkersberga begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	252
Nej	—	57
Avstår	—	2

§ 7 Meddelande ang. kammarens sammanträden

Herr TALMANNEN yttrade:

Vid kammarens bordläggningsplenum kl. 13.00 i morgon besvaras enkla frågor och interpellationer, bl. a. om EEC. Sammanträdet inleds med en frågestund på en timme. Om några frågor därvid inte medhinnas besvaras de efter debatterna i anslutning till interpellationerna. På fredag kl. 10.00 hålls ett arbetsplenum som avslutas senast kl. 15.30.

Såsom tidigare meddelats börjar det bordläggningsplenum, som utsatts till måndagen den 6 december, redan kl. 11.00 för att bereda tillfälle till interpellations- och frågesvar.

Debatten om konjunkturstimulerande åtgärder äger rum tisdagen den 7 och onsdagen den 8 december. Med hänsyn till utskottets arbete kan tisdagssammanträdet inte börja förrän kl. 12.00. Det kommer att pågå till omkring kl. 21.00 utan middagsuppehåll. Debatten fortsätter onsdagen den 8 december kl. 10.00 och voteringarna beräknas kunna ske före middagsuppehållet. Onsdagens kvällsplenum avslutas omkring kl. 23.00.

Civilutskottets betänkanden om byggnads- och expropriationslagstiftningen debatteras i ett sammanhang. Överläggningen äger rum omedelbart efter den frågestund som börjar torsdagen den 9 december kl. 10.00. Även torsdagssammanträdet torde behöva fortsättas på kvällen till omkring kl. 23.00.

Kammarens arbetsplenum fredagen den 10 december börjar kl. 10.00, och behandlingen av utskottsbetänkanden avslutas senast kl. 15.30.

Nr 136

Onsdagen den
1 december 1971

§ 8 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 69 i anledning av motioner angående riksdagsstadgan m. m.

*Rättsregler för
åsiktsannonsering*

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Rättsregler för åsiktsannonsering

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 70 med anledning av motion om rättsregler för åsiktsannonsering.

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Låt mig bara i största korthet uttrycka min stora tillfredsställelse med konstitutionsutskottets betänkande i denna fråga. Här är det verkligen fråga om ett fall där ett formellt avslag innebär ett reellt bifall.

Syftet med vår motion nr 85 har varit att få till stånd något slags regler för åsiktsannonsering i pressen, ett problem av viss betydelse för det demokratiska meningsutbytet och opinionsbildningen. När motionen väcktes betecknades den frågan av Pressens Tidning som en het potatis. Sedermera har dock pressens egna organisationer samlat sig till ett förslag just om regler för åsiktsannonseringen, alltså precis vad motionen åsyftade. Möjligen kan man tycka att det i dessa regler starkare borde ha markerats det ansvar som ligger på tidningar i monopolställning.

Därutöver har emellertid utskottet hänvisat till möjligheten att pröva lagstiftningsfrågan i samband med massmedieutredningens arbete, också det en tanke som togs upp i vår motion. Mot den bakgrunden kan jag inte ha något annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Kaj Björks mycket positiva bedömning av utskottets betänkande behöver kanske i och för sig inte föranleda några kommentarer från min sida — vi är ju ense i allt — men då frågan är principiellt viktig vill jag ändå här säga några ord.

Motionärerna har framhållit att vi här rör oss på ett område där tidningarna inom ramen för sin självrannsakan — man kanske också skulle kunna säga inom sin självsanerande verksamhet — bör främja en god pressetik. Från min utgångspunkt är det tillfredsställande att Kaj Björk spinner på den tråden och fränfaller yrkandet i motionens slutkläm om normativa uttalanden från riksdagens sida rörande åsiktsannonsering. I stället välkomnade Kaj Björk här i sitt uttalande att Pressens samarbetsnämnd har antagit vissa bestämda riktlinjer, vilka också finns medtagna i betänkandet som bilaga. Jag vill i sammanhanget understryka utskottets uttalande att dessa pressens egna organs initiativ bör kunna leda till en enhetlig praxis på detta område. Därmed borde man få den skäligen behandling av åsiktsannonser som motionärerna uttalat sig för.

Efter Kaj Björks uttalande kan jag alltså inte finna att det nu finns några meningsskiljaktigheter mellan motionärerna och utskottet. Men jag vill ändå, utan att på något sätt vara polemisk, understryka det principiellt viktiga i utskottets uttalande på s. 4 i betänkandet: "Ansvarig utgivares befogenhet att bestämma över periodisk skrifts innehåll är grundlagsskyddad och kan som Pressens samarbetsnämnd anfört inte inskränkas genom uttalanden från riksdagens sida."

I utskottsbetänkandet omnämns massmedieutredningens pågående arbete. Då jag är ledamot av utredningen vill jag utöver vad som sägs i reciten i betänkandet upplysa om att utredningen inom kort avger ett delbetänkande, där utredningen fullgör det i direktiven tilldelade uppdraget att närmare ta ställning till grundlagsskyddet för reklam. Jag avslöjar inga hemligheter då jag säger att utredningen därvid har haft som utgångspunkt att ordalagen i tryckfrihetsförordningen är sådana att också reklam och andra marknadsföringsåtgärder i tryckt skrift omfattas av tryckfriheten och att reklam således inte kan förbjudas eller censureras utan ändring i tryckfrihetsförordningen.

Jag kan tillägga att de ändringar utredningen föreslår kan väntas bli ytterst restriktiva. Att ingripanden utanför tryckfrihetsförordningen skulle kunna ske mot åsiktsannonsering betraktar jag som helt uteslutet. Man behöver en ordning som omintetgör plötsliga förbud mot sådana former av samhällskritik och information som åsiktsannonseringen representerar.

Tryckfrihetsförordningen skall ju skydda det fria ordet, den fria kritikrätten och opinionsbildningen i egentlig mening. Men vid fullgörandet av det långsiktiga uppdraget — att skapa en massmedielag — kommer vi att få utgå ifrån ett mycket vitt yttrandefrihetsbegrepp. Vad utskottet säger om att åsiktsannonseringen i pressen därvid kommer under övervägande är givetvis fullt riktigt. Där kommer frågan att prövas i sitt stora sammanhang. Därmed har också ett av motionens krav kunnat tillgodoses.

Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkanden:

Nr 71 i anledning av motioner om förhandsgranskning av skolprogram i radio och television

Nr 72 i anledning av skrivelse från talmanskonferensen med överlämnande av ett från kommittén för översyn av Nordiska rådets svenska delegations kansliorganisation inkommet betänkande

Nr 73 i anledning av framställning från riksdagens ombudsmän om anslag för inredning och utrustning av kontorslokaler m.m.

Socialförsäkringsutskottets betänkande:

Nr 42 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

§ 11 De studerandes sjukförsäkringsvillkor

De studerandes sjukförsäkrings- villkor

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 43 i anledning av motion angående de studerandes sjukförsäkringsvillkor.

Fröken BERGSTRÖM (fp):

Herr talman! Motion nr 731, som vi nu skall ta ställning till, syftar till att få till stånd en förbättring av sjukförsäkringsskyddet för dem som studerar i eftergymnasial utbildning. Denna motion behandlades i socialförsäkringsutskottet den 16 november. Då meddelades att det förelåg en PM från riksrevisionsverket, daterat den 29 oktober 1971. I denna PM framläggs ett förslag till förändring av sjukförsäkringen för studerande.

Den första reflexionen kunde kanske vara att det här var ju snabbt marscherat; motionen, som inlämnades under den allmänna motions-tiden, hade tydligen haft effekt. Men riktigt så bra var det nu inte. Om man studerar handlingarna litet närmare konstaterar man snabbt att riksrevisionsverket hade fått uppdraget att utreda denna fråga redan den 30 juni 1967. Man kan nästan ställa sig litet frågande till varför riksrevisionsverket behövt ta så lång tid på sig för att arbeta fram ett förslag som nu förefaller vara tämligen enkelt att utarbeta.

Förslaget redovisas kortfattat i utskottsbetänkandet, men det finns nu ingen anledning att uttala sig om detta förslag. Det är nämligen så att de myndigheter som riksrevisionsverket skall samråda med i detta sammanhang först skall yttra sig innan man får fram det slutgiltiga förslaget. Dessa samrådsmyndigheter är centrala studiehjälpsnämnden, riks-försäkringsverket och socialstyrelsen. Jag vill i detta sammanhang bara uttala förhoppningen att dessa tre myndigheter skall arbeta snabbare än vad riksrevisionsverket gjort. Man är på studenthåll mycket angelägen om att den här frågan skall få sin lösning till det studieår som börjar den 1 juli 1972. En förutsättning härför är att riksdagen har ett förslag på bordet under våren. Det är alltså angeläget att vidarebehandlingen av denna fråga hos samrådsmyndigheterna kommer att gå snabbt.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Ett enhälligt utskott har beslutat föreslå riksdagen att avvakta vidarebehandlingen av den promemoria som fröken Bergström här talat om. Kanske det förtjänar att nämnas i sammanhanget att förslaget i denna promemoria går längre än den motion som fröken Bergström talat för. I motionen föreslås ett betydligt lägre sjukpenning-belopp per dag än vad som föreslås i promemorian. Således är det inte motionen som föranlett att riksrevisionsverket lagt detta förslag, utan ärendet har varit föremål för grundliga överväganden hur man bäst skall kunna lösa frågan om de studerandes kompensation när de på grund av

Onsdagen den
1 december 1971

Patienternas ställning inom vårdområdet, m. m.

sjukdom måste göra ett avbrott i sina studier.

Det har även tidigare funnits möjligheter för studerande att erhålla sjukpenningförsäkring, även om dessa möjligheter inte tillvaratagits i den utsträckning som man hade kunnat vänta. Bl. a. har de studerande varit obligatoriskt sjukpenningförsäkrade om de haft regelbundet återkommande feriearbete. Det är ju inte alltför sällsynt att studerande har feriearbete för att dryga ut sina inkomster under studietiden. Därutöver har det funnits möjligheter att teckna en frivillig försäkring, antingen individuellt eller kollektivt. Men ingen av dessa möjligheter har tillvaratagits i nämnvärd utsträckning, trots att premien under senare tid varit så låg som 30 kronor om året för en sjukpenning på 15 kronor om dagen. Låt vara att karenstiden varit 18 dagar, men 18 dagar kan väl inte precis kullkasta hela studieplanen. Försäkringen har inneburit ett skydd på ungefär 450 kronor i månaden vid en längre tids sjukdom, och dessa pengar har varit skattefria.

Fröken Bergström hade inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, och även jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag vill bara framhålla att alla grupper inte har haft denna förmån. Det som gläder mig i den redovisning som ges av riksrevisionsverket är att bl. a. ett problem som vi har haft uppe till behandling, nämligen studerande diabetikers rätt till sjukförsäkring, har kunnat lösas. Det är mycket glädjande, eftersom det faktiskt är någonting, som riksdagen tidigare har uttalat sig för.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Just det som fru Eriksson i Stockholm tar upp visar att man har haft flera grupper att ta hänsyn till. Det innebär att frågan inte har varit fullt så enkel som fröken Bergström ville göra gällande i sitt inlägg.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 12 Patienternas ställning inom vårdområdet, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 37 i anledning av motioner om patienternas ställning inom vårdområdet, m. m.

I detta betänkande behandlades

1) motionen 1971:98 av herr Helén m. fl. (fp),

2) motionen 1971:355 av herr Helén m. fl. (fp), vari yrkats — såvitt nu var i fråga — att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att SPRI (sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut) uppmanades stimulera huvudmännen till försöksverksamhet med regionala vårdombudsmän,

- 3) motionen 1971:737 av herr Börjesson i Falköping m. fl. (c),
- 4) motionen 1971:742 av fru Eriksson i Stockholm (s) och fru Gradin (s) samt
- 5) motionen 1971:1187 av fru Nordlander m. fl. (vpk).

Utskottet hemställde

A. beträffande försöksverksamhet med regionala vårdombudsmän att riksdagen skulle avslå motionen 1971:355, såvitt nu var i fråga,

B. beträffande inrättande av en neutral instans inom varje landstingsområde att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1187, såvitt nu var i fråga,

C. beträffande försöksverksamhet med en patientombudsman att riksdagen skulle avslå motionen 1971:737,

D. beträffande försöksverksamhet med samrådsgrupper och klinikenämnder att riksdagen skulle avslå motionen 1971:98,

E. beträffande medicinalväsendets ansvarsnämnd att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1187 i vad den ej behandlats under B,

F. beträffande en utredning om patientens ställning inom sjukvården att riksdagen skulle avslå motionen 1971:742.

Reservation hade avgivits av herrar Hamrin (fp) och Hyltander (fp), som ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:355, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t begärde att sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (SPRI) uppmanades stimulera huvudmännen till försöksverksamhet med regionala vårdombudsmän.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! I socialutskottets betänkande nr 37 behandlas bl. a. motionen 355 år 1971, vari folkpartiet yrkar "att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att SPRI (sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut) uppmanas stimulera huvudmännen till försöksverksamhet med regionala vårdombudsmän". Bakgrunden till detta yrkande är att patienterna på våra sjukhus och lasarett ofta känner sig litet vilsna. De hamnar i en situation där de behöver råd och hjälp. Deras rättsliga förhållanden kan ibland bli bekymmersamma.

Låt mig först säga att detta inte är någon som helst kritik mot den personal som vårdar och sköter patienterna. Tvärtom utför den personalen ett träget arbete. Den har blivit mer och mer arbetstyngd, och problemet för personalens del är väl att den inte ens hinner med den personliga kontakten med patienterna. Arbetstidsförkortningen och landstingens ansträngda ekonomiska förhållanden gör väl sitt till i det fallet.

Vi förtroendemän brukar ofta när vi behandlar frågor gå till våra egna erfarenheter. I detta fall tror jag inte vi skall göra det. Vare sig vi är engagerade kommunalt i landsting eller i riksdag har vi en helt annan ställning; inte så att vi blir favoriserade, men vi känner personalen, vilket inte de flesta patienter gör. Vi skall alltså inte döma efter våra egna erfarenheter. Vi måste komma ihåg att många patienter känner sig vilsna.

Jag tycker att utskottet har målat bakgrunden till sitt ställningstagande på ett bra sätt när utskottet på s. 25 i betänkandet skriver följande:

”Frågor om patientens ställning framför allt inom den slutna sjukvården har kommit att röna ett allt större intresse. Ett sjukdomsfall, som kräver sjukhusvård, innebär i och för sig oro och ångslan såväl för den sjuke som för dennes anhöriga. Härtill kommer att patienten blir underkastad undersökningar och behandlingar av oftast komplicerat slag, vilkas innebörd och verkan kan vara svåra att förstå. Därtill kommer att sjukhusmiljön vanligtvis är främmande för patienten.”

Den bakgrunden till utskottets ställningstagande tycker jag är riktig, men utskottet kommer fram till ett annat ställningstagande än vad motionärerna önskar, och detta har resulterat i en reservation.

Jag vill först konstatera att problemet givetvis har två sidor – det har de flesta problem här i världen. Det gäller att öka informationen till patienterna. Om det behovet är vi överens. Jag tror att det finns brister i informationen om patienternas möjligheter att få sina rättsfrågor och även sina andra problem behandlade på ett vettigt och riktigt sätt. Vi är överens om att den behöver förbättras, och det är inte något tvivel om att den behöver förbättras. Men om den förbättras tror jag att kravet på just försök med patientombudsmän kommer att stärkas. Vi har visserligen både JO och JK och medicinalväsendets ansvarsnämnd, men jag anser att möjligheterna för patienterna att få sina intressen tillvaratagna skulle betydligt stärkas, om man stimulerade till ökad försöksverksamhet med patientombudsmän.

Nu har det tagits sådana initiativ och det är i stort sett på de initiativen som motionärerna bygger. Man skulle bara önska se dem förverkligade i litet större omfattning än som för närvarande är fallet.

Jag såg för en tid sedan en notis om att Bohusläns landsting hade konstaterat vissa brister i det avseendet. Rubriken till den lilla notisen lyder ”Ett gott initiativ”, och i texten står det: ”I detta läge har landstinget beslutat starta en försöksverksamhet med en patientombudsman. Till ombudsmannen, som i detta fall är en kvinna, skall patienterna kunna vända sig med sina bekymmer. Om vi har fattat saken rätt skall ombudsmannen inte bryta den goda kontakten mellan patient och sjukvårdare, men finnas till hands och ställa till rätta när patienten av någon orsak anser sig ha skäl för klagomål.”

Jag tycker det är riktigt framställt och att det är ett bra initiativ från Bohusläns landsting. Det är för att stimulera ytterligare sådana initiativ som motionen och reservationen har kommit till.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag vill bara något kommentera den motion som jag tillsammans med några andra centerpartister har väckt angående patientombudsman.

Den kostnads- och personalbesparande rationaliseringsverksamhet som kännetecknat den svenska sjukvården under senare år har självfallet varit nödvändig från många synpunkter. Det ökade vårdbehovet har ställt stora krav på resurserna, och i takt härmed har man vidtagit rationaliserings-

åtgärder för att i möjligaste mån tillgodose behovet.

Samtidigt måste man emellertid konstatera att avståndet mellan patienten och den vårdande personalen har ökat. Patientens behov av personlig kontakt har i allt mindre grad kunnat tillmötesgå. Patienten har många gånger – med rätt eller orätt – upplevt sin situation som om han vore ett levande kolli med få eller inga möjligheter att påverka sin situation så länge han är hänvisad till att behöva omhändertagas. Jag vill inte säga att det är så, men man kan inte bortse från att patienten många gånger har små möjligheter att diskutera sin situation med läkaren eller annan person som har kännedom om hans sjukdomsbild. Jag har därmed inte velat rikta någon kritik mot vare sig läkare eller övrig personal, men de har genom den hårda, pressande arbetsbördan inte några möjligheter att ägna patienten sådan personlig omvårdnad som önskvärt vore.

Som jag framhåller i min motion nr 737 är det inte bara den aktuella sjukdomen som kan vålla speciella problem för patienten utan även praktiska frågor av social karaktär som vistelsen vid sjukhuset kan föranleda. För patienten vore det synnerligen värdefullt att kunna delge dessa till utomstående personer med erfarenhet av och kunskap om människovård i vidare bemärkelse.

Jag har i min motion framfört önskemål om en patientombudsman. Dessa önskemål är grundade på erfarenheter som jag själv gjort vid de många kontakter jag haft med sjuka människor som vänt sig till mig i min egenskap av förtroendeman. Men jag är medveten om att det bör bli fråga om försöksverksamhet. Vi har redan hört att man startat i Bohuslän. Det är ett lovvärt initiativ, och jag gratulerar landstinget i Bohuslän. Man bör starta på flera ställen och låta erfarenheterna från denna försöksverksamhet bli normgivande.

Utskottet hänvisar till att det vid sjukhusen redan finns befattningshavare som har hand om den kurativa verksamheten och att antalet kuratorer kommer att kraftigt ökas fram till år 1975. Utskottet anser därför att syftet med motionen blivit tillgodosett genom den ökning av kuratorskåren som kommer till stånd. Min avsikt är att vederbörande skulle fungera som en patienternas ombudsman. Han skulle ha en fri ställning gentemot sjukhuset och dess huvudman. Han skulle kunna tjänstgöra som rådgivare när det gäller frågor om patientens rätt gentemot sjukvårdshuvudmannen. Patientombudsmannens ställning skulle vara fri och obunden gentemot sjukvårdsinrättningen och huvudmannen, och han skulle vara talesman för patienterna.

Jag tror att en sådan reform förr eller senare kommer att växa fram inom den sjukvårdande verksamheten. Vi har hört att man redan är i färd med att starta på visst håll i landet. Det är bara att konstatera att tiden ännu inte är mogen för att över hela fältet införa en dylik reform, som är både humanitärt och samhällsekonomiskt motiverad.

Jag har, herr talman, med det sagda velat motivera tanken på införandet av en patientombudsmannainstitution inom svensk sjukhusvård. Då jag finner att jag inte har stöd för dessa mina tankar hos utskottet, finner jag det föga meningsfullt att yrka bifall till motionen 737.

Nr 136

Onsdagen den
1 december 1971

*Patienternas ställ-
ning inom vårdom-
rådet, m. m.*

Onsdagen den
1 december 1971

*Patienternas ställ-
ning inom vårdom-
rådet, m. m.*

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Herr Hamrin redogjorde för motionärernas och reser-
vanternas ställning. Jag har egentligen ingenting att invända emot vad han
sade i sak. Han återgav en del skildringar ifrån sjukhus. Men utskottet
drar en annan slutsats av resonemangen än vad herr Hamrin gör.

Frågan om en patientombudsman är inte ny. Den fanns uppe redan
förra året i form av motioner. Då avfärdade allmänna beredningsutskottet
förslaget genom att säga, att många av de problem som en patientom-
budsman skulle ställas inför torde föranledas av att patienten inte vet om
sina möjligheter. Det gäller alltså i stället ett informationsproblem av
betydande art. Kan man lösa det och tala om vad patienterna har för
rättigheter och möjligheter, då tror jag inte man behöver en ombudsman
för detta speciella ändamål.

Socialutskottet har samma mening som allmänna beredningsutskottet
hade i fjol. Vi anser att det är viktigt att man skapar en bättre
information på sjukhusen för att tala om för människorna vilka
möjligheter de har. Jag vill framför allt understryka att kuratorerna på
sjukhusen redan nu är en form av vårdombudsmän som ger kunskap åt
patienterna på t. ex. det sociala fältet.

Utskottet anför i sitt betänkande att såväl socialstyrelsen som
Landstingsförbundet i yttranden över de motioner som förelåg förra året
redovisade att landstingen bedriver en fortlöpande verksamhet för att
skapa bättre information åt patienterna vid sjukhusen.

I det sammanhanget vill jag säga att de flesta som tas in på sjukhus
vistas där bara en kort tid, mellan fem och tio dagar. Jag vill ställa frågan
till reservanterna och till herr Börjesson i Falköping om de tror att man
för dessa korttidspatienters vidkommande skulle behöva en vårdombuds-
man sådan som de vill ha.

En annan sak är det naturligtvis med dem som finns på långtidssjuk-
husen. Deras problem gäller dock oftast sociala frågor, och där anser jag
att kuratorerna har möjlighet att ge just den hjälp som i första hand
behövs.

Herr Hamrin sade att vi inte skall jämföra situationen för oss som
riksdagsmän, landstingsmän eller kommunala förtroendemen om vi
kommer in på vårdinrättningar med andra människors situation. Jag tror
att det är en felaktig slutsats. Såvitt jag känner till blir alla lika väl
behandlade och bemötta, oavsett om de har en förtroendemannaställning
eller inte. Det skulle vara onaturligt annars. Sjukhusen är eller borde
åtminstone vara verkligt demokratiska institutioner där alla bör behand-
las lika, och där det är hjälpbehovet och sjukvården som är det viktigaste
och inte vederbörandes ställning. Jag tror jag vågar påstå att det inte
begås någon mannamån i det avseendet på våra sjukhus.

Jag vill understryka än en gång att kuratorerna såvitt jag förstår är just
de vårdombudsmän som både herr Hamrin och herr Börjesson i
Falköping efterlyser. Vad är det de skall syssla med? Herr Börjesson i
Falköping tog upp frågan om de sociala problemen. Det är därför vi har
dessa kuratorer. De skall dels hjälpa patienterna tillbaka till samhället,
dels ge dem den information de behöver för att klara sin speciella
situation när de vistas på sjukhusen.

Herr Hamrin sade att Bohusläns landsting bedriver försöksverksamhet på det här fältet. Det tycker jag är bra. Om den verksamheten utfaller till fördel, så kan ju andra landsting vandra på precis samma väg. Det behövs följaktligen inget riksdagsbeslut för att framtvunga något slags vårdombudsmannainstitution. Här har man alltså på det praktiska fältet ute på sjukhusen möjlighet att pröva. Utskottet kommer att med intresse följa vad som sker i Bohuslän och notera om detta kan vara en väg som leder till bättre framgång än att ha kuratorer, som på de andra sjukhusen.

De konsekvenser som utskottet dragit av motionerna och av vad som tidigare har skett på detta område är att det redan nu finns möjligheter för patienterna att få den hjälp och de informationer på det sociala fältet som de har rätt till. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag. Men jag understryker att det är av stor vikt att just informationsproblemet på sjukhusen löses bättre än vad som nu kanske är fallet. Men det är en uppgift för sjukhusets huvudmän. Det problemet behöver inte lösas genom att riksdagen beslutar att införa något slags vårdmannainstitution i vårt land.

Herr HAMRIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nu tror jag att socialutskottets värderade ordförande har läst sitt eget betänkande litet dåligt. Varken vår motion eller reservation går ut på något beslut om införande av vårdombudsmän, utan yrkandet gäller en skrivelse till Kungl. Maj:t för att stimulera till ökad försöksverksamhet. Men detta var kanske bara en liten lapsus från herr Karlssons i Huskvarna sida.

Det var ett ganska intressant påpekande att denna fråga inte är ny. Det är riktigt att den tidigare behandlats i allmänna beredningsutskottet och då också var ute på remiss. Alldeles riktigt. Det var bara skada att herr Karlsson i Huskvarna inte återgav den tredje remissinstansen. Han nämnde socialstyrelsen och Landstingsförbundet, men sedan har vi en tredje remissinstans och det är Kommunförbundet, som ganska klokt säger att sjukvården och socialvården hör i stora delar ihop, eller kommer att höra ihop i varje fall i fortsättningen. Kommunförbundet sade – om jag får göra en hastig sammanfattning – ungefär som så att detta är en vettig tanke. Låt oss skicka motionen om tanken på patientombudsman till socialutredningen för att behandlas där. Jag tycker det är värt att påpeka att det dock finns de som vill följa denna linje och tycker att det ligger någonting i den.

Beträffande förtroendemännens behandling på lasarett och sjukhus menar jag ingalunda att vi blir särskilt väl behandlade. Jag tror att alla behandlas lika. Men det är i alla fall skillnad på våra möjligheter att känna till vad vi behöver känna till när något går i baklås då vi ligger som patienter.

Till sist, herr talman: Att den genomsnittliga vårdtiden på våra lasarett och sjukhus är kort tror jag inte har mycket med denna fråga att göra. Det kan finnas åtskilliga som ligger lång tid. Det kan finnas åtskilliga som ligger kort tid. Om det är en minoritet eller en majoritet som behöver hjälp är för mig ganska betydelselöst. Jag tror att alla förr eller senare någon gång behöver den hjälp som det här talas om.

Onsdagen den
1 december 1971

*Patienternas ställ-
ning inom vårdom-
rådet, m. m.*

Herr BÖRJESSON i Falköping (c) kort genmäle:

Herr talman! Mitt inlägg i denna debatt skall inte tolkas så att jag på något sätt vill kritisera kuratorerna vid våra lasarett. De fyller säkerligen en mycket viktig uppgift. Men när jag nu pläderar för en patientombudsman är min tanke att denna patientombudsman skall ha en friare ställning gentemot sjukhuset och sjukvårdens huvudman. Han skall kunna agera på ett friare sätt än vad många gånger kuratorerna kan göra.

Sedan får jag lov att i likhet med herr Hamrin säga att jag tror inte att förtroendemännen blir bättre behandlade än de övriga sjuka. Absolut inte. Men det är den skillnaden — och den är inte liten — att förtroendemännen är mer medvetna om sin rätt gentemot sjukvårdens huvudman, ty de är många gånger bättre informerade än de övriga patienterna.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara ställa följande fråga till herr Börjesson i Falköping: Menar herr Börjesson att kuratorerna inte skulle ha någon fri ställning på sjukhusen utan skulle vara bundna av hänsynstaganden till sjukhushuvudmännen på ett sådant sätt att de inte kan ge patienterna de upplysningar i sociala och andra frågor som behövs?

Till herr Hamrin vill jag sedan säga att det visserligen är sant att man i reservationen bara begär en skrivelse till Kungl. Maj:t, medan jag sade att det gällde ett beslut. Men i reservationen vill man ändå uppmana Kungl. Maj:t att se till att vårdombudsmän tillsätts i olika delar av landet.

Jag vill också påpeka att herr Hamrin själv är framstående landstingsman i Kalmar län. Vad är det som hindrar att herr Hamrin i sitt eget hemlän bedriver sådan verksamhet som han här propagerar för att vi skall be Kungl. Maj:t att starta? Herr Hamrin går med andra ord en omväg för att nå det mål som han ganska lätt skulle kunna vinna via en motion i Kalmar läns landsting.

Jag vill slutligen ta upp resonemanget om att Kommunförbundet har en annan inställning än socialstyrelsen och Landstingsförbundet. Ja, det är kanske i och för sig inte så egendomligt att Kommunförbundet, som inte sysslar med sjukvård utan med andra ting, inte har samma uppfattning i denna fråga som de organ vilka har hand om denna verksamhet i vårt land, nämligen landstingen och socialstyrelsen. Argumentet att Kommunförbundet skulle ha haft en annan uppfattning än dessa andra organ om kravet på en vårdombudsman tycker jag sannernligen inte är särskilt starkt.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Karlsson i Huskvarna vill jag säga att jag inte överdriver när jag påpekade att kuratorerna inte har en fri ställning. För att nämna ett exempel har jag svårt att föreställa mig att en kurator skulle vilja anmäla en läkare till en ansvarsnämnd. Det är det jag menar.

När det gäller exempelvis rådgivningen i sociala och andra frågor har jag däremot den uppfattningen att kuratorerna välvilligt och med sakkunskap hjälper patienterna.

Jag vill absolut inte rikta någon kritik mot kuratorerna, men patienten

själv upplever det så, att patientombudsmannen skulle ha en friare ställning mot sjukhuset och dess huvudman än en kurator.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Kuratorn behöver inte alls anmäla någon läkare till ansvarsnämnden. Det kan patienten göra själv. Råden kan naturligtvis kuratorn utan vidare ge precis lika bra som en vårdombudsman.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag står bakom en motion i detta ärende, där vi motionärer framför olika krav. Bl a. berör vi medicinalväsendets ansvarsnämnd och vill få till stånd en utbyggnad av kontakterna mellan patient och sjukvård och över huvud en förbättring av sjukvårdens inre miljö. Jag vet att det gäller delvis ganska diffusa ting och att även de tankar som nu bryter sig fram, om att patienten skulle ha en något annan ställning än den som hon nu har i förhållande till den byråkrati som finns på ett sjukhus lika väl som på andra håll, är något delvis nytt. Jag kommer därför inte att yrka bifall till reservationen och inte heller till min motion. I reservationen föreslås en vårdombudsman, något som jag för min del inte ser så stora möjligheter att realisera. Möjligen kan det tänkas en utbyggnad i form av en extra kontaktman inom varje landsting. Över huvud taget gäller kanske att man får treva sig fram på detta område.

Men nog behövs det insatser. Jag blir något förvånad då sådana som jag förstår måste vara stora personer ute i sina landsting här säger att förtroendemännen inte blir bättre behandlade än andra. Jag är alldeles övertygad om att ni mycket snabbare får besked när ni vänder er till ett sjukhus än andra. I Stockholm är det kanske inte så, eftersom vi alla när vi tas in i så stora sammanhang blir betydligt mindre. Men att det ligger till på detta sätt är självfallet, och det skall inte bortförklaras. Det allmänna är ju arbetsgivarparten i detta sammanhang och har ansvaret för verksamheten. Men fortfarande råder samma anda som tidigare. Det är fortfarande hög och låg, det är fortfarande den friska och starka och den sjuka och hjälplösa. Och det är just därför som tanken kommer: Kan denna hjälplösa människa som är i särskilt ömtåligt tillstånd, klara sig. Han uppfattar inte byråkratin så vänligt som en landstingsman eller kanske landstingsordförande, behöver han inte få ett extra stöd? Jag erkänner att tankarna inte är klara på denna punkt, men nog finns det ett behov av att bistå människan på ett sjukhus mer än man kan göra genom att hänvisa vederbörande att vända sig till kurator, till läkare eller sjuksköterska.

Nu tror jag att man genom den utvidgning av den öppna vården som vi är inne på och där vi väntar oss fler kategorier människor i sjukvårdsarbete – jag tänker inte på läkare eller sjuksköterskor utan sköterskor med speciella andra uppgifter – andra som kan få kontakt med patienten. Därför kan det hända att det här bör få ligga till sig ett tag. Vi får kanske vänta och se vad en ny sociallagstiftning kommer med. Men inte skall vi tro att det inte behövs ett bistånd till en sjuk människa, därför att den är slagen till slant, om det är en vanlig människa i dag. Är läkaren otrevlig och har dålig förmåga att få kontakt med patienten, finns

Onsdagen den
1 december 1971

*Patienternas ställ-
ning inom vårdom-
rådet, m. m.*

det ingen som kan ändra på det. Och är sjuksköterskan upptagen till den oändliga grad, så finns det ingen patient som kan göra någonting åt det.

Sedan är det fråga om ansvarsnämndens ställning. Här har sagts att i kammaren finns två personer, herr Zachrisson och någon till, som sitter med i nämnden, varför den alltså skulle vara patientvänlig. Ja, men nämnden har inte de uppgifter som här åsyftas. I den mån man vänder sig till ansvarsnämnden är det ju tal om att få ersättning för liden skada på ett sjukhus, och nämnden har inte möjlighet att ge sådan ersättning. Nämnden måste också skydda läkaren, därför att mycket av dessa skador beror ju inte på att läkaren är en bov eller att han är oskicklig, utan det beror på det stora och farliga område han arbetar med. Det finns stora risker, och då vill vi att den patient som oförskyllt råkar ut för en skada åtminstone skall kunna få ersättning för det.

På det området finns det mycket kvar att göra, men det kommer upp i ett annat sammanhang med förslaget om en försäkring för patienten, och det kommer också upp i ett sammanhang som läkarna själva i sin ansvarighetsnämnd kommer att vidareutveckla.

Jag tror att vi inte har talat om alla dessa frågor för sista gången i dag. Vi kan icke säga att de är tillfredsställande lösta.

Jag kommer inte att yrka bifall till reservationen, utan jag går på utskottsutlåtandet, och jag erkänner att om jag hade varit med i utskottet hade jag kanske inte kommit mycket längre än vad utskottet har gjort.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Efter fru Erikssons senaste inlägg i debatten måste jag göra några tillägg till mina tidigare anföranden.

Till att börja med har kanske fru Eriksson och jag litet olika erfarenheter från våra sjukhusvister, eller vi kanske drar olika slutsatser av dem. Det är möjligt att den ene är mer blåögd än den andre.

Det ligger väldigt mycket i vad fru Eriksson sagt, synd bara att slutsatsen inte blev ett stöd för reservationen. Det är nog inte sista gången vi har att göra med dessa frågor här. Det kan man avläsa bl. a. av att det i socialutskottets betänkande behandlas inte mindre än fem motioner av delvis samma innehåll, komma från fyra av de politiska partierna i riksdagen.

När vi började med den här tanken från folkpartiet var vi ganska ensamma, och avslaget från allmänna beredningsutskottet var ganska så hårt. Vi har inte gett oss. Det är så ibland, att när man är envis beror det på att man vill bilda opinion. Jag tror att det är riktigt och nyttigt att göra det. Jag delar som sagt fru Erikssons i Stockholm uppfattning att det inte är sista gången som vi kommer att behandla denna fråga här i riksdagen.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Jag tror också att vi kommer att få ta denna diskussion flera gånger. Det är uppenbart att ingen är emot att man gör vad som är möjligt att göra för att förbättra dessa ting. Men det är svårt att komma fram till konkreta resultat. Jag satt och lyssnade med intresse till vad fru Eriksson skulle säga. Hon sade själv att motionen egentligen är diffus, och

jag begriper det, ty det är sannerligen inte lätt att uttrycka sig i klartext och säga ungefär hur man vill ha det. En sak är att önska, en annan sak är att forma beslut som kan ge möjlighet att skapa ett bättre tillstånd på detta sätt. Men det är sannerligen inte så lätt att ordna det.

Fru Eriksson tog också upp förtroendemannabehandlingen på våra sjukhus, och därvid undantog hon Stockholm. Ja, det är givet att jag likaväl kan undanta mitt eget län, och jag tror att varje förtroendeman kan undanta sitt län. Jag har den absoluta uppfattningen att oavsett om man råkar vara förtroendeman eller inte så är behandlingen på sjukhusen god. Jag vill understryka vad jag förut sade på detta sätt att det vore orimligt om det förhölle sig på annat vis. Människorna skall behandlas exakt lika, oavsett om det är kung eller torpare.

Fru Eriksson tog också upp frågan om ansvarsnämnden. Eftersom jag sitter där och har erfarenhet från dess verksamhet, tror jag att jag vågar säga att man försöker så långt möjligt sakligt bedöma varje fall. Men det finns givetvis motstridande intressen. Vad vi inte lyckats med och inte kan lyckas med därför att det inte ligger inom ansvarsnämndens område är att ordna den ersättning för patienterna som fru Eriksson talade om. Där håller jag helt med henne om att situationen i dag är otillfredsställande. Jag hoppas verkligen att det kommer ett lagförslag som kan ge möjlighet till ersättning för patienter som på grund av misstag och annat kan bli felaktigt behandlade. Men det har inte med ansvarsnämndens verksamhet att göra.

Jag föreställer mig att kammarens ledamöter uppmärksammat hur läkarna ser på ansvarsnämnden och hur de är kritiska mot den. Det är enligt mitt sätt att se fullständigt orimligt, men även från den kanten har man alltså uppfattningar om hur nämnden bedriver sin verksamhet. Patienter och läkare kan sålunda kritisera verksamheten från olika utgångspunkter. Eftersom jag själv har erfarenhet av den vet jag att man så långt det står i mänsklig makt försöker sakligt bedöma ärendena och ta ställning till vad som förekommit samt därefter fatta sina beslut.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Hamrin och Hyltander, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hamrin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 37 punkten A röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Hamrin och Hyltander.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hamrin begärde

Onsdagen den
1 december 1971

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	255
Nej	—	56
Avstår	—	2

Punkterna B–F

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 13 Åtgärder mot alkohol- och narkotikamissbruket

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 39 i anledning av motioner om åtgärder mot alkohol- och narkotikamissbruket.

I detta betänkande behandlades

1) motionen 1971:132 av herr Hamrin m. fl. (fp), vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppgift

att framlägga förslag till ändringar och förtydliganden av gällande statsbidragsbestämmelser så att bidrag kunde utgå för ytterligare former av narkomanvård,

att ytterligare bedöma och konkretisera de åtgärder som narkomanvårdskommittén och andra föreslagit samt framlägga en mer detaljerad plan för den svenska narkomanvårdspolitiken,

att följa utvecklingen på narkotikaområdet och föreslå lämpliga åtgärder,

2) motionen 1971:189 av herr Ringaby (m),

3) motionen 1971:248 av herr Wiklund i Stockholm m. fl. (fp, c, m), vari yrkats att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle hemställa att en perspektivanalys för de närmaste tjugo åren skyndsamt utfördes rörande alkohol- och narkotikaproblemen i samhället, de motåtgärder som bedömdes nödvändiga och effektiva för att bekämpa alkohol- och narkotikaskadorna under denna period samt de kostnader som dessa åtgärder kunde föranleda samt

4) motionen 1971:784 av herr Stålhammar m. fl. (fp).

Utskottet hemställde

A. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:132,

B. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:189,

C. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:248,

D. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:784.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar Hamrin (fp) och Hyltander (fp), som ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1971:132 hos Kungl. Maj:t hemställde om tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppgift att framlägga förslag till ändringar och förtydliganden av gällande

statsbidragsbestämmelser så att bidrag kunde utgå för ytterligare former av narkomanvård samt att ytterligare bedöma och konkretisera de åtgärder som narkomanvårdskommittén och andra föreslagit samt framlägga en mer detaljerad plan för den svenska narkomanvårdspolitiken,

2) av herrar Hamrin (fp) och Hyltander (fp), som ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:248 hos Kungl. Maj:t hemställde att en perspektivanalys för de närmaste tjugo åren skyndsamt utfördes rörande alkohol- och narkotikaproblemen i samhället, de motåtgärder som bedömdes nödvändiga och effektiva för att bekämpa alkohol- och narkotikaskadorna under denna period samt de kostnader som dessa åtgärder kunde föranleda.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herr Åkerlind (m).

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! I socialutskottets betänkande nr 39 behandlas motioner från olika håll inom riksdagspartierna rörande en av de största sociala frågor som vi har för närvarande, efter vad jag kan förstå. Det gäller narkotikamissbruket. Jag skall inte ge några känsloladdade beskrivningar av förhållandena i det fallet; vi har sannolikt allmänt kommit i kontakt med både förtvivlade föräldrar och förtvivlade ungdomar, och någon närmare beskrivning av vad betänkandet handlar om behövs därför inte. Jag tror att det är bättre att sakligt och lugnt konstatera vad vi har gjort på detta område, vad vi för närvarande gör och vad vi kanske ytterligare bör göra för att åstadkomma ett bättre tillstånd då det gäller narkotikamissbruket. Jag är inte så blåögt optimistisk att jag tror att det helt går att utrota. Vår kamp emot alkoholmissbruket under många, många år — för att inte säga årtionden eller århundraden — har väl visat att sådana här stimulantia kanske inte helt och hållet, och alltså inte ens missbruket av dem, går att utrota. Men det bör kunna gå att göra mer än vi för närvarande gör då det gäller narkotikamissbruket.

I motionen 132, som behandlas i det här betänkandet, har jag och flera med mig yrkat "att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppgift

att framlägga förslag till ändringar och förtydliganden av gällande statsbidragsbestämmelser så att bidrag kan utgå för ytterligare former av narkomanvård,

att ytterligare bedöma och konkretisera de åtgärder som narkomanvårdskommittén och andra föreslagit samt framlägga en mer detaljerad plan för den svenska narkomanvårdspolitiken".

Det är väl de flesta bekant att vi har haft en utredning, narkomanvårdskommittén, som har gått igenom det här problemet. Kommittén avlämnade sitt slutbetänkande 1969 och hade rekommendationer och förslag som spände över vitt skilda områden. Det gällde internationellt samarbete, det gällde kontroll av läkemedelskonsumtionen, det gällde rättsvårdande instanser, det gällde utveckling av teknisk—diagnostiska metoder och fortsatt utbyggnad av forskningsarbete och vårdresurser. Betänkandet remissbehandlades.

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

Utskottet konstaterar beträffande narkomanvårdskommitténs betänkande att i årets statsverksproposition anför chefen för socialdepartementet "att de i betänkandet behandlade frågorna är under uppmärksamhet hos berörda myndigheter och inom det särskilt inrättade samarbetsorganet för bekämpande av narkotikamissbruk". Jag sätter ett stort frågetecken i kanten för ett sådant konstaterande. Jag tror inte att det är tillräckligt att man när kommittén har lagt fram sitt betänkande — som alltså spänner över vitt skilda områden — bara säger att här är frågorna under uppmärksamhet på olika håll.

Regeringen har tillsatt en samarbetsgrupp med statsrådet Lidbom som sammankallande och generaldirektörer för olika centrala ämbetsverk, som är berörda av de här frågorna, såsom medlemmar. Jag vill inte förneka att man kan behöva en sådan samarbetsgrupp för att utvärdera något av det resultat som kommittén kom fram till, men jag tror att det krävs betydligt kraftigare tag i narkotikafrågan.

Vi rör oss där inom två områden. För det första behöver vårdfrågan säkerligen lösas bättre. Man kan utan vidare konstatera att vårdmöjligheterna — nu talar om jag verklig adekvat vård — inte är som de borde vara i dagens situation. Det är lätt för utskottet att hänvisa till att det är sjukvårdens huvudmän som här bär ansvaret. Vi har hört detta i olika sammanhang från statliga institutioner, och de arma landstingen, som är överhopade med arbetsuppgifter och vilkas ekonomiska och personella resurser börjar sina, har ganska små förutsättningar att leva upp till de förhoppningar som ställs på dem härvidlag. Men givetvis är det en vårdfråga när vi har att göra med nedknarkade och sjuka människor, och landstingen får väl inte utan vidare visa kravet på förbättringar i det fallet ifrån sig.

Vad man emellertid skulle önska i det sammanhanget — det har också påpekats i vår motion — är att statsbidragsreglerna blir översedda och landstingen på det sättet får större ekonomiska möjligheter att satsa på den här sektorn. Vi har här i kammaren många gånger talat om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, och utredningen kommer kanske så småningom att ta upp också den frågan. Men jag tror att det brådskar. Landstinget måste få större resurser när det gäller att ordna en bättre vård för de alkoholskadade och narkotikamissbrukarna.

Det är den ena sidan av saken. Den andra är att vi på något vis ändå borde få ökade resurser för att förebygga missbruket av narkotika. Vad jag kan förstå är detta en stor internationell fråga, och det är bedrövt att man i det internationella samarbetet inte har hunnit längre än att stora narkotikahajar, som tjänar grova pengar på vår nedknarkade ungdom, kan få sitta i orubbat bo — kända till namn och adress — utan att vi skall kunna få ett annat land att vidta någon som helst åtgärd.

De här internationella perspektiven gör att jag efterlyser bättre tag från dem som har hand om dessa frågor — gärna den arbetsgrupp som jag nyss nämnde, som försöker få en rätsida på den internationella handeln med narkotika i varje fall då det rör vårt eget land. Vi vet att hajarna sitter där ute i orubbat bo. Vi vet att de skickar in sina hantlangare över våra gränser, och vi vet också att dessa, när de åker fast och blir dömda, antingen fritas innan de ens hunnit få permission eller reser härifrån så snart de får permission.

Jag tror att det även därvidlag behövs en översyn av reglerna. Den vård som vi är beredda att lämna sådana som har hamnat inom vår kriminalvård bör humaniseras i många avseenden. Vi hoppas och tror att de flesta skall kunna anpassas till vårt samhälle på ett annat sätt än vad man trodde och tänkte när det gällde den tidigare inställningen till kriminalvård. Men den humana behandlingen bör inte komma dem till del som begivit sig hit för att tjäna pengar på vår nedknarkade ungdom. Det är ett absolut krav att vi skiljer på dem som är beredda att utnyttja vår ungdom på det sättet och andra som vi fortfarande hoppas och tror skall kunna anpassas till vårt samhälle.

Låt mig i det sammanhanget också säga, att vi bör skilja på våra invandrare i gemen som kommer hit för att delta i vårt arbete – då det gäller både samhällsbyggande och näringsliv – och de äventyrare och gangsters som jag tidigare har talat om. Det är inte samma personer som det här gäller.

Herr talman! Jag tror att jag skall nöja mig med det här inlägget i denna del. Det är möjligt att jag får anledning att återkomma under debattens gång. Ärendet är så pass allvarligt och manar till så pass stor eftertanke att jag är övertygad om att jag inte blir den ende som yttrar mig. Jag yrkar avslutningsvis bifall till reservationen 1.

Men jag skall också säga några ord om reservationen 2 innan jag går ner från talarstolen. Den har avgivits med anledning av en motion av herr Wiklund i Stockholm, där han yrkar på att en perspektivanalys för de närmaste 20 åren skall verkställas. Han bygger sitt yrkande på att en liknande analys har verkställts i Norge och att man där på det sättet kan få en bättre kännedom och ett bättre grepp om de frågor som det här gäller. Jag skall inte säga mer om reservationen 2, eftersom herr Wiklund i Stockholm säkerligen själv kommer att tala om sin motion, men jag yrkar också bifall till reservationen 2.

I detta anförande instämde fru Fränkel (fp).

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Till socialutskottets betänkande nr 39 har jag fogat ett särskilt yttrande. Anledningen är att jag inte delar utskottets mening, att det inte är möjligt att ange några lätt framkomliga vägar för att åstadkomma väsentliga förbättringar på alkoholområdet eller att det inte är möjligt att med aldrig så effektiva insatser på endast något eller några områden nå resultat som ger varaktig minskning av narkotikamissbruket.

Som jag framhållit i det särskilda yttrandet finns det många exempel på att personer med allvarliga alkohol- eller narkotikaproblem genom en personlig frälsningsupplevelse och tro på Gud blivit lösta från sitt beroende av alkohol och narkotika. För egen del tror jag att den vägen är den allra säkraste för att nå ett bestående resultat. Exempelen visar alltså att det går att ange en framkomlig väg för att åstadkomma väsentliga förbättringar. Det går säkert att ange flera andra vägar, om också inte med lika goda resultat.

Vården av alkohol- och narkotikamissbrukare kostar vårt land stora summor. Det lidande som missbruket förorsakar för missbrukarna själva,

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

för deras anhöriga och för omgivningen kan väl aldrig mätas. Men alla de som arbetar osjälviskt för att försöka dra upp missbrukarna ur deras elände genom att visa dem på den effektivaste vägen, nämligen tron på Gud, arbetar ofta med mycket knappa ekonomiska resurser och har därför svårt att göra den insats som de skulle vilja göra. Effektiva ekonomiska insatser från statens sida för att hjälpa dem skulle säkert kunna resultera i en varaktig minskning av narkotikamissbruket.

Utskottets uttalande kan tolkas så att vilka åtgärder som än vidtas nu eller i framtiden, så blir de resultatlösa. Jag hoppas att uttalandet inte skall uppfattas på det sättet, men man kan som sagt göra det. Med det särskilda yttrandet har jag velat markera att jag inte kan instämma häri.

Vidare har jag i det särskilda yttrandet berört vad utskottet uttalat om specialdestinerade skatter och avgifter. Eftersom det redan förekommer specialdestineringar tycker jag inte att det vore orimligt med specialdestinering av avgifter på alkoholkonsumtion till alkoholbrukets offer, om överföringen kan ordnas på ett rimligt sätt.

Vad de både reservationerna angår har jag i stort sett samma mening som reservanterna, men eftersom utskottet och riksdagen tidigare i år har uttalat att bidrag skall kunna utgå för ytterligare former av narkomanvård finner jag inte anledning att nu stödja reservationen 1. Dessutom är det väl tveksamt om en parlamentarisk utredning skulle påskynda en smidigare bidragsgivning.

När det gäller reservationen 2 har jag varit mera tveksam. Det vore säkerligen mycket värdefullt att få fram en perspektivanalys av begärt slag, och jag tror att en sådan analys förr eller senare måste göras. Utskottet uttalar också följande: "Om åtgärderna på förevarande områden kunde grundas på planer som hade en mer långsiktig inriktning än vad som nu är fallet skulle otvivelaktigt fördelar kunna uppnås." Det föreligger alltså i det avseendet inte några större meningsskiljaktigheter mellan reservanterna och utskottet. Men eftersom socialstyrelsen har uppmärksammat angelägenheten av perspektivplanering, och eftersom det kan vara värdefullt att först ta del av alkoholpolitiska utredningens resultat — utredningens huvudbetänkande kan enligt uppgift väntas inom ett år — så har jag avstått från att följa reservanterna även när det gäller reservationen 2.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Narkotikafrågan är en av de allvarligaste frågor vi har. Jag finner det därför egendomligt att riksdagens ledamöter uppfattar reservationen av herr Hamrin och ytterligare någon folkpartist som så liten och obetydlig att det inte är någon idé att sitta inne i kammaren — det blir ändå som utskottet har tänkt sig. Man betraktar det inte ens som en kamp — man säger bara: "I dag går det fort. Det är bara två folkpartister som har reserverat sig." Ungefär så ser man frågan.

Man kan invända att vi betraktar också många andra allvarliga frågor på det sättet. Men utanför detta hus riktar människorna anklagelser för likgiltighet i den här frågan mot de förtroendevalda från alla partier. Och det finns väl ingen enskild riksdagsman som oberörd kan gå förbi en liten unge som har sniffat ned sig och som gör det varje dag. Det finns ingen

som kan tycka att vi har skött samhället väl när vi ute på gatorna passerar långa rader av ungdomar som inte har annat mål än att få narkotika. Men om vi alla vill någonting, om vi alla är upprörda, är vi då helt hjälplösa när det gäller att göra någonting? Det kan inte vara så.

Betänkandet andas tyvärr defaitism. Likgiltig vill jag egentligen inte säga att man är — man har gett upp: "Låt oss inte röra i det här! Det luktar illa, och det är otrevligt. Låt oss inte bry oss om det! Det här kan vi ändå inte göra någonting åt, och ju mindre vi talar om det, ju lättare kommer vi ifrån det." Jag känner det så när jag läser betänkandet. Eftersom jag vet vilka människor som sitter i utskottet — det är människor som är engagerade i det sociala livet, som är kunniga och som reagerar mot orättvisor — måste jag säga mig att det har gått långt med oss när man har den inställningen: "Låt oss inte nämna det i kammaren en gång — vi kan ändå inte göra någonting åt det."

Jag tycker att utskottet är oberört, men inte obekant med frågan. Man är väl medveten om att den har varit uppe här i riksdagen, man vet hur den har behandlats och man erkänner också att den är allvarlig. Men sedan underkänner man själva tekniken i alla de förslag som har framlagts. Jag kan förstå också det. De motioner som har avgivits är snarare försök att ta upp frågan igen och få någonting gjort än att de är strålände förslag och Columbi ägg. Därför kan utskottet också avfärda dem en efter en med att förslaget inte löser problemet. Man säger: Det är ingen nyhet, det är redan känt, det vet vi ju alla. Man hänvisar till att det har utgivits en skrift — som om det var någon bragd! — av en statlig kommitté, och så har den gjort sitt. Vidare säger man: År 1969 avgavs ett betänkande om narkomanvården. Vad vill ni mer? Allt är ju redan skrivet.

Utskottet påpekar också att det finns en expertgrupp inom socialstyrelsen. Vad den skall göra vet vi inte så mycket om — den är ett rådgivande organ. När jag hörde mig för litet om det sade man: Vi skall kunna "tycka till". Skall vi trösta oss med att det i en expertgrupp sitter några mycket upptagna människor från olika håll med förankring i socialstyrelsen som skall "tycka till" i den här frågan? När frågor av den arten — när det gäller vården, när det gäller internationella överenskomelser osv. — i olika sammanhang kommer upp i socialstyrelsen, skall den här kommittén "tycka till" med den erfarenhet den har — den är inte avsedd för något annat.

Utskottet uttalar sig positivt när man redogör för de frivilliga krafter som ger sig in i kamp på detta område. Jag skall erkänna att också rent religiösa krafter — något som herr Åkerlind var inne på — har åstadkommit en del. Det finns så många olika vägar att nå människor och på de här väsentliga punkterna inverka på deras liv. Men de frivilliga krafterna bör stödjas. Det har vi tidigare uttalat oss om — det är utomordentligt bra, och så är det sagt!

Utskottet säger i slutet av sitt betänkande: "I motionen har inte pekats på någon metod som skulle radikalt kunna förändra situationen på detta område." Nej, när har vi pekat på en radikal metod för att komma till botten med ett allvarligt problem? Aldrig! Det finns inte några alexanderhugg som fixar det hela på en gång. I de flesta frågor som vi ger

Onsdagen den
1 december 1971

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

oss i kast med och som vi verkligen tar itu med på allvar försöker vi finna någon väg, lägga ansvaret på någon grupp, anvisa medel osv. för att möjligen komma någon vart. Det vanliga hjälplösa skriet brukar vara: Ge pengar till forskning! När vi inte ser någon annan utväg är det liksom en bön till höjden. Om vi aldrig ville ge medel till ändamål beträffande vilka vi inte är säkra på om vi skall lyckas eller inte, skulle vi ha det mycket bekvämt med de flesta frågor vi tar upp.

Så skriver utskottet att "kampen mot narkotikamissbruket måste föras oavslått och på många olika fronter". Nämn en enda front där det är tal om kamp mot narkotikan! Jo, det kan vara en enskild familj, en föräldragrupp, en lärare eller kanske en enskild socialarbetare som arbetar så att man till slut inte orkar med mer. Men var finns fronten, var finns stödet och var finns den verkliga grunden för de människor som vill göra någonting? Var finns samhället?

Det är så poppis med världssamvete. Gäller det en diskussion om världen utanför vårt lands gränser, om något lockande land långt borta, då är kammaren full av folk och då är talarlistan lång och upptar s. k. tunga politiker — när vi går upp i den här frågan är vi tydligen lättare gods med ett annat samvete! Men världssamvetet kan väl börja i den närmaste kåken! Jag förstår inte att man viker undan för de krav som här har rests, att riksdagen åtminstone skall manifesteras samhällets intresse genom att begära en parlamentarisk kommitté. Det är lätt för människor utanför detta hus att förlöjliga parlamentariska kommittéer. Men vi skall väl inte själva misstro den parlamentariskt sammansatta gruppen och framställa den som hjälplös och löjlig bara därför att det finns krafter utanför detta hus som vill framställa det så.

Jag vill minnas att det var fru Kristensson som tog upp denna fråga i en interpellation. Jag deltog i debatten när denna interpellation besvarades, och jag tyckte mig vid det tillfället få ett gensvar från statsrådet Lidbom som då hade genomfört den kartläggning av problemet som hans kommitté fick i uppdrag att utföra. Den nu sittande kommittén med generaldirektörer från det ena och det andra verket är ju ingenting att falla tillbaka på. Vad skall de kunna göra? De har ju sitt jobb att sköta. De skall naturligtvis göras medvetna om vad som händer, men de kan inte föra en kamp, och inte är den kommittén något kamporgan. Men jag tyckte som sagt att jag fick medhåll av statsrådet Lidbom när jag begärde att det skulle tillsättas en parlamentariskt sammansatt kommitté, varigenom ansvaret lades på alla partier. Man bör inte låta detta vara en fråga där det ibland kan förefalla som om det ena partiet ville spela ut sin "känslighet" mot andras hårdhet.

Denna fråga lämpar sig inte för en sådan uppdelning. Man kan inte säga: "Vårt parti vill, men andra partier vill inte." Det gäller här ett problem, där föräldrar och människor i alla ställningar skulle anse det vara en riktig uppslutning, om hela riksdagen klart uttalade, att i denna fråga skall vi alla hjälpa varandra. Det är viktigt att vi åtminstone utåt kan säga: Vi känner frågan, vi vill göra någonting och vi vill ta reda på var problemet finns. Problemet finns bland små ungar runt omkring detta hus och ute i förorterna — även i andra städer. På kvällarna kommer det in ungar från olika förorter och sätter sig i en gammal rivningskåk för att

sniffa eller börja med narkotika. Redan som små förstör de på detta sätt sin hälsa.

Somliga rycker på axlarna och säger: Detta är en fråga om moral. Ja, det är moraliskt att styra samhället. Det skall vara en fråga om moral. Moralen är att vi skall ta vara på varandra.

Problemet ligger oss så nära, även om många tror att man inte har det inpå sig. Vi har alla barn och barnbarn. Vi har problemet inpå oss där vi bor, om vi bara har ögonen öppna. Hela vår skola har bekymmer med detta problem.

Allt detta leder till, herr talman, att jag yrkar bifall till reservationen 1, som kräver en parlamentarisk utredning för att bekämpa narkotikaproblemet.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag kan instämma i det mesta av vad herrar Hamrin och Åkerlind sade, men jag vill yrka bifall till båda reservationerna. Jag är en av dem som har undertecknat den motion som har herr Wiklund i Stockholm såsom första namn. Utöver detta vill jag säga några ord här i dag.

Jag lyssnade i våras till den debatt som fördes mellan fru Kristensson, fru Eriksson i Stockholm och statsrådet Lidbom. Jag tyckte då att det fanns något i statsrådets svar som tydde på att man tänkte ta itu med denna sak.

Det förefaller som om Sverige sover. Jag kanske kan ställa frågan: Sover vi som är ansvariga i Sverige?

I Strandgårdens Tidning, Lewi Pethrus' Stiftelse tidning, påstår Erik Edin — jag fick tidningen i går så jag har alldeles nyss läst den — att 50 alkoholisters hustrur utanför riksdagshuset torde göra mera än andra argument när det gäller att påverka riksdagsmännen. Är det verkligen så ställt? Jag håller med fru Eriksson om att de ledamöter som sitter i socialutskottet är duktiga människor, som jag tror på. Jag förstår också på sätt och vis deras dilemma och svårigheter. Jag är inte säker på att ett utskott i riksdagen kan hitta ett botemedel i det nuvarande läget. Men jag skall slå fast att det som nu görs för att rädda narkomaner inte botar en enda verklig missbrukare. Ingenting görs som räddar en människa, som håller på att gå under. Fel metoder används. Man kallar det vård, men jag betvivlar att det är vård.

Jag läste nyss om en dansk politikers uppfattning, att man skulle föra narkomanerna till en ö, där de inte kunde komma i kontakt med omgivningen. Man skulle se till att langare och andra inte kom dit. Jag kan inte gå in på hans förslag, men tanken är väl riktig. Jag talade i går med en skolman här i Stockholm som sade, att vården inte kan vara förlagd mitt inne i tätorterna. De människor som skall räddas måste bort ifrån den miljö där de har levat och långt bort från människoanhopningar.

Det är kanske inte detta jag helst vill ta upp. I anknytning till vad herr Hamrin sade om förebyggande åtgärder vill jag framhålla, att jag saknar det som förebygger narkomani och alkoholism. Det är i stor utsträckning så, nödgas jag hävda, att samhället råar för deras undergång som drunknar

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

i träsket i dag — dock inte allas. Hur samhället än ser ut, finns det alltid vissa människor som blir asociala och vållar sin egen undergång. Men många som i dag går under hade kunnat räddas, om de hade varit satta i en annan miljö. De har utan egen förskyllan fötts i vårt århundrade, de har hamnat i en miljö med större påfrestningar än någon generation före dem har mött och de har inte fått den kraft, den utrustning, den värme som de hade behövt för att kunna uthärda och övervinna. På sätt och vis har hemmen och skolan svikit dem. Det finns bara en makt som kan rädda en människa, och den fick inte sätta in sina krafter i deras tillvaro i tid. Vårt samhälle har en grundval, nämligen kristendomen, och den är snart raserad.

Jag talade i går av en händelse här i Stockholm med en man som är rektor i ett storstadsområde där det finns svåra narkotikaproblem i skolan. Han uttryckte sin syn så här: De flesta av dessa unga som drabbas och går under har ett underskott på kärlek, värme och ömhet i sitt liv. I tomheten lockades de att pröva hasch och andra medel och flydde in i ruset och drömmen. Hade de haft ömhet, intresse och kärlek, skulle de ha räddats.

Jag tror att han har rätt. Många i vår pådrivande kader av s. k. kulturarbetare kämpar målmedvetet för att radera hemmen. Den kristna synen på kärlek och äktenskap förlöjligas, familjerna skall förstöras. Bibelns krav på livslång trohet förklaras vara pervers och glädjedödande. Man gör alltså en medveten insats för att nivellera livsvärdena, men vad sätter man i stället? Resultatet är skrämmande.

När jag på morgonen i dag läste Svenska Dagbladet på mitt rum kom jag att lägga märke till en artikel som handlar om ett föredrag som biskop Sven Danell hade hållit i går i Örebro på en konferens för missionsarbetare. Han tog där upp Sovjets försök då det gäller hem och äktenskap. Jag skall citera ett stycke ur artikeln, eftersom jag tror att det är värdefullt — Sven Danell har varit verksam i ett område som hör till nuvarande Sovjetunionen, nämligen Estland. ”När man i Sovjet under 20-talet gjorde allvarligt menade försök att slopa äktenskap och familjeliv, blev erfarenheterna så förskräckande, att man redan 1935 signalerade fullständig kursändring, påpekade biskop Danell som vid den tidpunkten var bosatt i Estland. Man lät bygga ett samhälle helt utan familjebostäder. Man förutsatte därvid att ingen familj skulle existera. Spädbarnen togs om hand på barnhem och barnkrubbor. När vuxna kom på besök var det förbjudet att använda sådana ord som 'far' och 'mor'. Följden blev så småningom löslighet och brottslighet som förskräckte makthavarna. Mot slutet av 1935 uppdrog man åt den kände professorn Makarenko att ta ansvaret för uppfostringsfrågorna. Han fick ensamrätt att tala i den sovjetiska radion i det ämnet. Han hävdade att den sexualundervisning som inte siktar till att förbereda för trofasta äktenskap inte bara är nyttolös utan skadlig. Jag vill påstå att han utvecklade en etik som är nära släkt med den kristna.” — Så långt alltså biskop Danell enligt referat i tidningen.

Jag hade tillfälle att i fjol höst tillsammans med ett av utskotten i den gamla riksdagen göra en resa i Polen. Där redovisade man officiellt att det inte förekom knark i skolorna, att narkomani var i det närmaste okänt i

Polen, att alkoholismen visserligen var svår men i huvudsak bland äldre människor, i synnerhet bland dem som skadats av världskrigen och ockupationerna, men inte bland ungdomen. Det är klart att det kan finnas ihållighet bakom sådana uppgifter, men vi såg en mycket fin ungdom. Nu vill jag inte byta med det system som man har där, men det är tydligt att de som har makten i landet har lyckats finna några andra normer, om det nu inte är de kristna normerna. Å andra sidan är kyrkan oerhört stark i Polen, och biskop Wantula, den lutherska kyrkans biskop, som jag samtalade med den sista morgonen jag var i Warszawa, sade: "Det är Kristus som har räddat Polen."

Vi har i Sverige tagit bort vår gamla kulturs fundament, kristendomen, utan att ersätta den med någonting fast. Det är löslighet i allt. En upplösning av normer betyder också destruktion av den yttre verkligheten. När fru Eriksson i Stockholm här talade om defaitism gjorde det ont i mig. Jag delar nämligen hennes uppfattning, att det verkar som om det funnes ett drag av defaitism över utskottets betänkande. Jag vill dock uttrycka som min uppfattning, att det går att ändra på den saken, men då måste hela samhället förändras, och attityden mot de kristna värdena måste bli annorlunda.

Jag har här i riksdagen själv talat om en alternativ skola och fått mycket mothugg. Man har sagt mig att vi skulle förstöra den andra skolan om vi toge bort de kristna barnen. Men som förälder är jag så orolig för utvecklingen, att jag ser detta som den enda möjligheten. Eftersom jag ändå enligt läroplanen av i dag har huvudansvaret för mina barns fostran, måste jag arbeta för en ändring. All right, låt oss ha en obligatorisk skola, men se då till att vi inom denna skola får en annan undervisning i de här frågorna. Låt oss försöka inleda en verksamhet vid vissa skolor där man sätter in en annan kristendomsundervisning och en annan ordning, kanske med morgonbön och annat. *Eller* låt oss liksom i andra länder få den ordningen att skolpenningen följer eleven, så att vi föräldrar, som har ansvaret för våra barn och vill att de skall räddas och som i våra hem undervisar i kristendom, får möjlighet att låta barnen – åtminstone under de tidigare skolåren – i skolan möta samma uppfattning om Bibeln och kristendomen som vi har gett dem i hemmet. På det sättet främjar vi inte bara våra personliga intressen och håller på vårt ansvar som föräldrar utan vi främjar även samhällets intressen.

Jag vill säga ytterligare en sak: kyrkan, frikyrkan och församlingarnas verksamhet måste få ett annat stöd och en annan uppskattning. Det måste bli slut på alla de angrepp och förlöjliganden som riktas mot kristendomen. Vi är tvungna att få någonting som gör att också massmedia framställer verkligheten på ett annat sätt. Vi skall inte tala om censur, men *om* jag har en TV, är jag dock en av dem som betalar licensen. Därför är det fruktansvärt att så mycken smörja skall skickas i program som betalas med licensmedel.

Samhällets yttre struktur måste också bli en annan. De rivningshus som fru Eriksson i Stockholm nämnde finns framför allt i storstäderna och tätorterna; ute i bygderna är det helt annorlunda. Vi måste få ett Sverige, där befolkningen är utspridd över hela landet. Växten av storstadsregionerna medför sociala problem och bildar också underlag för knark och alkoholism.

Nr 136

Onsdagen den
1 december 1971

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

Det finns alltså en räddning, och den nämner herr Åkerlind i sitt särskilda yttrande, som jag ber att få instämma i. Det är tron på Gud. Det finns en utväg. Det är inte Alexanderhugget utan Guds hand. Det är Bibeln, det är den kristna gemenskapen. Samtidigt som vi är tacksamma för den kristna tro som räddar de olyckliga, tacksamma för det som utförs på Strandgården och på andra håll, måste vi väl ändå ha klart för oss att det är bättre att den kristna tron får komma in före. Det är gott att kristen tro kan rädda människor som är sjunkna, men ändå bättre vore det om dess kraft, dess livsvärden fördes in i de ungas liv och motverkade den tomhet, som gör att så många går under. Man talar om lagstiftarnas och sjukvårdsmyndigheternas ansvar. Det finns naturligtvis, men jag vill här gärna understryka att vi alla personligen har ansvar. Det ligger ett ansvar på oss vuxna som föredömen i vårt liv genom nykterhet och vård om människor i våra hem och i vår gemenskap. Genom att ta ansvar för församlingars och ideella rörelers verksamhet kan vi gå in här. Vi måste få en väckelse, en annan totalsyn på vad som är politik och samhällsbyggnad.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs kom in på ett sidospår. Jag vill inte polemisera utan frågar bara: Finns det något land som vi följt mer än Amerika? Och där finns väl religion! I England finns religion. Det är därifrån vi har tagit över detta. Herr Nilsson nämnde ett land, där han tyckte att man reagerat föredömligt. Han kunde ta alla öststater där man kan se en del. Inte är det religionen som avgör om man har narkomani i ett land eller ej.

Herr NILSSON i Agnäs (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte det som är kristet i Amerika som vi har tagit efter. Också i Amerika finns starka kristna föreningar och kyrkor. Men det är klart att de kristna organisationerna i detta väldiga land med dess politiska utveckling och oerhört heterogena sammansättning haft det svårt. Någon statskyrka finns inte heller där.

När jag talade om Polen ville jag därmed inte kasta sten på något annat land. Jag sade att en biskop där hade förklarat att det var Kristus som räddat Polen. Han menade alltså att det avgörande inte var det politiska systemet ensamt, utan det faktum att t.ex. 72 procent av Polens befolkning årligen anger att de är vad man kallar aktiva eller praktiserande kristna.

Jag medger att även ett land som är kristet, och mycket mera kristet än vad vi kanske kan bli, misslyckas i många frågor. Men jag vill hävda att, när vi främjar de kristna värdena sätter vi in de krafter som bevisligen har i föregående tid och i nuvarande tid visat sig kunna rädda människor.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Den allmänna inställning som fru Eriksson i Stockholm gav uttryck åt i vad gäller narkotikaproblemet tror jag vi alla kan ställa oss bakom. Jag fäste mig särskilt vid att hon nämnde den kristna gemenskapen som en möjlighet till hjälp och rehabilitering åt narkomaner.

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

Jag skulle också tro att hon, när hon utvecklade detta, även tänkte på alkoholproblemet och inte bara på narkotikaproblemet. Jag känner henne så pass väl att jag tror mig kunna säga att hon har samma uppfattning om alkoholproblemet som hon gav uttryck för när det gäller narkotikaproblemet. Alkoholproblemet har ju dock ett större format, trots allt, än vad narkotikaproblemet har. Därmed vill jag inte på något sätt förringa narkotikaproblemet, men jag tycker det finns skäl att understryka att vi här rör oss med två stora och mycket besvärliga problem.

Jag har begärt ordet, herr talman, eftersom jag står såsom första namn på motionen 1971:248. Jag skall be att få kort kommentera socialutskottets betänkande nr 39.

Vår motion går ut på — jag tror att hela motionens kläm bör få komma fram här i debatten — ”att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer att en perspektivanalys för de närmaste tjugo åren skyndsamt utföres rörande alkohol- och narkotikaproblemen i samhället, de motåtgärder som bedömes nödvändiga och effektiva för att bekämpa alkohol- och narkotikaskadorna under denna period samt de kostnader som dessa åtgärder kan föranleda”.

Med motåtgärder avses här inte bara vårdåtgärder, utan självfallet alkohol- och narkotikapolitiska åtgärder i stort, dvs. aktiviteter som berör såväl socialdepartementet och finansdepartementet som justitiedepartementet. Kanske, herr talman, splittringen av dessa aktiviteter på minst tre departement — jag tror det f. ö. finns flera departement att nämna om man så vill — är en av förklaringarna till att en motion med ett yrkande av så bred syftning som denna avvisats av utskottsmajoriteten.

Jag tycker för min del att detta gjorts på något lösa grunder. Man frågar sig t. ex. varför en motion med ett så tämligen nytt grepp på alkohol- och narkotikapolitiken inte remitterats t. ex. till riksskatteverket — alltså dess alkoholbyrå, som är vad som finns kvar av kontrollstyrelsens funktion på det alkoholpolitiska området — socialstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, statskontoret — eftersom det rör sig om en troligen kostsam forskningsuppgift — statistiska centralbyrån, givetvis, något eller några forskningsorgan och det här förut nämnda samarbetsorganet för bekämpande av narkotikamissbruk. Först genom sådana remissyttranden hade man kunnat få den tillräckliga och tillfredsställande grundvalen för bedömning av bärigheten i motionens innehåll och yrkande.

Med hänvisning till den norska förebilden sägs i motionen att det är speciellt intresseväckande att man genom speciell inriktning av analysen på alkohol- och narkotikamissbruket sannolikt skulle kunna få vägledning för hur denna politik skall läggas på längre sikt.

Anledningen till att man enligt vår mening bör företa en 20-årsanalys är givetvis de stora samhällsekonomiska förluster som vi av allt att döma gör på vår nuvarande högst osäkra och ambivalenta alkohol- och narkotikapolitik. Vi säger därför i motionen att den föreslagna analysen givetvis måste omfatta de samhällsekonomiska aspekterna och effekterna av alkohol- och narkotikamissbruket. Först när problemen ”översatts” från mänskliga till krasst ekonomiska termer torde deras allvarliga innebörd ur social och samhällsekonomisk synpunkt bli helt uppenbar. Dessa effekter

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

är framför allt vårdkostnader i vidsträckt mening, kostnader för produktionsbortfall samt skadekostnader framför allt i trafiken, vid brott och vid olycksfall i arbetet. Storleken av dessa kostnader kan vara mellan 5 och 10 miljarder kronor per år. Det finns vissa beräkningar gjorda på nationalekonomiskt håll som klart pekar dithän. Om, såsom en hypotes, en årlig insats av 100 miljoner kronor skulle reducera kostnaderna med 10 procent, är den samhällsekonomiska lönsamheten hos denna insats mycket hög. Detta helt rimliga räkneexempel visar vilka effekter missbruket – och riktiga åtgärder mot missbruket – skulle kunna ha. Har vi verkligen i vårt ekonomiska nuläge råd med förluster av den storleken? Det rör sig troligen som sagt om storleksordningen 5–10 miljarder kronor.

Det finns redan, herr talman, en modell till en prognosverksamhet av det slag som föresvävat motionärerna. Sålunda arbetar sedan 1969 en tiomannagrupp för kriminalitetsprognoser, med uppgift att undersöka möjligheterna att göra just sådana prognoser "för ett flertal punkter i processen inom rättsväsendet", som det heter i en officiell notis om gruppen.

Gruppen har gjort en första prognos avseende tiden fram till 1975. Sedan har man fortsatt med att göra en motsvarande bedömning rörande utvecklingen under ytterligare en femårsperiod.

Utskottet pekar på socialutredningen. Herr Åkerlind och herr Nilsson i Agnäs berörde möjligheterna att bispringa alkohol- och narkotikamissbrukare via en religiös omvändelse. Vi får väl ta upp även den frågan i socialutredningen, eftersom vi inte kan bortse från någon av de reella möjligheterna att åstadkomma en rehabilitering av dessa olyckliga människor. Men socialutredningens uppgift är ju inte att samla och närmare analysera olika bakgrundsfaktorer som leder fram till ett vårdbehov och att göra trendberäkningar rörande orsaksfaktorerna. Den är en ren målsättnings- och vårdutredning, som vid sin start hade till förutsättning att erforderliga analyser av vårdsituationen på de olika områdena var färdiga och tillgängliga. Forskningsuppgifter hör uppenbarligen inte hemma i socialutredningen.

Det sägs nu i socialutskottets betänkande att socialutredningen skulle vara oförhindrad att ta initiativ i den genom motionen aktualiserade frågan, och det torde väl utredningen vara. Detsamma gäller den alkoholpolitiska utredningen.

Sistnämnda utredning är dock inte heller så sammansatt att den själv kan vara i stånd att företa den föreslagna perspektivanalysen. Att få in en sådan analys, som uppenbarligen är tidskrävande, i alkoholpolitiska utredningens tidsschema är knappast möjligt. Riksdagen har för övrigt tydligt låtit förstå att man väntar sig att alkoholpolitiska utredningen inte ytterligare uppskjuter sitt arbetes slutresultat, som beräknas föreligga på hösten 1972, alltså nästa år.

Båda utredningarna skulle av nu antydda skäl vara hänvisade till att för ett sådant initiativ vända sig till Kungl. Maj:t.

Ja, det är ett intressant uppslag. Får man tolka utskottsmajoriteten så att de båda utredningarna har visst stöd i riksdagen för framställningar till Kungl. Maj:t om analysforskning ifall utredningarna finner, såsom det

heter i betänkandet, "en perspektivanalys på förevarande område möjlig och önskvärd"?

Jag är väl, herr talman, en smula pessimistisk på denna punkt och yrkar därför bifall till reservationen 2 av herrar Hamrin och Hyltander. Men det vore givetvis värdefullt att höra vad utskottsmajoritetens talesman anser om riksdagsstöd för ett utredningsgrepp av det slag som redovisats i ifrågavarande motion.

Jag yrkar självfallet också — med återopande av vad herr Hamrin här i debatten har anfört — bifall till reservationen 1.

Jag har vidare fäst mig vid en liten detalj i betänkandet. Jag är litet förvånad över att man uttrycker sig på följande sätt på s. 9, där man hänvisar till att alkoholpolitiska utredningen skall framlägga vissa undersökningar: "Mot denna bakgrund är det värdefullt att sådant grundmaterial inom en nära framtid kommer att läggas fram av alkoholpolitiska utredningen." Den formuleringen ger ett intryck av att man redan nu bedömer detta grundmaterial som "värdefullt". Jag tycker inte precis att det är det rätta ordet i detta sammanhang. Man kan finna det önskvärt eller tillfredsställande att få ett sådant material, men man kan ju inte bedöma dess värde i förväg. I varje fall får jag det bestämda intrycket att man ändå gör det och väntar sig mycket av det. Jag skall för min del vänta med att göra bedömningen tills detta material verkligen föreligger.

I detta anförande instämde herr Eriksson i Ulfsbyn (c).

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Det betänkande som vi nu diskuterar behandlar ju både alkohol- och narkotikafrågorna, och de är, som herr Hamrin nyss sade, de största sociala frågor som vi i dag har att ta ställning till. Jag tänker emellertid inte beröra alkoholproblemen, vilket inte betyder att jag inte anser också dem vara väsentliga.

Det är ju riktigt som herr Wiklund i Stockholm sade att alkoholfrågorna har en större kvantitativ betydelse än narkotikafrågan, men narkotikaproblemen tenderar att accelerera i en väsentligt snabbare takt än alkoholproblemen och — vad värre är — det tycks också som om narkotikaproblemen huvudsakligen skulle drabba unga människor.

Jag tycker, herr talman, att det är glädjande att narkotikafrågan åter har aktualiserats här i riksdagen, och även om jag kan instämma i fru Erikssons i Stockholm beklagande av att så få av kammarens ledamöter har tillfälle att vara närvarande i kammaren och delta i debatten, vill jag påstå att det under den senaste tiden skett en viss omsvängning i uppfattningarna inom riksdagen när det gäller dessa frågor. Jag tycker att man i varje fall när man talar med riksdagsmän från alla partier får den uppfattningen att vi nu verkligen börjar förstå att vi måste bestämma oss för vilken värdpolitik vi skall ha. Vi får inte längre tillåta en låtgåpolitik.

Och, herr talman, vi som arbetar här i det nya riksdagshuset vid Sergels torg har verkligen problemen mitt för ögonen. Vi behöver bara se ut genom våra fönster för att kunna studera hur ungdomar hjälper varandra att injicera narkotika, hur de köper och säljer narkotika och hur

Onsdagen den
1 december 1971

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

de säljer stulna varor nere på torget för att få pengar till narkotika. Vi konstaterar alltså hur den lagstiftning som vi här är med om att stifta inte efterföljs och, vad värre är, att denna hantering tycks få pågå utan att den leder till någon som helst påföljd.

Jag menar att det därför inte är underligt om riksdagsmännen så småningom ändå vaknar till för att detta är problem som vi inte kan acceptera.

Jag ser det så – jag är medveten om att den beskyllning som jag tänker rikta mot socialstyrelsen inte är riktigt på sin plats eftersom socialstyrelsen inte har tillfälle att här bemöta anklagelserna – att det är socialstyrelsen som närmast under de ansvariga statsråden har ansvaret för att ingenting sker. Självfallet har statsråden, statsrådet Lidbom som ordförande i samarbetsgruppen och statsrådet Aspling som ansvarig för vården här i landet, det självklara yttersta ansvaret. Men faktum är att den myndighet som har ansvaret för sjukvården och hälsovården i detta land inte kan undandra sig sitt direkta ansvar.

Det förefaller som om man fortfarande i socialstyrelsen levde kvar i den tid då man tillämpade metoden med den fria förskrivningen av narkotika, då man trodde att man kunde bota narkomaner genom att skriva ut narkotika. Och man har svårt att komma bort från den tankegången som man då trodde vara den riktiga.

Vi är många här i kammaren som har engagerat oss i narkotikafrågan och som väckt motioner och kommit med förslag till initiativ. Vi har varit vana att de senaste åren bli hänvisade till narkomanvårdskommittén. Innan den var färdig med sitt betänkande skulle ingenting göras. Nu, herr talman, har narkomanvårdskommittén lagt fram sitt betänkande, och det gjordes så tidigt som 1969. Men ännu syns inget resultat av kommitténs arbete.

Det står på s. 11 i betänkandet att de frågor som togs upp i narkomanvårdskommitténs betänkande "är under uppmärksamhet" hos berörda myndigheter. Det är ett mycket intressant konstaterande, men det vore roligare att veta vilka praktiska resultat arbetet har lett till. Man kan väl ändå inte räkna med att våra sjukvårdshuvudmän skall beställa narkomanvårdskommitténs digra betänkande i två tjocka delar och läsa det hela för att själva försöka lista ut vilka åtgärder som skall vidtas. Det vore naturligt att socialstyrelsen gav ut råd och anvisningar till sjukvårdshuvudmännen beträffande narkomanvårdspolitiken.

Därför, herr talman, tycker jag att den första reservationen, som också tar upp den frågan, mycket tydligare talar om vad problemet gäller. Man säger i reservationen att "utredningens arbete har inte följts upp, vare sig genom att riksdagen fått möjlighet att ta ställning till kommitténs rekommendationer eller förslag eller genom att dessa blivit föremål för överväganden i en kommitté i vilken ingår företrädare för de politiska partierna". Detta är en riktig beskrivning av saken.

För drygt ett år sedan anmälde en polis till socialstyrelsen att en ung flicka inte mindre än 26 gånger hade hämtats av polisen från narkotika-träsket och tagits in för vård på sjukhus. Polisen undrade om det kunde vara möjligt att man skulle handskas med en vårdbehövande människa på det sättet. Justitieombudsmannen remitterade ärendet till socialstyrelsen

för nästan precis ett år sedan och bad om socialstyrelsens svar senast februari 1971. Socialstyrelsen har fortfarande icke lämnat något yttrande över denna remiss.

Ett annat ärende som har underställts JO och som också är remitterat till socialstyrelsen gällde en ung pojke som inte mindre än tre gånger – alla gångerna efter korta sjukhusvistelser – hade tagits om hand efter suicidalförsök. Den anmälade undrade om detta var en riktig vård.

Jag har också exempel på föräldrar som i desperation vänder sig till barnavårdsnämnd och socialstyrelse och ber om hjälp med sina ungdomar. De får icke stöd någonstans. Barnavårdsnämnden menar att ungdomarna inte är tillräckligt dåliga, så det finns ingen anledning till ingripande ännu. Och när föräldrarna för socialstyrelsen talar om att deras pojke råkar illa ut därför att den läkare han går till skriver ut metadon varefter pojken går hem och börjar injicera metadonet – det är alltså en ny variant av narkotika – säger socialstyrelsen att det var mycket tråkigt, men det är ingenting vi kan göra något åt.

Man undrar inte på att människor snart blir desperata när de känner att de inte får stöd eller förståelse någonstans.

Jag talade med en assistent på en ungdomsgård, som för tre år sedan hade kommit i kontakt med en pojke under 20 år. Pojken började den vanliga vägen. Han rökte hasch, och han drack öl. Assistenten på ungdomsgården tyckte att pojken var en fin grabb. Han ville försöka hjälpa honom, och han har under dessa tre år bokstavligen följt honom hela tiden. Han har varit med honom på Mariapolikliniken, han har varit med honom på Rådgivningsbyrån för läkemedelsmissbrukare, han har varit med honom på Södersjukhusets psykiatriska klinik, han har varit med honom på Rålambshovs sjukhus. Där tog han till och med praktikantjobb för att inifrån sjukhuset så att säga kunna följa pojken och försöka hjälpa honom. Ingenstans fick pojken någon behandling som kunde kallas för behandling. Stadsdistriktsläkaren skrev ut B-vitamin åt honom, och några välvilliga personer gav honom några valiumtabletter för att han skulle lugna ned sig något.

Mamman och assistenten ringde till nykterhetsnämnden och sade att ni måste hjälpa oss med pojken; han kommer att gå under om ni inte gör något. Nykterhetsnämnden sade att så länge han inte har lust till behandling kan man inte heller göra något åt det, och han har inte begått något brott. Då äntligen överföll han en gammal person och gjorde några inbrott, och därmed hade han ju faktiskt begått brott. Då tänkte assistenten att även om detta var tråkigt, skulle det ändå finnas möjligheter att få en ordentlig behandling av pojken nu. Pojken fick vänta flera månader på domstolsförhandling, och när domen äntligen kom dömdes han till skyddstillsyn plus vårdinsatser.

Nu har han återigen åkt fast, ty han skötte sig inte, han underkastade sig ingen vård. Varför det? Jo, helt enkelt för att det ju inte fanns någon vård att ge. Nu har polisen fått tag på honom på T-centralen, och man undrar om internering blir nästa steg i hans utveckling.

Jag vill understryka, fru talman, att detta är ett exempel i en lång rad liknande fall. Det är ett mönster för hur vår ungdom börjar i utförsbacken och hur det sedan snabbt rullar vidare. Jag säger återigen

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

som jag sagt flera gånger förut att det tydligt visat sig att ingen enda patient blivit rehabiliterad med de metoder som nu används.

Jag håller med herr Nilsson i Agnäs och andra som talat om den religiösa övertygelsen som något positivt. Jag tror att en sådan väckelse passar en hel del av dessa nerknarkade ungdomar, men man kan inte tro på detta som den allena saliggörande medicinen som kan hjälpa alla. Detta är en metod bland en rad andra metoder. Men grundproblemet är ju att vi måste få en målsättning för hur vården skall bedrivas, och vi måste förstå att dessa ungdomar och andra som kommit in i narkomanin inte frivilligt kan ta sig ur detta. Narkotikan inger dem sådana lustkänslor och ett sådant beroende att de helt enkelt inte har kraft att bryta sig ut. Därför måste vi så småningom inse att det är nödvändigt att tillgripa behandling tvångsvis tills de själva kommer ur giftberoendet och själva får viljan att bli bra. Man kan inte begära att personer som saknar sjukdomsinsikt skall vara medvetna om att de är i behov av vård. Det är där skon klämmer.

Innan jag drar slutsatserna av detta vill jag bara säga några ord till herr Wiklund beträffande perspektivplanerna. Han talar om perspektiv för de närmaste 20 åren framöver. Jag skulle vilja tillåta mig att vända på steken och tala om utvecklingen under de senaste 20 åren. Vi konstaterar då, herr Wiklund, att antalet narkomaner har fördubblats var 30:e månad under de senaste 20 åren, med undantag för den tid då socialstyrelsen tillämpade den fria förskrivningen. Då skedde fördubblingen var 12:e månad. Är inte det i alla fall en tillräcklig beskrivning av hur snabbt utvecklingen går för att man skall tycka att det är nu vi måste göra någonting och för att man kanske skall tycka att vi bör avstå från perspektivplanerna på framtiden? Jag tror att läget är så akut att det är nu som vi skall tillsätta den parlamentariska utredning som man talar om i reservationen 1. Läget är nämligen sådant, fru talman, att människor som jobbar ute på fältet med de praktiska nästan oöverstigliga problemen börjar fatta vad det gäller. Jag tror att dess bättre också vi vanliga riksdagsmän här i kammaren fattar vad det gäller. Problemet är som jag sade förut våra ansvariga statsråd och socialstyrelsen, som fortfarande antingen inte fattar vad det gäller eller inte vill se sanningen i ögonen.

Jag tror alltså att det är nödvändigt att vi får en parlamentarisk utredning där alla partier är representerade, för att vi gemensamt och snabbt skall kunna ta ett ansvar för en vårdpolitik som kan rädda våra ungdomar.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag har inget som helst emot en parlamentarisk utredning, fru Kristensson. Jag yrkade ju bifall *också* till den reservation vari en sådan krävs och alltså inte bara till den reservation som avser min motion.

Vi skall inte spela ut det ena mot det andra utan alltså göra någonting även åt nuläget.

Onsdagen den
1 december 1971

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

Jag vill gärna ställa mig bakom det mesta av vad fru Kristensson sagt om angelägenheten av att det *nu* vidtas vidgade åtgärder på det här området. Även *jag* förväntar mig att det verkligen görs ytterligare praktiska insatser i nuläget mot narkotikaskadorna på initiativ av det särskilda samarbetsorganet för bekämpande av narkotikamissbruk eller på annat sätt.

Beträffande frågan om tvång och frihet i narkomanvården är det ett överraskande sammanträffande att ett stort sammanträde just nu och i morgon pågår här i huset med socialutredningen, där ett mycket betydande antal experter utfrågas av utredningen om just denna problematik. Vi behandlar den frågan mycket grundligt i utredningen. Jag vill för min del vänta med att ta ställning till den frågan tills vi har trängt igenom problematiken – den är naturligtvis mycket svår och komplicerad. Att det kan behövas tvång i vissa fall är vi säkerligen alla överens om; det är bara fråga om var och hur gränserna skall dras.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Fru talman! Enigheten bland samtliga talare har varit stor i fråga om de skador som alkohol- och narkotikamissbruket åstadkommer; oenigheten har börjat när vi diskuterat vilka olika metoder man skall använda för att komma till rätta med missbruket.

I motionen 784 har vi motionärer föreslagit en annan vinkling av denna problematik. Vår principiella inställning är att nykterhetsvården måste ges sådana ökade resurser att man verkligen har möjlighet att ta hand om de personer som blir skadade och att kostnaderna till allra största delen skall bäras av dem som själva använder alkohol.

Vi vet att samhällsförlusten på grund av alkoholhanteringen uppgick till – om vi tar 1967 som exempel – någonting mellan 2,2 och 8,7 miljarder kronor. Det innebär alltså att samhället för närvarande subventionerar alkoholbruket. Vi skulle egentligen behöva ta ut motsvarande belopp för alkoholvarorna utöver nuvarande priser för att alkoholkonsumenterna skulle anses ha betalat varans verkliga pris. Den som använder alkohol nu betalar egentligen inte vad den kostar. Frågan är om detta är riktigt från ekonomisk, social eller moralisk synpunkt.

Vi befinner oss i ett läge där vi ställs inför nästan olösliga problem på det ekonomiska området, framför allt när det gäller sjukvården. Vi vet också genom vissa undersökningar att en sjättedel av sjukhusplatserna tas i anspråk av personer som har fått sina sjukdomar på grund av alkoholmissbruk. I det läget måste man finna en ordning som innebär att de som missbrukar alkohol kan få den effektiva hjälp de behöver både för det som drabbar dem själva och för det som indirekt drabbar deras omgivning – den närmaste familjen och andra som berörs – och så att bruk som tenderar att bli missbruk kan motverkas innan det leder till medicinska skador.

Jag instämmer helt och hållet i vad fru Eriksson i Stockholm har sagt om den defaitism som präglar utskottets yttrande. När man är ny i riksdagen har man kanske en övertro på riksdagens förmåga att lösa samhällsproblemen, och när man som riksdagsman ger sig ut och talar politik möter man också hos allmänheten den övertron. Jag är litet

skrämd över att behöva konstatera att de som i dag har talat i denna fråga nästan genomgående är äldre människor och personer med mycket starkt socialt engagemang och ofta också aktiva medlemmar i kristna samfund och nykterhetsorganisationer av olika slag. Den yngre generationen av riksdagsledamöterna saknas fullständigt i den här debatten. Man frågar sig om inte dessa problem också engagerar ungdomen. Vi vet att upptäcker vi gift i någon gädda i någon å någonstans så kopplas massmedia genast på och alla blir engagerade av problemet. Men det giftmissbruk som vi för närvarande ser – t. ex. runt det här huset – tycks engagera bara väldigt få människor. Det är beklämmande att läsa vad dr Carl Carlsson på Lillhagens sjukhus i Göteborg säger i vissa tidningsartiklar just nu: att han måste sluta med sin forskning i alkoholfrågan, han måste över huvud taget sluta med att försöka väcka politikerna för de här frågorna, eftersom politikerna inte inser allvaret och låter sig väckas.

Iläromdagen presenterades en amerikansk undersökning, som refererades i många tidningar, om alkoholistbarnens situation. Här skapar vi å ena sidan en skola där vi bygger ut elevvården, som skall ta hand om barnen så mycket som möjligt, men å andra sidan bidrar vår samhällsutveckling till att skapa en social miljö som motverkar skolans arbete. Det sades i den här undersökningen att barn i alkoholistfamiljer redan från början blev skrämda, ensamma, alienerade, frustrerade – alla de modeord som vi ibland använder – utstötta av kamraterna därför att de led av föräldrarnas eller den ena förälderns alkoholistsjukdom. De vågade aldrig ta med sig några kamrater hem; de kunde inte umgås hemma, eftersom de inte ville visa upp hur de hade det i hemmet. Problemet var också, när fadern var alkoholist, att mamman ganska snart började överföra sin modersomsorg till den alkoholskadade mannen och lämnade barnen åt deras öde, vilket gjorde att de ännu mera blev socialt och emotionellt störda på olika sätt.

Det är ganska skrämmande att de personer – och vi hör väl dit – som har lyckats lösa sina egna problem på det här området ser bort ifrån att en hel del människor inte klarar av denna situation och utlämnar barnen åt det godtycke som det egentligen innebär att råka födas och växa upp i en viss familj. Vi vet ju att det är helt avgörande för barnens framtida utveckling hur de har det under de första åren i hemmet. Det är därför samhället måste stötta upp dem som har det svårast.

Vi är litet förundrade över att socialutskottet så kategoriskt har avvisat den motion som vi har lagt fram. Vi tror naturligtvis inte att man kan lösa alla problem på det här sättet, men man kunde kanske få ett nytt sätt att se på problemet. Vi föreslår en alkoholskadeförsäkring; man kan naturligtvis kalla det någonting annat, om man tycker att det är bättre. Men utskottet säger nu att man inte kan avgränsa de skador som drabbar samhället med alkohol som orsaksfaktor. Vi är medvetna om det också. Det stod faktiskt i motionen ordagrant så här: "Vi är medvetna om att alkoholen många gånger inte kan isoleras som klar orsaksfaktor och att vissa av de kostnader som samhället nu har till följd av alkoholen inte kan byggas in i ett försäkringssystem." Men det är ju inget unikt för alkoholskadorna. Man kan inte säkert härleda alla trafikolyckor heller till olika orsaksfaktorer, t. ex. bilens utrustning, förarens ålder, körsträckans

längd, bilens hastighet etc. Ändå har vi ett försäkringssystem där man försöker att så långt som möjligt komma fram till vad som har orsakat olyckan.

Vi menar alltså i vår motion att man bör kunna undersöka i vilken utsträckning ett direkt samband kan påvisas mellan alkohol och skadeverkningar förorsakade av alkohol. Vi vet att det finns sådana här skadeverkningar som utan några mera komplicerade analyser kan härledas till alkoholmissbruket, t. ex. ett olycksfall i arbetet, en trafikolycka, hög frånvaro från arbetet eller medicinska skador som inträffar direkt på grund av alkoholmissbruk. Då man alltså kan påvisa det här sambandet borde man kunna införa någon form av allmän alkoholskade försäkring. Det skulle innebära att man hade ett försäkringssystem där avgiften togs ut vid försäljningsstället i proportion till varans alkoholhalt, dvs. i proportion till hur stor risken är för att man skall bli skadad.

Utskottet tycks finna att detta är en ganska lustig formulering. Man skriver så här: "Sålunda står det i mindre god överensstämmelse med försäkringsmässiga principer att ha en försäkring, beträffande vilken man, med en viss tillspetsning av uttryckssättet, kan säga att man uppsåtligt framkallar försäkringsfallet genom att erlagga tillräckligt 'hög premie'." Men det är heller inget unikt. Man betalar ju högre bilförsäkringspremie om man har en starkare motor och därför lättare riskerar skada. Om man kör 2 000 mil har man högre premie än om man kör 1 000 mil — det är samma princip som vi har föreslagit.

Vi ser det alltså så att det finns ett klart samband mellan alkoholmissbruk och olika skador. För närvarande tas det ut en skattesats på alkoholhaltiga drycker och vi vet att staten tar in en stor summa pengar — den kan räknas i miljarder — på grund av alkoholbruket. Vi har enorma kostnader på grund av alkoholen, men de belastar till största delen kommunerna och landstingen, och staten bidrar bara med en bråkdel av det som tas in. Därför bör enligt vår mening de pengar som staten tar in på alkoholhanteringen utgöra den fond ur vilken man kan hämta resurser för att bota alkoholskadeverkningarna. Det kan inte vara ett rättvist och ett jämlikt samhälle som tillhandahåller alkohol helt fritt — och det måste man göra i ett samhälle av den typ vi har — utan att ha försäkrat sig om att det finns möjligheter att hjälpa de människor som blir skadade. Vi vet att den som skadas allvarligast i regel är den som har det sämsta utgångsläget, den sämsta sociala miljön, att starta från, medan den klarar sig bäst som hör till de gynnade grupperna i samhället.

Vi tror att om man kunde bilda denna fond — försäkringsfond eller vad man skall kalla den — skulle man kunna kanalisera pengar därifrån till olika huvudmän och olika verksamhetsformer. Just genom mångfalden skulle man kunna nå resultat genom t. ex. kristna samfund, nykterhetsorganisationer, kommuner, landsting, som nu skall delta i den kamp mot alkohol- och narkotikamissbruk som utskottet påstår äger rum för närvarande.

Jag skall inte gå in på frågan om specialdestinerade skatter; det har herr Åkerlind i viss utsträckning tagit upp i sitt särskilda yttrande. Vi tror man kan göra en förutsättningslös analys av möjligheterna att upprätta och utforma ett sådant här alkoholskade försäkringssystem, där de i ett

vanligt försäkringssystem ingående komponenterna — bruk, risk, skada och premie — vägs in på ett sådant sätt att man åtminstone kan försöka bättre hjälpa några av de alkoholskadade — och de indirekt berörda — än man gör för närvarande. Jag beklagar att utskottet med några rader har avstyrkt förslaget, men jag föreställer mig att vi kanske kommer i det läget då vi är tvungna att pröva alla metoder — och då kan det vara en lämplig väg att se på det här problemet som ett försäkringssystem, såsom det skisserats i vår motion.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Fru talman! Jag skall, efter alla dessa anföranden, försöka säga någonting från utskottsmajoritetens sida.

Det betyg som vi har fått av flera talare är att utskottets betänkande verkar skrivet i defaitistisk anda. Det är klart att man kanske kan få det intrycket — jag vill inte förneka det. Det beror naturligtvis helt enkelt på att det här är ett oerhört besvärligt problem, som det är svårt att lösa genom vad man ibland kallar ett Alexanderhugg.

Jag har naturligtvis lyssnat med mycket stort intresse på alla de inlägg som gjorts, och jag tror att herr Stålhammar kom sanningen mycket nära när han i slutet av sitt anförande sade att alla är medvetna om skadorna, men att mycket få egentligen kan hjälpa oss att undgå och bota dem. Vi kan givetvis skaffa fram experter från olika håll — och vi har sådana. De som har yttrat sig i dag är inga nykomlingar på det här området, utan de har sysslat med frågan under många år och varit högtintresserade av den — och ändå kan de till slut inte komma mycket längre än till en begäran om en parlamentarisk utredning. Jag anklagar naturligtvis ingen för detta; det illustrerar bara hur besvärligt vi har det på den här punkten. Det arbetas på olika håll. Två utredningar pågår — socialutredningen och alkoholpolitiska utredningen — och vi vill väl att de skall ta upp dessa saker också inifrån, dvs. undersöka hur vi skall få en adekvat nykterhetsvård.

Jag frågade en gång ordföranden i alkoholpolitiska utredningen: Har vi egentligen något program för hur vi skall angripa de här sakerna? Han svarade att han hoppades att när utredningen är klar skall vi få ett sådant program. Det hoppas jag också, men jag vet inte om det kan komma, därför att — jag upprepar detta — det är ett svårt problem som vi har att syssla med. Våra förtroendemän och våra bästa experter är emellertid knutna till de pågående utredningarna, och det kan ju tänkas att de på den alkoholpolitiska sidan — dvs. den som egentligen är orsaken till att vi har skadorna — har möjlighet att anvisa oss vägar.

Det är klart att om det här landet accepterade att vara alkoholfritt, så skulle problemet vara löst på en generation. Men svenskarna har en glädje av — särskilt på fester — att använda alkohol, och det kan faktiskt hända att personer står och talar sig varma när det gäller problemen på området men ändå själva uppmuntrar en alkoholsed som driver andra människor till djupa skador, som det är oerhört besvärligt för dem att komma ifrån.

Vi lever i ett öppet samhälle — kanske ett av de öppnaste i världen. Vi får därför tillåta mycket, som vi egentligen djupt ogillar, med de ideal vi har. Det är alltså betalningen som vi får göra för att vi har ett öppet och fritt samhälle. Och här kommer vi in på denna väldiga problematik: Hur

skall vi kunna balansera mellan tvånget att bestämma över andra människor och viljan att ge dem fullständig frihet?

Socialutredningen diskuterar just i dag, som herr Wiklund i Stockholm säger, denna fråga. Den trend som för närvarande finns i socialdebatten är ju att man skall gå mot större och större frihet, och anledningen till detta är att om du inte har den människan med dig som du skall hjälpa, så arbetar du i stor utsträckning fäfängt. Om inte sjukdomsinsikten finns så stretar människan emot — och du kan bestämma vad som helst, men det nyttar väldigt litet till.

Det är därför som nykterhetsvärden i det här landet på många punkter har misslyckats — man har satt in för starka tvångsåtgärder. Men om man inte sätter in dessa tvångsåtgärder, då får man naturligtvis ibland höra att samhället ingenting gör, och så hamnar man så att säga i det andra diket. Det är alltså svårt att balansera här, så att man kan ha både det öppna samhället, där vi tillåter ganska mycket, och det sociala ansvar som man måste känna för människor som håller på att gå under.

Ärade kammarledamöter! Man sitter för närvarande i finansdepartementet och diskuterar mellanölsfrågan. Det har inte sagts ett ord om mellanölet här i dag, men vi har tidigare haft stora debatter om det. Jag vet inte vad denna kammare kommer att besluta i den frågan. Är man beredd att ta till drastiska åtgärder för att begränsa mellanölets åtkomlighet här i landet eller inte? Det får vi se den dag då vi skall fatta beslut. I den alkoholpolitiska debatten har det ganska stor betydelse hur vi ställer oss just i mellanölsfrågan. När riksdagen beslutade om att införa mellanöl, så gjorde man det därför, att man ville åstadkomma en övergång från starkare till svagare alkoholdrycker. I dag, fem år senare, kan vi konstatera att förhoppningen i det fallet inte har blivit uppfylld. Konsumtionen av de starkare dryckerna ligger kvar på ungefär samma nivå, medan de svagare — i detta fall mellanölet — har ökat oerhört starkt.

Vi har en hel del saker på gång, t. ex. en alkoholpolitisk utredning, en vårdutredning på socialområdet och en arbetsgrupp med statsrådet Lidbom som ordförande. Man kan givetvis säga som fru Eriksson i Stockholm gjorde, att de generaldirektörer som man på det sättet plockar in här och där inte har tid att ägna sig åt dessa arbetsuppgifter. Det har inte riksdagens ledamöter heller i allmänhet. Men en generaldirektör har ju ändå möjligheter att koppla in hela sitt ämbetsverks apparat i arbetet. Jag förutsätter också att det patos som tidigare talare här har givit uttryck åt och den starka känsla som jag själv hyser för dessa frågor också finns hos de människor som sysslar med detta arbete och att det skall hjälpa dem att göra vad som är möjligt.

Sedan vill jag gå in på några av de frågor som berörts i debatten och ägnar mig då först åt det särskilda yttrande som herr Åkerlind har fogat till utskottets betänkande. Egentligen skulle jag själv kunnat instämma i det yttrandet, om herr Åkerlind bara inte hade sagt att det finns en lätt väg att komma fram på, nämligen genom en religiös omvändelse. För en del människor är den vägen lätt. Man skulle säkerligen lätt kunna plocka hela talmanspodiet fullt av människor, som vid en religiös väckelse har blivit förnyade och fått andra livsvärden än tidigare. Vad en sådan

omvändelse kan betyda och har betytt för samhället behöver jag här inte särskilt poängtera. För vederbörande själva har den betytt oerhört mycket; de har ju fått ett helt nytt liv! I det fallet har jag sålunda samma uppfattning som herr Åkerlind. Men jag vet också att det både inom Länkrörelsen och på det religiösa fältet finns människor som fallit tillbaka, som inte har orkat längre. Därför tycker jag det är fel att säga att det här finns en enkel väg. För den enskilda människan är det många gånger en svår väg att gå. En sådan omvändelse kan ske hastigt – som för Paulus – men för många människor är det en lång väg, som innebär mycken kamp.

Sedan talade herr Nilsson i Agnäs om kristendomens betydelse som normbildande i sammanhanget, och då kommer vi in på det förebyggande området. Jag kan där hålla med herr Nilsson i Agnäs, men bara ett stycke, ty som fru Eriksson i Stockholm sade är inte heller detta hela sanningen. Fram till mitten av 1800-talet hade vi ett samhälle som var starkt religiöst präglad, där kyrkan hade en mycket stark ställning. Hur var det på det område som vi talar om i dag? Det var ett i långa stycken försupet samhälle. Då kom folkrörelserna in i bilden – väckelserörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen – och väckte hela det svenska samhället ur en situation som var mycket värre än den vi har i dag. Vi hade en officiell kristendom, men den hjälpte oss inte. Det behövdes någonting mer i sammanhanget, ett engagemang, ett ansvar, en ideell kraft.

Herr Nilsson i Agnäs talade om kommunismen och diktaturen; jag hoppas verkligen att han inte drar några paralleller i det avseendet. Jag vill bara påminna om att alkoholismen i Sovjet säkerligen inte är mindre än i det här landet. Det finns alltid en tendens i diktaturstater att gömma saker och ting, men har man sysslat med frågan vet man att alkoholismen i Sovjet är mycket besvärande.

Herr Wiklund i Stockholm tog upp förslaget om en perspektivanalys. Motionärerna har, förmodar jag, hämtat sin inspiration från den norska perspektivanalysen, som är gjord som en del av flera andra analyser i det norska samhället. Jag tycker, och det gör utskottet också, att det är ett intressant uppslag. Det är klart att vi kunde ha remitterat motionen till olika personer och myndigheter. Det blev emellertid inte gjort. Jag vet inte att det fanns något sådant yrkande från någon annan – själv föreslog jag det inte. Men utskottets skrivning innebär ju egentligen samma sak. Vi har i utskottet inte kunnat säga oss: Det här är Columbi ägg! Låt oss nu beställa en sådan här perspektivanalys. Vi har tyckt – det har i varje fall jag gjort – att detta är en alltför svår fråga att omedelbart ta ställning till. Därför har vi sagt att alkoholpolitiska utredningen eller socialutredningen, om de finner det möjligt och önskvärt, kan ta initiativ i frågan.

Jag undrar om inte herr Wiklund något missuppfattat vad vi har skrivit. Vi har inte sagt att utredningarna skall göra dessa perspektivanalyser. Om det hade varit förslaget skulle jag omedelbart ha opponerat mig – det skulle ju fördröja utredningarna, och det får inte ske. Men utredningarna – herr Wiklund är själv med i en av dem – kan ju sätta sig ned och fundera över om det här är en framkomlig och önskvärd väg. I så fall kan de givetvis ta ett initiativ. Jag tror att herr Wiklund på den punkten kan vara nöjd med mitt svar – han har ställt en direkt fråga till mig i det avseendet.

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

Jag vill också ta upp herr Stålhammars inlägg angående allmän alkoholskadeförsäkring. När man hör förslaget första gången tycker man kanske att detta är en idé som man kanske skulle kunna pröva. Människor som dricker borde väl egentligen betala allt som de nu är med och ställer till med i samhället. Men egentligen är ju det precis vad de gör, i stort sett. De betalar en ganska hög skatt. Jag medger att den inte räcker till. Jag är ense med dem som säger att alkoholskadorna här i landet är så stora att det säkert skulle bli en god förtjänst om man slapp ta in dessa skatter, dvs. om vi fick ett alkoholfritt samhälle. På den punkten kan vi vara överens.

Men vad jag tror är det stora problemet — det där med specialdestination kan vi lämna åt sidan; det är en synpunkt i sammanhanget — är det som ni berört i er motion och som herr Stålhammar här upprepade, nämligen frågan om hur man skall kunna dra gränser. Alkoholbruket går ju in på så oerhört många områden, och hur skall man kunna bedöma vilka kostnader försäkringen skall bära? Den jämförelse som herr Stålhammar gjorde med trafikskadeförsäkringen kan väl ändå inte hålla så långt — det här är ett mycket mer komplicerat område än trafikskadorna. Därför har utskottet också avstyrkt det förslaget.

Fru Kristensson höll ett mycket engagerat anförande om narkotikasidan. På det området har vi socialstyrelsen och samarbetskommittén som följer upp frågorna. Jag säger än en gång att finns där det patos som finns hos dem som talat här i dag borde det inte vara några svårigheter att få arbetet att löpa. Vi har alltså verktygen för att komma fram om vi bara kan använda dem eller vet hur de skall användas. På den punkten tror jag alltså att vi kan känna oss lugna, i den mån vi kan utgå från att dessa personer arbetar allvarligt — och det tror jag att vi kan göra.

Sedan riktade fru Kristensson ganska grava anklagelser mot socialstyrelsen, samtidigt som hon sade att socialstyrelsen inte är här och att det därför kanske var felaktigt att här framföra dessa anklagelser. Jag skall inte gå i svaromål för socialstyrelsen; jag har ingen fullmakt att göra det. Jag kan inte finna annat än att om det skall riktas sådana anklagelser mot socialstyrelsen så får det antingen ske direkt till socialstyrelsen eller till det ansvariga statsrådet, så att den som bär det politiska ansvaret kan gå i svaromål.

Har det blivit sämre i vårt samhälle eller inte? Av vissa inlägg kan man få den uppfattningen att det bara blir värre och värre. Det är naturligtvis oerhört svårt att bilda sig en uppfattning om den saken eftersom vi inte har några mätinstrument. Men vi bör vara på det klara med att det ändå är en relativt liten grupp bland ungdomen som det är fråga om. Jag vill emellertid genast tillägga att den lilla gruppen är viktig och att man måste göra allt vad man kan för att rädda dessa ungdomar; med varje människa man räddar, räddar man ett liv.

Narkomanin är, som fru Kristensson sade, ett svårare problem individuellt sett än alkoholmissbruket. Däremot är naturligtvis alkoholfrågan kvantitativt sett mycket större än narkomanifrågan.

Mycket av vad som sker i vårt samhälle på detta område är naturligtvis beroende av sociala och ekonomiska faktorer. Det finns miljöer som så att säga odlar missbruket och får fram skadorna mycket fort.

Onsdagen den
1 december 1971

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

Det finns miljöer i vilka barn är födda om vilka man från början kan säga att de här kommer inte att klara sig. Vi får inte sluta med att försöka komma till rätta med de sociala och ekonomiska faktorer som ligger bakom. Vi har lyckats med mycket i vårt samhälle socialt sett, men vi kanske måste tillstå att detta är ett område, som vi har väldigt svårt att komma åt. Vi måste angripa de ekonomiska och sociala faktorerna i samhällena, så att vi får en bättre planering. I den socialdebatt som pågår för närvarande är en av frågorna: Hur skall man få socialarbetarna och de som är politiskt ansvariga för socialvården att arbeta med i planeringen av samhällen och kommuner? De har i stort sett stått utanför detta planeringsarbete. Jag hoppas det skall bli en ändring av detta i framtiden.

Det är inte bara en fråga om ekonomiska och sociala faktorer utan naturligtvis också en fråga om attityder och kulturella faktorer. Det har funnits många fattiga samhällen, som inte har alstrat vare sig alkoholister eller narkomaner, vilket naturligtvis beror på att människornas attityd till livet har räddat dem undan dessa faror.

Ja, fru talman, med dessa ord hoppas jag att jag i varje fall har tagit udden av den kritik som riktas mot oss i socialutskottet för att vi inte ser riktigt allvarligt på dessa frågor. Jag kan hålla med om att det finns en viss defaultism, vilket beror på, som jag har sagt tidigare, att det är ett svårt problem. Jag har suttit tillsammans med fru Eriksson i allmänna beredningsutskottet, där vi har behandlat exakt samma frågor. Fru Eriksson och jag vet att det var svårt att komma med konkreta åtgärder.

Jag vill, fru talman, yrka bifall till utskottets betänkande i alla delar.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Fru talman! Herr Svensson i Kungälv sade att vi lever i ett öppet samhälle, kanske det öppnaste samhället i världen. Han sade vidare att alkohol- och narkotikaproblemen kanhända är den betalning vi får erlägga för att leva i ett sådant här öppet samhälle.

Jag delar målsättningen att samhället bör vara så öppet som möjligt. T. ex. när det gäller kriminalvården och mentalsjukvården tycker jag att den utveckling som har skett mot större öppenhet är positiv. Men jag påstår att de som även när det gäller narkomanin, för att nu åter uppehålla mig vid den, talar för öppna behandlingsformer inte har klart för sig hur narkomanin fungerar medicinskt sett. Vad värre är: inte heller de verktyg vi har och som herr Svensson i Kungälv talade om, nämligen socialstyrelsen och det samarbetsorgan som statsrådet Lidbom leder, har klart för sig hur narkomanin fungerar. Ett tydligt bevis på detta är att den vårdpolitik som i dag förs är ett enda stort misslyckande. Aterigen vill jag erinra om att läkare vitsordar, att ingen enda patient har blivit rehabiliterad trots att den s. k. vården kostar landstingen, sjukvårdshuvudmännen, enorma pengar.

Jag vill till herr Svensson i Kungälv också säga, att den anklagelse som jag här har riktat mot socialstyrelsen har jag framställt i en interpellation till socialministern. Jag hoppas att få svar från honom på denna fråga. Men jag tyckte ändå att jag ville beröra frågan i denna debatt, eftersom den ju hör hemma här.

Herr Svensson i Kungälv sade att många som har deltagit i debatten

har sysslat med dessa frågor i många år. Han vitsordade att vi var intresserade och hade satt oss in i frågorna, men vi har ändå ingenting annat att föreslå, säger herr Svensson, än en parlamentarisk utredning. Ja, det kan kanske låta fattigt, även om man inte bör undervärdera oss riksdagsmän, men jag stöder yrkandet på en parlamentarisk utredning därför att jag icke tror att några myndigheter vågar ta på sitt ansvar att radikalt ändra den förda vårdpolitiken i den riktning som vore medicinskt motiverad utan att känna att de har en förankring bland oss riksdagsmän. Det är därför, fru talman, som jag återigen vill tala för önskemålet om att en parlamentarisk utredning snabbt tillsättes.

Herr HAMRIN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Sedan herr Svensson i Kungälv har fört utskottets talan i denna fråga kvarstår i varje fall hos mig den uppfattningen att man har anslagit en alltför resignerad ton. Detta märks också i utskottets skrivning – det har påtalats här förut – och jag har inte ändrat uppfattning i det fallet.

Jag reagerade liksom fru Kristensson mot herr Svenssons resonemang om det öppna och fria samhället. Ingen skall förneka att det är en stor tillgång som vi bör slå vakt om, men jag kan inte finna att ett öppet och fritt samhälle måste innebära att vi skall tolerera att gangsters dräller in över våra gränser och förstör vår ungdom, att vi måste finna oss i att det inte tillskapas en rationell och riktig narkomanvård här i landet eller att vi inte skall undersöka vilka ytterligare möjligheter som finns att sätta in de verktygen i arbetet som herr Svensson talade om. Det står inte i motsättning till ett fritt och öppet samhälle. Tvärtom tror jag att vi skulle få ett friare och öppnare samhälle om vi kunde komma till rätta med de här problemen.

Jag är heller inte särskilt benägen att, som fru Kristensson sade, rikta kritiken mot en myndighet – alltså socialstyrelsen – som inte kan svara för sig i kammaren, men jag tycker inte att ansvaret ligger hos socialstyrelsen, utan hos de ansvariga statsråden: dels socialminister Aspling, dels statsrådet Lidbom; den senare angiven som bas för den arbetsgrupp som enligt utskottsmajoritetens mening har det största ansvaret för vad som skall ske. Det hade varit på sin plats att vi här fått höra vad statsrådet Lidbom har att säga i det fallet. Det hade varit på sin plats att vi fått höra av statsrådet Aspling, huruvida han är villig att ta hänsyn till den petitaframställning från socialstyrelsen som utskottsmajoriteten åberopar och som jag för min del hoppas skall vara mer långtgående än tidigare och som jag hoppas att man tar hänsyn till när man utformar statsverkspropositionen.

Herr NILSSON i Agnäs (m) kort genmäle:

Fru talman! Utskottets talesman sade att vi inte har ett samhälle som accepterar alkoholfrihet. Detta är riktigt. Han torde som jag tycka att det är märkligt att vårt samhälle inte är alkoholfritt. Jag anser ju att alkohol, som är ett gift, är en helt onödig vara, och för den som har fått uppleva livets verkliga glädje framstår det som ofattbart att sådana varor skall behövas. Men vi skall inte resonera om den saken, eftersom det väl är

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

omöjligt att åstadkomma ett sådant samhälle.

När det gäller balansen mellan frihet och tvång och talet om ett öppet samhälle vill jag säga att jag vill ha ett samhälle som är öppet också för våra gamla som sitter och kurar bakom låsta dörrar och med alarmanordningar och som inte vågar gå ut. Den sjuke skall vi ha med oss, säger utskottets talesman. Men han kanske inte har sjukdomsinsikt eller sjukdomsmedvetande, och att släppa den fri, som inte vet om sin galenskap, är farligt för honom och det är farligt för samhället.

När herr Svensson i Kungälv kom in på herr Åkerlinds särskilda yttrande i utskottets betänkande om omvändelse och tro såsom bot och möjlighet till en lösning säger han att det inte är hela lösningen. Det är jag medveten om. Alla måste vi dagligen genomgå en omvändelse. Men jag efterlyste en del förebyggande åtgärder och pekade på konkreta saker när det gällde familjelagstiftning och skolpolitik. Gudsfruktan är vishetens begynnelse - det har jag sagt många gånger under de 7 år jag varit i riksdagen, och jag upprepar det. Gudsfruktan är också den goda ekonomins huvudfaktor både för enskilda och för stat.

När herr Svensson talade om den gamla kyrkan och det tillstånd som då fanns i nykterhetshänseende, måste man säga att det delvis är sant. Men det var väl en kyrka som höll på att bli en skenkyrka, bara en officiell kristendom. Väckelsen kom inom den kyrkan och vid sidan om den kyrkan men med en bibel som inte låg på hyllan utan som man hade i hjärtat och i handen. Jag skulle önska en kombination av den väckelsen och lagstiftningen. Det finns en kommun i mitt hemlän som har ett oerhört starkt kyrkligt och kristet liv. När en gång en länsman sökte sig därifrån för att i kommunen rådde alltför liten ordning, måste man säga att det rådde ett idealiskt tillstånd. Här hade den yttre ordningen och väckelsen samverkat. Jag är inte säker på att alkoholismen var värre i början av 1800-talet än nu, därför att den narkomani som nu kommer in och det missbruk som växer upp också på alkoholismens område kanske blir än värre genom det överflöd av pengar som vi har i dag överallt.

När jag nämnde öststaterna, prisade jag inte diktaturen utan kristendomen som haft en möjlighet att arbeta också i Polen.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag tycker möjligen att den här debatten litet väl mycket har präglats av vårdaspekterna. Ingen skall kunna anklaga mig för att inte ha intresse för dem. Jag har yrkesmässigt ägnat mig åt dem under hela mitt vuxna liv. Men det här är mycket *mera* än *vård*politik, det är fråga om alkohol- och narkotikapolitik i vid mening.

Jag har, herr Svensson i Kungälv, icke framställt förslaget om en perspektivanalys som något Columbi ägg på det här området. Men jag tycker att det borde kunna bli ett försök att finna säkrare vägar för framtiden. Det var *det* det var fråga om. Jag tycker att utskottets ställningstagande till min motion är ett av tecknen på att utskottet ligger lågt och lägger i dagen en avvärjande attityd till de olika förslag som framlagts i form av olika motioner.

Gör inte den här saken mera komplicerad och svår än den är! Det är inte fråga om att *tillsätta* en utredning utan om att begära en utredning

om en sådan här perspektivanalys. Det finns exempel att ställa framför sig – jag tänker igen på arbetsgruppen för kriminalitetsprognoser. Det här kunde vara en relativt enkel historia, till vilken man alltså borde kunna inta en positiv ställning. Det har man dock icke gjort.

Herr STÅLHAMMAR (fp) kort genmäle:

Fru talman! Tillåt mig att ordagrant citera herr Svensson i Kungälv: "Det finns miljöer i vilka barn är födda om vilka man från början kan säga att de här kommer inte att klara sig." Med uttrycket "de här" föreställer jag mig att han syftar på barnen.

Jag håller fullständigt med om detta. Därför förundrar det mig att herr Svensson i Kungälv, som säger sig tala för broderskap och jämlikhet, inte begriper att det är de här sociala miljöerna och de barn som föds i dessa miljöer som blir hårdast drabbade av att vi inte kommer till rätta med alkoholproblematiken. De välutbildade, de starka, de som föds i goda hem klarar sig alltid bäst i alla sammanhang. Men det är de här barnen och deras familjer i första hand som allra mest får lida för alkoholmissbruket. Vi vet att det är den sociala miljön som delvis alstrar alkoholism, men vi vet också att den alkoholism som alstras i den sociala miljön ytterligare försämrar den sociala miljö som barnen skall växa upp i.

Vårt förslag gick ut på att man skulle få relationer som var riktiga mellan bruket och de resurser vi har för att klara av problemen, en ordentlig försäkringsfond ur vilken man kan ta medel och sedan sätta in olika åtgärder för att klara de här miljöerna och barnen. Jag förstår inte hur man kan säga nej till detta och hur man över huvud taget liksom är rädd för en rejäl, ekonomisk satsning på vården, så att staten inte skall ta in dessa pengar och lägga på alla möjliga andra utgifter i statsapparaten. Det kan vara komplicerat att införa ett sådant här försäkringssystem, men just för att det är komplicerat nu behöver man väl inte säga att vi aldrig någon gång kan lösa detta.

Sedan sade herr Svensson till slut – vilket ytterligare styrker mig i den uppfattningen att han är väldigt defaitistisk – att det är svårt att konstatera om samhället blivit sämre. Ja, det är klart, det kan bero på vad man utgår ifrån. Men om man mäter alkoholbruket nu i antal liter som konsumeras per invånare i detta land, ligger vi på en siffra som närmar sig den vi hade år 1880.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Fru talman! När man tar upp narkomanproblemet är det vanligt att någon går upp och säger att det är ingenting att tala om utan att det är mycket värre med alkoholen. Då har man gjort bort en del av intresset för den debatten och fört in hela tänkandet på en gammal debatt som vi har så många tillfällen att ta upp annars.

Sedan är det någon som säger att det är fel på samhället, det behövs en revolution. Andra säger att det är fel på samhället, vi skall gå till Gud. Då har man också fört undan intresset och lagt beslag på hela frågans lösning med inriktning på en annan sak. Låt oss nu se på just denna fråga om hur vi skall kunna hindra en del barn och ungdomar i mycket tidig ungdomsålder ifrån att förstöra sitt liv med narkotika och bli offer för de

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

grövsta spekulanter som finns i mänsklig nöd, nämligen narkotikahajarna. Då kan vi väl också hålla oss till den frågan.

Man kan inte, som herr Svensson, bara säga att allting är gjort och trösta sig med att det finns en generaldirektörsträff. Denna träff är inget kamporgan, bara en träff där man informerar varandra.

Niomannakommittén i socialstyrelsen är en rådgivande grupp som naturligtvis tar emot rapporter från generaldirektören, som i Världshälsoorganisationen har gjort väsentliga insatser när det gäller internationella problem på detta område — men det är inte heller något kamporgan.

I utskottsbetänkandet säger man att i narkotikafrågan har man diskuterat många gånger att kampen måste föras oavlåtligt och på många fronter. I den synpunkten instämmer utskottet helhjärtat.

Men jag frågar: Vem för en kamp? Det har ingen kunnat säga.

Man säger: En utredning till? Till alla de andra?

Jag ser det så att denna utredning motsvarar det som begärts tidigare, en aktiv kommitté som verkligen kan ingripa i frågan, som kan samla det intresse som finns för att lösa den och som har detta till uppgift.

Tro inte att det dräller med folk i socialstyrelsen som inte har händerna fulla av sitt vanliga. Alla myndigheter är upptagna med sina uppgifter och kan inte satsa in här och sikta på en bestämd lösning när det gäller narkotikafrågan.

Kan vi inte bli överens om att tillsätta en sådan aktionsgrupp? Jag tror att det skulle ge hopp åt många. Vi behöver väl inte räkna med att den skulle sköta sig sämre än alla dessa tillsatta organ som har att följa frågan om det händer någonting. Vi skulle liksom stå för händelserna genom att tillsätta en aktionskommitté.

Mitt bifall till den första reservationen kvarstår ännu mer övertygat sedan jag hört herr Svensson.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag är glad att jag har fått ordet här igen för att ta bort en missuppfattning som tydligen har spritt sig, att jag skulle — därför att jag har talat om ett fritt samhälle, ett öppet samhälle — mena att man inte skall ta itu med dessa frågor, utan låta människor drabbas, utan att ta fram de vårdresurser som man har och utan att vidta de åtgärder som man kan. Jag har naturligtvis aldrig menat något sådant. Vi måste ta till de medel som finns i vårt samhälle. Vad jag diskuterade var att vi har ett öppet samhälle och att vissa människor inte klarar sig i detta öppna samhälle. Därmed är det naturligtvis uppenbart att dessa som inte klarar sig måste vi hjälpa med mycket större omsorg.

Fru Kristensson talar återigen om socialstyrelsen. Det kommer väl ett svar från ansvarigt statsråd i den frågan, så vi kan lämna den. Fru Kristensson påpekade emellertid i sitt första anförande att socialstyrelsen skulle kunna lämna ut råd och anvisningar om hur vården skall gå till. Jag har självfallet ingenting emot att sådana råd och anvisningar skickas ut av socialstyrelsen. Det kan säkerligen behövas, och man bör väl tänka över den saken inom socialstyrelsen.

Fru Eriksson i Stockholm talar om att en parlamentarisk utredning skulle kunna bli ett kamporgan. Ja, det kunde man naturligtvis hoppas,

men vad jag har försökt säga och som inte har övertygat fru Eriksson och andra som för reservanternas talan är ju att vi egentligen har instrumenten. Vi har verktygen, bara samhället vill använda dem och bara de som är verktygen tar sig an dessa frågor med det allvar som vi efterlyser och som vi hoppas att de känner inför problemet.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Fru talman! Varför i all sin dar har vi då haft alla utredningar om alkoholfrågan? De är ju staplade den ena på den andra. Och vi har ju många fler organ direkt inriktade på detta problem. Man kan väl inte avfärda frågan genom att säga att vi har redan organ. Då skulle vi ju knappast behöva utreda någonting.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Fru talman! Det är klart att varje fråga måste bedömas utifrån det tidsläge som man är inne i. Vi har ju två utredningar. Det behöver jag inte påpeka om igen. Vi har vårdutredningen och vi har den alkoholpolitiska utredningen och vi har andra organ. Utskottet har bedömt det så, att i nuvarande läge har vi dessa organ och dessa utredningar. Låt oss se vad de kommer fram till. Sedan är det klart att det kan komma tillfällen då man kan ha behov av att tillsätta parlamentariska utredningar.

Herr ÅBERG (fp):

Fru talman! Som det har sagts många gånger i dag i de mycket engagerade anföranden som har hållits är väl dessa frågor de allvarligaste som vi kanske någon gång har att debattera i riksdagen.

Jag har tagit starkt intryck av samtliga, men kanske allra mest av det briljanta, allvarliga och inträngande anförande som fru Eriksson i Stockholm höll i början på debatten när hon talade om riksdagens ansvar, huruvida vi som riksdagsmän verkligen går in i vårt ansvar eller inte. Jag gjorde den lilla reflexionen att hade det gällt arbetsmarknadspolitiken eller andra sådana stora ekonomiska frågor, hade intresset säkerligen varit större och mera engagerande på många håll. Jag kan gott erkänna att jag sade till mig själv att på denna punkt har nog fru Eriksson rätt kanske när det gäller oss allihop.

När jag läste utskottets betänkande och jämförde det med vad man kom fram till hade jag litet svårt att förstå varför man går emot den parlamentariska utredning, som reservanterna här har begärt. Man skriver i utskottets betänkande bl. a. följande:

”Då narkotikafrågan diskuterats under senare år har gång efter annan framhållits att kampen mot narkotikamissbruket måste föras oavslått och på många olika fronter. Denna synpunkt kan enligt utskottets mening inte nog understrykas.” Detta uttalande borde leda fram till att — om jag så får uttrycka mig — det måste vara bättre med en utredning för mycket än en för litet i dessa allvarliga frågor.

Det måste vara fråga om en kamp på alla fronter. Jag delar fru Erikssons uppfattning att de samhälleliga organ som verkar på detta område i stor utsträckning inte är egentliga kamporgan. Är det inte också så att det blir mindre av direkta kamporgan ju högre upp man kommer i

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

samhällsmaskineriet? Oftast är det väl nere på den s. k. gräsrotsnivån som den egentliga kampen förs.

I detta sammanhang måste jag komma in på något som många har berört här i dag, nämligen den religiösa aspekten. Jag har sett och ser i min hemkommun hur man på olika sätt i de religiösa sammanhangen, inte minst i de frikyrkliga församlingarna, lägger ned ett stort och oegennyttigt arbete för att rädda de människor som på olika sätt har gått ner sig, inte minst i narkotikaträsket. Både alkoholismen och narkotika-problemet är svåra problem, men det sistnämnda är i så måtto värre att det slår mycket snabbare och oftast drabbar relativt unga människor. Fru Eriksson har flera gånger använt ordet "barn" i detta sammanhang, och jag tror att hon har rätt -- det börjar tyvärr ofta redan på barnastadiet.

Då måste man fråga sig varför vi inte här i riksdagen med större allvar går in för att ta vara på de positiva krafter som på olika sätt osjälviskt arbetar för att rädda människor som har gått ner sig i träsket. I det särskilda yttrande som herr Åkerlind har fogat vid utredningens betänkande talar denne med all rätt om hur en personlig frälsningsupplevelse och tro på Gud kan vara en mycket effektiv hjälp och räddning.

Jag kan hålla med om att man inte skall peka enbart på detta och att man rakt inte skall tro att riksdagen kan lagstifta om frälsning och gudstro hos människor -- vi vet alla att det inte är en möjlig väg. Men däremot kan man uppmuntra de krafter som är i rörelse på detta område. Jag har lagt märke till hur man på den sista tiden inte minst i pressen och även på andra håll mer och mer har uppmärksammat dessa krafter. Jag läste häromdagen en artikel i en tidning, som inte på något sätt har religiöst eller kristet förtecken, om en väckelse som pågår i Eksjö, där statskyrkan har öppnats och ställts till förfogande för de olika frikyrkoförsamlingarna. Reportaget är mycket intressant, och jag skall läsa upp några få rader ur det. Artikelförfattaren skriver bl. a. följande:

"'Mäktiga ting det sker i vår tid...' sjungs det i väckelseseriens signaturljud. Jo. 150 smälningar -- från Eksjö och grannorterna -- har knäböjt vid botbänken. Kristna elevföreningar blommar upp i skolorna. På torg och i varuhus står det plötsligt kristna ungdomsgrupper och sjunger mitt i affärsrushen. Och de sociala myndigheterna i bygden applåderar väckelsen. De har ju ont om pengar just nu och så kommer Kristi frälsning av alkohol- och narkotikafall som bokstavligt talat en skänk från ovan."

Så positivt kan en journalist uppleva detta. Vi borde som riksdagsmän i ännu högre grad vara medvetna om att det här finns något att ta vara på.

Det gläder mig att arbetsmarknadsstyrelsen tycks ha vaknat ganska bra på denna punkt. Vi har sett i något TV-program -- ett par gånger för resten -- hur en person, Nicko Jonzon, som var fullständigt nerknarkad, efter en personlig frälsningsupplevelse av AMS omskolats för att kunna hjälpa andra som har kommit ner sig och på det sättet göra en positiv insats i samhället. Vi hade i andaktstunden här i riksdagen häromdagen en dam som under 13 års tid har varit totalt nere i träsket här i Stockholm men som var med och sjöng en del sånger för oss och som med bara sitt uppträdande var ett vittnesbörd om vad personlig frälsningsupplevelse kan betyda.

Vad jag vill ha sagt är att här måste vi som riksdagsmän ta vara på alla möjligheter. Jag säger inte att detta är enda möjligheten. Som jag sade förut går det inte att tvinga på någon en religiös och andlig upplevelse. Men det här är en sida som vi i vårt samhälle till varje pris måste ta vara på.

Denna fråga var föremål för diskussion för ett par veckor sedan. Herr Sellgren hade ställt en fråga till socialministern i ungefär samma ämne som vi nu behandlar, och även då framhölls vikten av att vi åstadkommer någonting positivt.

Jag tror, fru talman, att om inte denna diskussion har fört annat med sig så kanske den ändå har gett oss allesammans som riksdagsledamöter en tankeställare att vi får göra klart för oss – och nu återkommer jag än en gång till vad fru Eriksson sade i sitt första anförande – att vi har problemen inte borta i andra länder, utan vid sidan av oss, kanske i nästa stuga. Det är väl så vi måste se saken.

Därför måste jag avslutningsvis yrka bifall till de reservationer som har fogats till utskottets betänkande.

I detta anförande instämde herr Sellgren (fp).

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Fru talman! Det har klagats över att det inte finns tillräckligt intresse här i kammaren och jag förmodar att man tänker på att inte någon sitter i regeringsbänkarna utan att en enkel man från socialutskottet får föra den här debatten tillsammans med ärade motionärer och reservanter.

Men det är väl litet inkonsekvent, därför att när regeringen har tillsatt en arbetsgrupp i fråga om narkotikamissbruket med, som det har uttryckts, våra höjdare, dvs. generaldirektörer, så säger man att det också är fel och vill ha fram fotfolket. Jag tycker inte att det finns riktig konsekvens i detta.

Jag ville med detta säga att jag tror att det i hela vårt samhälle finns ett starkt intresse för att komma till rätta med dessa frågor, alltifrån "höjdarna" ner till fotfolket, om vi nu inte skall ha ett jämlikhetens samhälle, där alla är du och bror med varandra.

Herr ÅBERG (fp) kort genmäle:

Fru talman! Herr Svensson i Kungälv säger att vi inte är riktigt konsekventa i resonemanget. Men det är enligt mitt förmenande vad utskottet inte har varit genom att säga att "kampen mot narkotikamissbruket måste föras oavslått och på många olika fronter", och samtidigt säga nej till en parlamentarisk utredning.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Fru talman! Det kan man naturligtvis säga om man menar att en parlamentarisk utredning lägger sig i vägen för de saker som är på gång. I den situationen är vi ju satta många gånger. Om vi tillsätter en ny utredning är det inte alls säkert att vi därmed lägger något ytterligare intresse till frågan. Man kan inte mäta intresset för en fråga i antalet utredningar.

Onsdagen den
1 december 1971

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

Herr TORWALD (c):

Fru talman! Jag skulle vilja belysa dessa frågor en smula ur arbetsplatsens synpunkt. Jag har haft det ibland något tvivelaktiga nöjet att ha fungerat som personalchef under de senaste tio åren, dels några år vid en större statlig arbetsplats och dels under de senaste åren vid en större kommunal arbetsplats. Det är ju en känd sak bland oss personalchefer att man får räkna med att minst fem procent av de anställda har alkoholproblem och att minst en procent har grava alkoholskador. Det innebär att om jag har en arbetsplats med i runt tal 1 000 anställda, finns det minst 50 som har alkoholproblem av relativt besvärlig art och minst tio som är alkoholister i ordets egentliga mening dvs. som utför utomordentligt litet produktivt arbete. De kanske jobbar högst en månad om året. Resten av tiden är de sjukskrivna eller på annat sätt icke i funktion.

Jag trodde så sent som i början av 1969 att vi på min egen arbetsplats åtminstone var förskonade från narkotika. Jag trodde mig ha ganska god kontakt med de olika arbetsplatserna dels genom företagsnämndens medlemmar och dels genom att ta täta kontakter med arbetsledningen. Jag drabbades då av chocken att plötsligt en måndagsmorgon underrättas om att en av våra anställda hade dött av narkotikamissbruk. Två av hans kumpaner hade lämpat av honom död utanför ett lasarett i Sydsverige.

Kontakterna med hans föräldrar gav mig en god inblick i hur besvärlig narkotikasituationen var och vilka problem man kämpar med på detta område. Jag skulle helt vilja instämma i fru Kristenssons yttrande att man icke klarar narkotikaproblematiken utan att man får lagliga tvångsmedel att tvinga vederbörande att undergå vård. Det är som fru Kristensson säger att en person som hemfallit åt narkotika icke fungerar på det sättet att han inser sitt behov av vård. Det är min bestämda uppfattning och dessa föräldrar var helt på samma linje. De hade gjort allt. De visste om att sonen var narkotikamissbrukare sedan några år tillbaka, och de hade på olika sätt försökt hjälpa honom och hade ändå misslyckats.

När man är personalchef och till råga på allt helnykterist är man egentligen helt inkompetent och handikappad när det gäller att handskas med denna problematik. Jag har insett detta och har därför på min egen förvaltning sökt stöd och kontakt hos f. d. alkoholister, länkmedlemmar. Jag har haft förmånen att på båda de senaste arbetsplatserna ha tillgång till personer som varit grava alkoholmissbrukare men som lyckats komma till rätta med sina problem och som numera är engagerade i länkrörelsen. Vi har bildat en samarbetsgrupp där vi ständigt diskuterar situationen på de olika arbetsställena.

Men låt mig också redovisa att man har utomordentligt svårt att göra denna samarbetsgrupp tillräckligt stor, dvs. så att den får tillräckligt goda kontakter. Fackföreningen har, trots uppbudande av alla sina resurser, på två av fem arbetsställen icke lyckats få fram någon som vill hjälpa till med att bekämpa alkoholismen och narkomanin. Vad man behöver är en person som dels är lämpad mot bakgrunden av att han fullständigt vet vad det gäller och som dels är ute på arbetsplatsen och vet vad som händer där. De anställda anser att detta arbete är så svårt, att man inte vill åta sig obehaget att jobba med denna sak.

Somliga kanske tror att vi tillämpar bryska metoder och att vi försöker använda dessa kontaktmän som något slags angivare. Tvärtom, vi har enats om att vi inte har något intresse av att gå disciplinvägen. Vi har ett intresse ur disciplinär synpunkt att det inte får förekomma alkohol eller alkoholpåverkade personer på arbetsplatsen. Men om dessa kontaktmän får nys om att någon har problem och för tillfället inte är helt allright, har de fullmakt från oss i högsta arbetsledningen att gå direkt till närmast ansvariga arbetsbefäl och begära permission för honom och se till att han kommer hem och om möjligt även får vård.

Jag delar fru Erikssons i Stockholm uppfattning att många av oss är litet defaitistiska — man blir något av defaitist ibland. Men det får inte leda till att man blir helt handlingsförlamad. Man måste aktivt söka nya vägar, nya metoder, nya kontakter för att komma åt problemet. Jag trodde länge att det fanns vissa möjligheter att med hårdhänt arbetsplatsdisciplin komma till rätta med det. Jag tror fortfarande att detta är rätt när det gäller unga "förstagångsförbrytare", om jag får använda det litet radikala uttrycket. Jag menar då förstagångsfylleristerna som av misstag har kommit i dåligt sällskap och supit sig fulla och på ett eller annat sätt kommer på kant med arbetsplatsen. Där tror jag att en hård reaktion från arbetsgivarens sida ofta kan hjälpa dem att inse att "nu är jag på galet spår" och kan få dem att ändra sig. Men vi har ingen chans att med disciplinära åtgärder komma åt dem som redan är alkoholister.

Jag kan ge ett gott exempel på det. Personalchefen på en arbetsplats i Göteborg, ett trafikföretag, sade till mig för ungefär två år sedan: "Hade någon för ett halvår sedan sagt till mig att det fanns alkoholproblem bland mina anställda hade jag skrattat och sagt: Det finns inte en chans, för så fort en människa här har alkoholbesvär klickar vi honom, eftersom han skall köra fordon i vilka allmänheten färdas. Vi kan inte ta på vårt ansvar att ha personal med alkoholproblem som förare på våra fordon. Men, för ett halvår sedan började vi undersöka vår sjukstatistik och fann då, som man även har gjort på många andra håll, att många var borta ganska ofta med en och två dagars sjukledighet varje gång. Vi såg att antalet sjukdagar tenderade att bli mycket högt — vi började komma upp i 40—50 sjukdagar per anställd och år. Vi sade oss att det här måste vi göra någonting åt. Vi anställde en sjuksköterska med den enda uppgiften att uppsöka hög som låg — så snart som någon sjukskrev sig. Hon gick hem till vederbörande och sade: Är det någonting vi kan hjälpa till med? Behövs det medicin eller någonting annat så är vi beredda att stötta upp. Vad vi då upptäckte var en förfärande omfattning av alkoholbekymmer hos dessa personer, som alltså på arbetsplatsen inte hade röjt någonting på grund av den hårda disciplinen som gjorde att man visste att det inte gick att komma till jobbet ty då blev man av med det. Man tvingades att sjukskriva sig."

Jag har velat anföra detta, eftersom jag tror att dessa förhållanden inte är kända av så många.

Vad skall vi då göra? Det är naturligtvis gott och väl att vi provar olika metoder, och jag tror det är nödvändigt att göra en perspektivutredning. Jag tror också att vi behöver en utredning av den typ som föreslås i reservationen 1 beträffande narkotika. Vi måste skaffa fram ett parla-

Onsdagen den
1 december 1971

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

mentariskt underlag för de ganska radikala åtgärder som säkerligen behövs. Det räcker inte att smeka med hartassen och tro att vi därmed löser några problem. Det har vi gjort länge, och vi har tyvärr – det håller jag med herr Svensson i Kungälv om – använt en hel del utredningar i det behagliga syftet att slippa ta ställning. Men jag tror att tiden är inne då vi måste ta ställning.

Viktigare än att bota måste dock vara att förebygga. Där delar jag helt herr Svenssons i Kungälv uppfattning när han säger att vi litet till mans har ett stort ansvar när det gäller att vara föredöme. Jag har varit med om personalfester, fester anordnade av företaget, där inga andra drycker än alkoholhaltiga tillhandahölls. Man har varit tvungen att prata med serveringspersonalen för att få något alkoholfritt, och det har nästan blivit panik i lägret innan man fått fram någon annan dryck. För min egen del har jag under många år haft ansvaret för de fester vi ordnar för våra pensionärer och andra. Jag har inte kommit därhän jag helst skulle önska – dvs. att allt var alkoholfritt – men jag har åtminstone kommit därhän att det aldrig förutsätts att någon skall ha det alkoholhaltiga, utan kyparen har båda sakerna och frågar: "Vad önskas?" Det är en minimiservice åt den som inte vill ha alkohol.

Jag hade för ett femtontal år sedan en kollega med grava alkoholbekymmer, som jag hade lyckats rycka loss från beroendet av sprit. Vi hade hållit honom fri från alkohol tre fyra år. Så blev han bjuden till en sådan här tillställning, och där fanns bara sprit. Han försökte undvika att ta något, men alla sade – de kände naturligtvis inte till att han hade spritbekymmer – "Nog skall du väl ändå ha ett litet glas?" Till slut tog han "bara" ett glas vin. En halvtimme senare hittade vi honom på arbetsplatsen. Då satt han på en toalett, hade satt i sig en "krympling" och var totalt dödfull, för att använda ett rätt uttryck. Vi hade stora svårigheter innan vi fick honom avgiftad igen.

Jag menar att vi har en stor skyldighet – inte minst som riksdagsmän och på arbetsplatsen – att ständigt vara åtminstone det goda föredömet att vi inte alltid förutsätter att det skall vara alkoholhaltiga drycker. Jag irriteras mycket av att vart man kommer på representationslunch eller arbetslunch eller vad det kallas, så nog förutsätts det att alla skall ha minst en mellanöl, eller en starköl. Man skall alltid behöva säga ifrån: "Jag önskar inte mellanöl!" Sedan blir det ett springande av serveringspersonalen, som skall titta efter om det över huvud taget går att plocka fram någonting annat. I bästa fall får man, som min flicka brukar säga, litet "sprutvatten", dvs. vichyvatten – som jag inom parentes sagt avskyr.

Det här är personliga värderingar, men jag menar att man inte från början skall utgå från att alla som kommer vill ha någonting alkoholhaltigt. Det gör vi i stor omfattning.

Med vad jag här har sagt har jag bara velat redovisa att jag kommer att rösta på reservationerna 1 och 2.

Herr WENNERFORS (m):

Fru talman! Debatten ser ut att bli lång, men de många inläggen och de tungt vägande argumenten verkar förhoppningsvis som en väckarklocka på dem som ännu inte inser att det vi debatterar utgör ett av de allra

allvarligaste problemen i det svenska samhället. Men efter de många anförandena skall jag begränsa mig till bara en liten delfråga.

Herr Wiklunds i Stockholm motion om perspektivanalys och behovet att se litet längre in i framtiden än det närmaste budgetåret blev för mig en motion som både glädde och överraskade. Jag har nämligen i de alkoholdebatter med representanter för helnykterhetsrörelsen som jag haft förmånen att få delta i påpekat, att när vi nu diskuterar alkoholfrågan och alkoholpolitiken så diskuterar vi egentligen tänkbara förhållanden på 1980-talet. Jag har i de där debatterna försökt att teckna människans situation nu, som inte mätes i pengar, i mat, i kläder, i bostad och välfärd utan i måttet av mera abstrakta ting. Jag tänker på måttet av gemenskap, meningen med tillvaron, den personliga utvecklingen, tryggheten — kanske främst den andliga tryggheten — och förmågan till avkoppling, rekreation och vila. Att mäta människans situation mot detta är väsentligt, men det är också väsentligt att fråga sig: Kommer dagens mänskliga situation att bestå när det gäller ensamheten, isoleringen, känslan av meningslöshet och hopplöshet, stressen i jobbet, oron för att tvingas flytta, byta jobb eller byta yrke eller t. o. m. för att helt förlora något av det viktigaste i livet, nämligen arbetet?

Man kan också fråga sig vilka förändringar som kan tänkas ske. Jag har frågat meddebattörerna, och framför allt då mina motdebattörer från helnykterhetsrörelsen: Vad tror du om det här mot bakgrund av att de dominerande utvecklingstrenderna under 1970-talet och in på 1980-talet kan tänkas bli exempelvis fortsatt urbanisering, fortsatta teknologiska framsteg — dvs. automatisering på arbetsplatserna —, fortsatta förändringar av arbetskraften — dvs. att allt fler kvinnor har dubbeljobb, ett jobb i hemmet och ett utanför, och att allt fler män kommer att ha dubbeljobb, ett jobb i hemmet och ett utanför —, en fortsatt informations- och utbildningsexpansion eller fortsatt demokratisering?

Vet herr Wiklund vad man då har svarat? Jo, en rätt framträdande representant för helnykterhetsrörelsen säger att det där är nonsens, och andra rycker på axlarna.

För mig är det viktigt att vi i övervägandena om den framtida alkoholpolitiken försöker tänka oss in i olika alternativ beträffande hur människorna lever i en framtid, deras attityd, huruvida vi kan bryta ensamheten, hur vi skall kunna göra tillvaron mer meningsfylld, om vi kan få människor att känna inte enbart materiell trygghet utan också andlig trygghet. I hög grad hänger den framtida alkoholpolitiken ihop också med detta sätt att angripa problemen, och det gläder mig att en så prominent företrädare för helnykterhetsrörelsen har tagit initiativet till en motion som syftar till att få oss att fundera över utvecklingstendenserna under 1970- och 1980-talen och sammanställa det med övervägandena beträffande den framtida alkoholpolitiken.

Skrivningen i utskottets betänkande och i reservationen är enligt min uppfattning ganska lika. Man kanske upplever viljan större i reservationen, och därför kommer jag att rösta för reservationen i det här avseendet.

Nr 136

Onsdagen den
1 december 1971

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

Onsdagen den
1 december 1971

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

Fru SIGURDSEN (s):

Fru talman! Jag hade inte tänkt gå upp i denna debatt, men när jag kom in i kammaren och hörde herr Nilssons i Agnäs första inlägg trodde jag mig förflyttad till en annan värld, en annan epok. Jag trodde inte att jag skulle få höra någonting sådant år 1971. Det är den moderata samhällssynen över huvud taget som har gjort att jag har velat lägga mig i den här debatten.

Herr Nilsson i Agnäs förfasar sig över det fruktansvärda samhälle som vi lever i. Han säger att de s. k. kulturarbetarna fördärvar dagens ungdom; han talar om att man river ned äktenskap och splittrar familjer. Han ger över huvud taget en skräckskildring som man inte känner igen på något sätt.

Fru Kristensson talar om att vi behöver en tvångsvis behandling och att narkomanerna inte frivilligt kan ta sig ur sitt missbruk. Herr Wennerfors kommer in på frågan om dubbelarbetet som kvinnor och män har; han ifrågasätter det utbildningssamhälle, den utbildningsexpansion som vi har. Jag tycker att den moderata syn som vi hela tiden har känt på det här området mycket väl har skildrats i de inlägg som moderaterna har gjort i dag.

Jag tror, herr Nilsson i Agnäs, att vi behöver kulturarbetare, vi behöver socialarbetare, vi behöver ungdomsarbetare, vi behöver skolfolk – över huvud taget människor som ägnar sig åt de här frågorna. Jag tror också att vi har mycket duktiga människor på dessa områden som gör en synnerligen fin insats. Herr Nilsson i Agnäs fick det hela att bli en remissdebatt som gick ut över skolfrågor, lokaliseringspolitik, socialpolitik – jag tror inte det var ett enda område som han inte lyckades få med i sin skräckmålning av det svenska samhället av i dag.

Han talade också om detta med religionens stora betydelse och ansåg att det var det enda saliggörande. Han kanske inte uttryckte sig så, men man fick uppfattningen att det var detta han menade.

Herr Nilsson i Agnäs och andra moderata talare har också varit inne på att vi behöver få in tvångsåtgärder i det här sammanhanget. Då skulle jag vilja fråga: Skall vi tvinga ungdomarna och dem som det här berör att ansluta sig till religiösa samfund – är det in i religionen vi skall tvinga dem? Är det detta som hjälper när det gäller denna problematik? Vad vinner vi med att ha tvångsintagning till sjukhus, när man kan rymma från sjukhus? Vad vinner vi med att ha tvångsintagning till ungdomsvårdsskolor, att tvångsvis placera de här ungdomarna i fosterhem eller andra former av samhällsvård?

Jag tror inte alls att vi löser problemen på det sättet. De här åtgärderna är givetvis ett medel i den kamp som vi skall föra för att klara problematiken, för visst behöver de här ungdomarna hjälp, men jag anser att det är sociala insatser, insatser inom socialpolitiken, som måste till. Jag tror inte att vi löser problemen genom att tillsätta en parlamentarisk utredning. Politiker i all åra, riksdagsmän i all åra – men har vi inte en övertro på oss själva, om vi tror att vi genom tillsättandet av en utredning skulle klara narkotika- och alkoholsvårigheterna?

Det är väl på det lokala planet som åtgärderna måste sättas in. Barnavårdsnämnder och sociala centralnämnder måste givetvis ha större

resurser för att kunna lösa problemen. Det utförs, sade jag, ett mycket hårt och fint arbete av socialarbetarna i dag. De har det givetvis svårt, och de behöver bättre resurser. Det är emellertid även så ute i våra kommuner och rent allmänt att socialpolitik, socialt arbete, har inte samma status som annan verksamhet, och jag tror att vi i det sammanhanget får tänka om. Våra stora sociala reformer – ATP, sjukvårdsreformen osv. – tycker vi är riktiga och där har vi satt in stora resurser, men när det gäller det sociala behandlingsarbetet har vi en helt annan syn på saken.

Här har gjorts olika skräckmålningar av hur samhällsbilden kan se ut i olika sammanhang. Jag skall inte på något sätt bidra till att för kammaren skildra skräckmålningar, även om jag skulle kunna göra det dels genom att jag är mångårig ledamot av barnavårdsnämnden i Stockholm, dels genom att jag på mycket nära håll har känt till och följt både narkomanfall och alkoholfall. Jag tror att det är genom personliga insatser i en social verksamhet som vi skall kunna komma till rätta med detta. Vi måste pröva oss fram till olika behandlingsformer.

Detta med narkomanin är ju någonting som är en i varje fall relativt ny företeelse i landet och som vi inte vet så mycket om. Fru Kristensson säger att man vet inte – jag kan inte avgöra om det var socialstyrelsen eller den tillsatta arbetsgruppen som hon syftade på – hur narkomanin fungerar. Ja, men vet någon av oss hur narkomani fungerar egentligen? Det är väl det vi måste försöka komma underfund med, så att vi på olika sätt kan komma till rätta med problematiken.

Fru Kristensson sade också att ingen har blivit rehabiliterad. Det är väl ändå att ta till litet i överkant. Jag vet många som har blivit rehabiliterade. Men man kan inte sätta in en enda metod som passar för alla. Det kanske behövs individuell bedömning, individuell behandling av samtliga fall.

Men jag tror det är fel då man säger att inte vi inom socialutskottet ser allvarligt på de här problemen. Det tror jag att alla människor i samhället gör.

Det har framhållits att det råder brist på kärlek och ömhet, och sedan säger man här att den enda lösningen på det är religionen. Det ligger mycket i talet om den brist på emotionella kontakter som människorna känner. Det kan vara en brist i förhållandet till föräldrarna eller till de anhöriga, och den bristen finns sannerligen inte bara i de lägre inkomstgrupperna, alltså i de familjer som har det sämre ekonomiskt. Erfarenheterna från mitt arbete i barnavårdsnämnden tyder i stället på att bristen på emotionella kontakter oftast finns inom socialgrupp 1. Det behövs alltså insatser av olika slag. I de förstnämnda samhällsgrupperna är det säkerligen, som herr Svensson i Kungälv sade, insatser för att sanera den sociala och ekonomiska miljön som måste till.

Med detta vill jag ha sagt att vi måste arbeta på olika vägar och att det först och främst behövs insatser på det lokala planet. Vi skall satsa mycket på den sociala verksamheten ute i kommunerna för att på olika vägar pröva oss fram till en lösning av problemen. Det är problem som alla människor ser allvarligt på, och det gör även ledamöterna i socialutskottet.

Fru talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Onsdagen den
1 december 1971

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

I detta anförande instämde fru Bergander (s) och fru Thunvall (s).

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Fru talman! När vi diskuterar så allvarliga ting som nu är det beklagligt att fru Sigurdsen försöker att slå partitaktiska mynt av frågorna och av tragedierna i samhället.

Två andra talare i denna debatt höll på i 25 respektive 17 minuter, och i motsats till dem försökte jag att begränsa mitt anförande så mycket som möjligt. Därigenom lyckades jag komma ned till sex minuter. Men dess värre blev jag därför helt missuppfattad av fru Sigurdsen, som sade att jag ifrågasatte det utbildningssamhälle som vi har. Det har jag visst inte gjort! Jag har sagt och menat att en av de dominerande utvecklingstrenderna under både 1970- och 1980-talen kan tänkas bli en fortsatt utbildnings- och informationsexpansion, vilket kan föra med sig att människorna får mycket bättre kunskaper och större kännedom om åsikter och liknande. Och då undrade jag hur det kommer att påverka den framtida människan, för vilken vi diskuterar den framtida alkoholpolitiken.

Herr Wiklund i Stockholm berättade för en stund sedan att det just i dag i detta hus pågår ett seminarium om tvång kontra frihet. Då frågar jag: Hur kommer framtidens mer informerade människa att se på tvång och frihet? Och hur ser dagens människa på de begreppen? Jag menar att det är av värde för oss, när vi diskuterar alkoholpolitiken, att också ta ställning till sådana frågor. Det var därför jag överräckte en jättekukett blommor till herr Wiklund. Och efter det kommer fru Sigurdsen och ställer till med ett partipolitiskt gräl. Det var rätt onödigt!

Herr NILSSON i Agnäs (m) kort genmäle:

Fru talman! Det är ju roligt med människor som reagerar temperamentsfullt på vad man säger — och det gjorde verkligen fru Sigurdsen. Hon placerade mig i en annan värld och i en annan tidsepok. Men jag lever i dagens Sverige, även om jag också har en annan värld i bakgrunden.

När fru Sigurdsen talade om min skräckskildring hade jag svårt att förstå henne. Ser inte fru Sigurdsen något skräckningivande i utvecklingen i dag?

Jag sade inte något nedsättande om socialarbetarna eller andra arbetares insatser; jag sade att den form av vård som rekommenderas från ansvarigt håll är sådan att den inte för till målet — men det rör ju inte arbetarna för. De kämpar och arbetar vidare.

Sedan gjorde sig fru Sigurdsen själv skyldig till en skräckskildring, när hon talade om att socialarbetarna inte hade tillräckliga resurser, att de hade det svårt i sitt arbete. Också fru Sigurdsen skildrade läget ganska mörkt. Det är helt enkelt så att läget är allvarligt. Jag menar att kristen fostran i form av åtgärder som sätts in tidigt och som ger en annan miljö och goda hem är av betydelse.

Känner verkligen fru Sigurdsen kristendomen, känner hon det hon kallar religionen? Ger religionen narkomani, ger religionen alkoholism? Ger inte tron i stället räddning? Om vi kunde få ett samhälle som mera

präglas av de målsättningar som byggt upp vårt samhälle, skulle det då inte bli en ändring? Jo, jag vågar tro det.

Jag sade att många kulturarbetare arbetar för att nedriva det som har byggt upp vårt samhälle. Jag står för det. Jag har överallt i massmedia, i litteratur, radio och television mött angrepp på det som jag anser vara det fundamentala i vårt samhälle.

Själv kommer jag inte från socialgrupp 1 utan från socialgrupp 3. Jag kommer från ett fattigt hem, men det var ett lyckligt hem, för där fanns tro, och där fanns det som har givit mitt liv innehåll. Jag kanske också skulle ha gått under som alkoholist eller narkoman om jag inte i tidiga år hade fått det som har givit livet värde och glädje, och det är många som kan vittna om detsamma. Att det sedan händer att även människor från kristna hem misslyckas är sant, och jag är medveten om att det aldrig blir idealiskt här i världen. Jag har aldrig påstått att det finns någon stat här på jorden där det inte finns några svårigheter. Men vi kan vara övertygade om att om vi inte ger människorna andra normer när vi tar bort de kristna normerna eller de normer av idealitet och annat som de haft förut, så kommer det att sluta i katastrof. Och då kommer diktaturåtgärderna av sig själva. Situationen blir helt enkelt omöjlig.

I demokratins namn efterlyser jag alltså respekt för de värden som vi har byggt vårt samhälle på.

Herr GERNANDT (c):

Fru talman! Det har talats mycket för och även mot de religiösa inslagen i den här verksamheten, och även jag ber att få säga några ord om detta.

Om nu modern ungdom ännu har kvar ett behov av något slags religion – något känslomässigt engagemang – och man tar det ifrån dem genom att misstänkliggöra den gamla kristna religionen, så tycks de söka sig nya former av religion, vare sig det blir de indiska lärorna, buddismen eller något annat sådant eller det tar sig uttryck i att man söker nya gudar i knark, sex och alkohol. Jag tror därför att man skall vara tacksam för den svenska religiösa rörelsens insatser som ett, t. o. m. kostnadsfritt, hjälpmedel i den här verksamheten. Jag tycker också att det ser ut som att man mer och mer genom åren försökte mildra de aggressiva tongångarna då man ändå måste konstatera vilken hjälp som har givits av frivilliga krafter på den vägen.

I varje fall den äldre generationen minns väl från sin ungdoms skolböcker bilder från österlandet, som föreställde en opiumhåla någonstans, där det låg människor och rökte opium. Vi fick lära oss att detta var något främmande och t. o. m. skrämmande för oss västerlänningar. Men går vi en rundtur i Stockholms city i kväll – eller i morgon kväll eller vilken kväll som helst framöver – kan vi nu se nära nog samma syn. Jag vet inte hur många av ledamöterna som varit inne på Alltinget och de andra ställena. Där sitter och ligger vanligtvis ett par hundra ungdomar, av vilka en stor del är ganska kraftigt påverkade. De sitter på golvet och vaggar, de sitter mer eller mindre inåtvända och lyssnar till den orientaliska musik som i allmänhet spelas där, några har med sig kassar med mat, några har med sig hundar och litet av varje – de har kommit dit

Nr 136

Onsdagen den
1 december 1971

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

Onsdagen den
1 december 1971

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

ungefär som de går och står. De slår sig ner där och flyr från den hårda världen utanför.

Här har talats mycket om svartmålningar och skrämmande skildringar, men det är ju skrämmande att se detta. Där finns många ungdomar, om vilka man på en enda gång kan säga att de naturligtvis inte har där att göra.

Men det är inte bara det mänskliga förfallet, utan det är också som vi vet, följderna av alkoholism och narkomani som är så besvärande för samhället, bl. a. den tilltagande brottsligheten.

Vi har mycket lätt att se på dagens situation när det gäller brott och narkomani, medan vi i allmänhet inte lika lätt kan se framåt i tiden. Men om vi försöker överblicka en tioårsperiod, vare sig det gäller trafikolycks-offer, olycksfall på arbetsplatserna eller, som i detta fall, narkomanin och dess följdbrött, får vi siffror som måste komma oss att reagera mycket starkt.

Det totala antalet brott i Stockholm i år fram till mitten av november månad var ca 92 000. Ökningen är ungefär 3 000 per år. På en tioårsperiod blir det alltså 1 miljon brott här i Stockholm. Eftersom ungefär en femtedel av brotten i landet begås i Stockholm, betyder det 5 miljoner brott i hela landet på en tioårsperiod. Även många av de äldre bland oss kan väl tänka sig att vara kvar i politisk verksamhet en tioårsperiod, och vi må alltså betänka vilket stort ansvar vi har.

Jag skall därför be att få ta tiden ytterligare något i anspråk för att ge några detaljsiffror som faktiskt är dagsfärska och som jag ber er vara hyggliga att tänka på. Siffrorna gäller brottsutvecklingen i Stockholm.

Checkbedrägerierna har minskat, och vi förstår varför — man handlar ju inte med check i samma utsträckning som tidigare. Medan dessa bedrägerier ännu var vanliga utfördes ungefär 70 procent av dem av narkotikamissbrukare som behövde mer pengar för att kunna betala de hajar som vi vill försöka bekämpa — något som vi emellertid inte tycks lyckas så bra med. Vad gör då dessa narkotikamissbrukare numera i stället för att använda checkar när de vill ha pengar? Ja, antalet inbrottsstöldar ökar, liksom stöldar ur fordon och likaså antalet postbedrägerier. Vill ni vara snälla och lyssna på följande siffror gällande för de tio första månaderna i år. De visar ganska tydligt vartåt utvecklingen går. Siffrorna avser ökningen jämförd med samma tid förra året: våldsbrott mot liv och hälsa — ökning 15 procent, misshandel — ökning tio procent, skadegörelse inom samhället — ökning 25 procent, inbrottsstöldar — ökning 20 procent — tänk er själva hur denna utvecklingskurva skulle se ut om den dras upp för en tioårsperiod — stöldar av eller ur fordon — ökning 25 procent och postbedrägerier — ökning 35 procent.

Det är alltså ganska nödvändigt att vi hjälps åt att ge polisen bättre resurser för dess verksamhet. Det är ingen överdrift att säga att den polispersonal som arbetar i direkt kontakt med alkohol- och narkotikaklientelet är förtvivlad över sin maktlöshet, inte bara i juridiskt avseende utan även rent mänskligt — maktlösheten när det gäller att hjälpa.

Det fattas synbarligen ganska viktiga länkar i hjälpkedjan ute på fältet, i synnerhet på kvällarna när myndigheterna har stängt. Verksamheten på

en socialbyrå som stänger klockan fem är inte riktigt detsamma som verksamheten ute bland lorten i samhället på kvällarna. Dagstjänsten på en byrå är ju nästan jämförbar med en byråmöbel där kläder ligger rentvättade, strukna och snyggt upplagda, medan det är ute bland lortkläderna och på kvällarna man skulle behöva jobba.

När citypolisen tar en titt på något av dessa ställen, upptäcker den – och det skulle vem som helst av er som gick dit göra – att det finns många människor som alldeles uppenbart inte hör hemma där. De är kanske inte så djupt nedgångna. De ser inte ut att passa i miljön. Det gör de inte heller – egentligen skulle ingen passa i den miljön. Polisen går fram till någon av dessa och frågar: Vad gör du här? Du har ju varit intagen för vård någon tid, och vi trodde att du var bra. Du har efter vad vi kan förstå permission och skulle vara hemma hos dina föräldrar i t. ex. Sundsvall. – Ja, säger vederbörande, jag skulle egentligen vara det, men jag tyckte det kändes litet besvärligt och påkostande att ge mig hem, så jag åkte hit i stället. – Så träffar man det gamla gänget och allt börjar på nytt.

Dessa människor har ingenstans att ta vägen, och polismannen kan inte själv ta dem ur träsket, när de är på väg nedåt igen. Polisen kan inte heller gå ut på gatan och be förbipasserande människor – som kommer t. ex. från en biograf och har haft det trevligt – att förbarma sig över dessa offer och hjälpa till att plocka upp dem ur gropan. Och inga barnavårdsmyndigheter finns tillgängliga så dags.

Detta är bara ett exempel på hur det saknas länkar i denna kedja. Det är ett exempel på hur poliserna – som naturligtvis är juridiskt och polismässigt kunniga men också innerst inne synnerligen fina människor – måste lida i sin verksamhet, eftersom de är maktlösa. Här behövs bättre samverkan mellan polismyndigheterna och övriga myndigheter.

Jag skulle vilja göra en liten reflexion här. Jag tittade uppifrån ett fönster häromdagen ned på Östra kulturhuset och det nya riksbanksbygget. Det intresserade mig hur nära varandra dessa hus skulle ligga och hur det kommer att se ut på gatan där. Mellan kulturhusfasaden och det nya riksbankshuset blir det ett prång på 3–5 meters bredd, kanske en återvändsgränd med en låst dörr i östra änden. Om man är pessimistisk, kan man förmoda att det blir ett nytt tillhåll för människor, som är litet ljusskygga.

Jag tror att vi i fortsättningen måste försöka planera samhället under medverkan av polisen. Därmed menar jag naturligtvis inte att man skall ordna bunkrar och liknande så att polisen skall kunna ligga i bakhåll och övervaka samhället. Jag menar att polisen redan på samhällsplaneringsstadiet – i synnerhet när man planerar för stora byggnadsverk – bör få en chans att vara med och rådgöra i frågan från polis-social synpunkt. Enbart polisiära, regressiva åtgärder ger inte lösningen. Dessutom begås inte brotten direkt mot polisen, vilket många människor tycks anse. Brotten begås i stället mot samhällsgemenskapen. Mot oss alla.

Vi kan därför alla på något sätt ge ett bidrag. Vi kan i all enkelhet ta oss an en sådan här person och försöka hjälpa honom till rätta. Vi kan tala för honom i riksdagen eller jobba för honom hemma i kommunen på något positivt sätt. Men huvudsaken är att det hela sker snabbt. Vi måste

Onsdagen den
1 december 1971

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

försöka hinna före tioårsutvecklingen, som ser ut att bli dålig.

Vi måste bl. a. försöka hjälpas åt att skapa en bättre samhällslojalitet. Jag har tidigare velat beteckna det så – även om jag har fått mothugg och spe för det – att vi behöver en ny samhällsanda med större ansvarskänsla gentemot vår nästa, en större plikt-känsla och samhörighetskänsla både nedåt mot våra arbetstagare, om vi har sådana, och uppåt mot vår arbetsgivare. Vi måste skapa en gemensamhetskänsla, som man skulle kunna sammanfatta i det kristna budet: ”Du skall älska din nästa.” Men vill vi inte gå den kristna vägen och använda det budet, kan vi åtminstone försöka omvandla det och säga: Du skall försöka förstå och hjälpa din nästa. Och vår nästa i det avseendet är inte bara vår nästa i dag, utan också nästa generation, inte bara de tio åren framåt som jag nyss talade om, utan hela tiden framöver.

Jag vet ännu inte, fru talman, om jag skall rösta för reservationen eller för utskottets hemställan – jag anser emellertid att huvudsaken är att vi tar itu med problemet med större kraft än som har blivit nyttjad hittills. Ett litet gäng människor som tjänar pengar på en ohygglig gärning står här mot ett mycket stort antal ungdomar som får sin framtid fördärvad och som kostar samhället pengar.

Man säger att vi har demokrati i vårt land – och det har vi ju – och vi måste försvara demokratin från dag till dag. Det är inte så att vi har bestämt oss för demokrati en gång för alla, utan vi måste kämpa för den precis som man måste kämpa dag för dag med den kristna frälsningstron. Det finns nu några miljoner människor – mödrar, fäder, ungdomsledare, religiöst folk, skolfolk, idrottsledare och vad allt det nu är – som vill ungdomens bästa och på olika vis vill ge ungdomarna en god moral och en god uppväxttid, så att de skall bli både fysiskt och psykiskt bra människor. Men mot dessa miljontals människor står en liten grupp som har kunnat fånga ungdomens intresse, som har maktmedel – kanske massmedia – och som har en stark vilja att tjäna pengar på ungdomar. De människorna tycks vinna en stor del av ungdomen. Det är ju inte riktig demokrati!

Jag talar nu inte på minsta vis *mot* ungdomen – all denna strålande och tjugiga ungdom i Sverige som sköter sig fint och är vårt framtids-hopp. Jag talar inte heller mot de ungdomar som har drabbats av de här bedrägligheterna, utan jag talar mot de människor som utnyttjar ungdomarna och tjänar pengar på dem. Det är alltså dålig demokrati om vi tillåter att en liten grupp av sådana utsugare behandlar vår ungdom på detta sätt, som också mer och mer tycks bli fallet i framtiden. Låt oss samla oss och ta i med hårdare tag!

Jag tror att det är klokast att rösta på reservationen!

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Fru talman! Denna debatt har urartat så att den påminner om herr Gustafssons i Borås glada dagar för länge sedan. Det har inte på många år talats på detta sätt om hårda tag, gjorts bekännelser osv. Att debatten har urartat är skada, eftersom det är ett effektivt sätt att ta bort intresset för en allvarlig fråga. Detta är en allvarlig fråga, och som jag har sett den är

det narkotikamissbruket som bör debatteras.

Herr Svensson i Kungälv sade att det pågår utredningar. Nej, vi har inga utredningar i gång. Vi har haft en utredning, men han talade själv om att den lämnade sitt slutbetänkande 1969. Det står i utskottets betänkande: "Myndigheten" -- alltså socialstyrelsen -- "har knutit till sig en expertgrupp på nio personer som rådgivande organ i narkotikafrågor." Inte heller detta är en utredning, utan det är ett rådgivande organ inom socialstyrelsen, som träder i funktion när beslut i sådana frågor skall fattas.

Det heter också i betänkandet att ekonomiskt stöd skall kunna ges till frivilliga insatser på narkomanvårdsområdet. Det är utmärkt, men mot den bakgrunden avstyrker sedan utskottet förslaget om en parlamentarisk utredning. Man har således inte sagt, att det finns en utredning eller något annat aktivt organ i arbete nu. De myndigheter som sysslar med frågan har icke fått någon särskild tilldelning av tjänster eller byggt upp någon särskild organisation för ändamålet. Därför är det oriktigt att avvisa förslaget om en parlamentarisk kommitté med hänvisning till att myndigheter och utredningar arbetar med frågan.

Fortfarande vill jag säga, att jag inte misstror alla dessa generaldirektörer; jag tycker de är bra var för sig, men de har ju sina speciella områden. Om de sedan träffas då och då för att få information, kan detta inte, även om expertgruppen har sekreterare, vara något uttryck för en gemensam vilja hos riksdagen att hjälpa landet mot narkomanin.

Här har talats mycket om religion, men det är väl ingen som misstänker mig för att på den punkten vara engagerad -- fast man vet ju inte vad folk tror nu för tiden. Jag har sagt att det är klart att det finns kristna grupper som satsat på den här vården och lyckats. Det vore löjligt att inte säga det. Det kan man göra utan att tappa ansiktet -- man kan vara lika stor hedning för det.

Det har också framhållits att det gäller att pröva sig fram lokalt. Vi prövar oss nu fram lokalt med mycket dåliga resurser, särskilt när det gäller narkomanerna. Man kan inte säga att ungdomsgårdarna tål att synas, om vi skulle titta på dem riktigt i dag. De problem vi har att tas med är nästan övermänskliga. Här finns det folk som kämpar, enskilda befattningshavare som kämpar oerhört, sociala medarbetare som gör sitt yttersta, så att de inte orkar mer. Då är det vår plikt att bistå dem, som enskilt gör sådana här insatser.

Jag tänker härvidlag mest på barnen och inte så mycket på de äldre. Narkomanerna är unga och blir aldrig gamla. Narkomanin är en företeelse som är relativt ny och som fångat upp de unga. Vi vet att den går allt längre ned i åldrarna. Om man har ett verkligt reformnit och en känsla för samhället och för jämlikhet, kan man inte ställa sig vid sidan om och vänta att det ordnar sig. Det är det, som gör, att jag är hårt engagerad i att vi åtminstone skall ge ett bistånd till dem som för kampen där ute genom att säga: riksdagen är överens om att tillsätta ett organ som har detta som sin specialuppgift, inte på fritid eller lunchrast, utan för att följa frågorna och kanske ge bättre förhållanden.

Här har talats om huruvida man skall ha tvångsvård eller inte. Jag har inte yttrat mig i den frågan. Jag skulle inte våga det; den är för

komplicerad. Men när nu en kan vara så säker på sin sak och säga att det är hopplöst med vård eller att tvång inte bör tillgripas, varför då inte skapa ett samfällt organ som verkligen kan ge råd och som kan ta litet ansvar i frågan.

Jag biträder fortfarande den första reservationen, och jag gör det därför att vi nu inte har något annat helt ansvarigt organ i denna fråga.

Herr HAMRIN (fp):

Fru talman! De parlamentariska reglerna gör att min replik till herr Svensson i Kungälv kommer litet sent.

Han talade om höjdare och fotfolk i den här debatten. Jag vet kanske inte riktigt var han placerat sig själv och var han placerat statsrådet Lidbom. Jag diskuterar gärna de här frågorna med herr Svensson i Kungälv som är väl insatt i dem och som är en av representanterna i socialutskottet som jag sätter mycket högt. Jag har därför litet svårt att veta vilken kategori som herr Svensson placerade sig själv och statsrådet Lidbom i.

Varför jag vände mig till herr Svensson beror på att han som sagt är ledare för SBN, Samarbetsorgan för bekämpande av narkotikamissbruk. Det skulle i det här sammanhanget vara intressant att höra vad han har att säga om arbetet i den gruppen, eftersom denna är åberopad av majoriteten i utskottsbetänkandet. Så enkelt ligger det alltså till.

Även för riksdagens arbete kunde detta ha en viss betydelse. Man har ofta påpekat att det haglar enkla frågor och interpellationer i kammaren och att det blir svårt att hinna med alla. Det hade varit ett lämpligt tillfälle att redogöra för gruppens arbete så att jag slipper ställa en enkel fråga eller en interpellation om det.

Fru talman! Några ord som avslutning. Under debatten har de ideella och religiösa insatserna på missbrukets område diskuterats. Jag tycker de är stora och värda allt beaktande. Vi har tidigare fått något mer generösa statsbidrag för att klara en del stiftelser och en del engagerade insatser från ideellt håll. Jag vill bara peka på en organisation, nämligen DKS, De kristna samfundens nykterhetsrörelse, som upprättar organ runtom i landet, där man ger rådgivning i alkoholfrågor och också tar upp narkotikafrågorna. Jag tycker de gör en utmärkt insats, och det är mycket med tanke på dem som motionen också yrkar på mer generösa statsbidrag för att klara narkotika- och alkoholmissbruket ute på det kommunala planet överallt i Sverige.

Jag tror dock att inte heller detta är tillräckligt. Jag säger fortfarande att insatser behöver göras samordnat centralt. Det hade varit ett värdefullt inslag i debatten om gruppen här hade kunnat redovisa vad den haft för sig och vad den håller på med.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Fru talman! Det är inte jag som i debatten fört in talet om höjdare och fotfolk. Jag gav en replik till andra som använt uttrycket. Jag vill helst vara du och bror med hela Sverige, och jag lägger gärna bort titlarna med Hans Majestät Konungen om han ber mig.

Det är ju inte detta saken gäller. Statsrådet Lidbom var inte här, det

var inte bra, medan andra menade att nu hade man satt höjdarna i en annan instans, nämligen i samarbetskommittén; det var inte heller bra. Det var detta jag reagerade emot, och min slutkommentar till den historien var att här finns ett intresse för saken som sådan. Låt oss därför inte tala om vare sig höjdare eller fotfolk.

Herr LIDGARD (m):

Fru talman! Jag ber att få uttrycka min tacksamhet till fru Eriksson i Stockholm för hennes senaste anförande. Det var ett balanserat anförande, som väl behövdes efter fru Sigurdsens inlägg. Fru Sigurdsen drog i debatten in all möjlig agitation som kan förekomma ute i buskarna. Fru Sigurdsen uppehöll sig inledningsvis mycket vid vad hon kallade för moderat samhällssyn, och hon buntade ihop Tore Nilsson, Alf Wennerfors och Astrid Kristensson i ett paket och talade om den skräckskildring dessa skulle ha lämnat av förhållandena på det område vi diskuterar.

Det är nästan så att man frestas tro att fru Sigurdsen över huvud taget inte hört vad fru Kristensson sagt i ärendet. Jag vet inte hur det förhåller sig med den saken, men låt mig i stället för att belysa det ihåliga i fru Sigurdsens argumentering erinra om hur mycket hon talade om att det var skräckskildringar som dessa ledamöter lämnat och att en sådan svartmålning skulle vara bevis för att moderat samhällssyn är negativ och ensidig till denna allvarliga fråga. En liten stund senare – när hon talat om någonting annat – sade hon att hon också skulle kunna lämna skräckskildringar! Vad är det för skillnad på hur några moderater upplever samhället och på hur fru Sigurdsen upplever de faktiska händelserna i detta samhälle?

Det allvarliga anförandet från fru Erikssons sida gav en fin relief till det hela, och det bör ha övertygat oss alla om att här finns verkligt betydelsefulla, tunga frågor, som vi allesammans måste hjälpa till med, oavsett om vi har den ena eller den andra politiska uppfattningen. Då skall man inte göra partipolitik av frågan på det sätt som fru Sigurdsen gjorde och sedan litet i förbifarten insinuera att det som herrar Tore Nilsson och Wennerfors och fru Kristensson hade tagit upp egentligen var väldigt betydelselöst. Vi har från det moderata samlingspartiets sida egentligen bara kyrkan att komma med – det var innebörden i fru Sigurdsens anförande. Jag tror att det finns behov av all socialvård, både den som bedrivs inom kyrkan – den skall fru Sigurdsen inte förakta – och den som bedrivs av olika profana institutioner för att komma till rätta med detta problem. Visst görs det insatser av stor social betydelse på den kyrkliga sidan. Men det var någonting som fru Sigurdsen ville avfärda. Det var över huvud taget ingenting att intressera sig för i detta sammanhang.

Fru talman! Jag har egentligen inte mycket mer att säga än att jag tycker inte att detta är en fråga som lämpar sig för politiska diskussioner av det slaget att man försöker dela upp oss i olika partigrupper. Fru Sigurdsen lyckades till och med få in olika socialgrupper i sitt anförande och göra en skillnad mellan dem. Hon säger att när det gäller socialgrupp 2 och socialgrupp 3 skall man göra en förbättring i deras sociala situation. Vad beträffar socialgrupp 1 så råder där en kärlekslöshet i stället som

Nr 136

Onsdagen den
1 december 1971

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

man skall möta med andra medel.

Det ger, herr talman, en bild av att detta anförande av fru Sigurdsen inte var genomtänkt.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru SIGURDSEN (s) kort genmäle:

Herr talman! Nu påstår herr Lidgard att jag spred all möjlig agitation som förekommer ute i buskarna. Nej, herr Lidgard, det var de talare som tidigare har varit uppe som spred den agitationen.

Sedan säger herr Lidgard att jag buntade ihop de olika moderata talarna, när jag i stället hade märkt en klar skillnad i argumentationen från de borgerliga talarna. Det var just moderata ledamöter som talade om att det behövs ytterligare tvångsåtgärder.

Vidare, herr Lidgard: Jag lyssnade till fru Kristensson. Jag förstår att hon har sagt till herr Lidgard att jag inte var inne i kammaren. Men vi har ju förmånen att kunna lyssna på våra högtalare på rummen. Jag har t. o. m. stenograferat vad fru Kristensson anförde.

Jag förstår inte varför man inte får göra politik när man är riksdagsman och när man står i denna kammare och talar i en fråga där man klart kan notera att det finns en skillnad i uppfattningarna. Och det är ju inte bara i detta sammanhang som moderaterna vill ha ett starkare tvångsingripande. Vi hör det i andra sammanhang, t. ex. när det gäller frågan om att det behövs mer poliser för att lösa olika problem.

Att jag tog med bilden av olika socialgrupper var för att belysa deras situation. Jag förstår att det är obehagligt att höra talas om att olika grupper har olika situation i vårt samhälle. Men det är ofta så, sade jag, som jag har upplevt det i mitt arbete i barnavårdsnämnden. Människor i socialgrupp 1 – om vi nu skall använda denna terminologi – som inte lever i den ekonomiska och sociala misär som andra kanske gör kan ofta köpa många saker åt sina barn och ge dem sådant som andra barn inte får. Men det brister ofta mycket i den emotionella kontakten mellan de föräldrarna och barnen. Det var det jag ville ha sagt med jämförelsen.

Herr LIDGARD (m) kort genmäle:

Herr talman! Det gäller inte frågan om man får lov att göra politik eller inte. Frågan är: Har vi vissa ämnen som vi kanske rent av inte bör göra politik av? Jag uppfattar narkotikaproblemet så att det är någonting som rör oss alla så nära att man bör undvika att i diskussionen dra in gängse politiska motsättningar.

Sedan skulle jag helt kort vilja säga något om tvång. Jag märkte nog att fru Sigurdsen i sitt första anförande just försökte betona att vi från moderata samlingspartiet skulle vara särskilt benägna för tvång, det skulle höra till vår samhällssyn. Man bör inte uttrycka sig på det sättet. Man kan i stället uttrycka sig så försiktigt som fru Eriksson i Stockholm, som var tveksam om huruvida det var motiverat med tvång eller icke. Jag är för min del litet mer övertygad om att man, när man som här har att göra med människor som ibland är så sjuka att man inte kan förmedla en

sjukdomsinsikt till dem, understundom måste tillgripa tvång för att om möjligt kunna hjälpa dem till bättring.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Denna debatt har nu, som jag hoppas, nått sitt slut, och jag har bara ett par korta kommentarer att göra.

Fru Eriksson i Stockholm säger att det inte finns någon sådan utredning som jag hänvisat till när det gällde narkomanvården, och det är riktigt. Vi talar ju här också om vården av alkoholsjuka, och det har väl i debatten skett en sammanblandning därvidlag. Det finns emellertid inom narkomanvården ett samarbetsorgan, som kan sägas vara på regeringsnivå, och en expertgrupp i socialstyrelsen, och det är där utskottet har ansett att arbetet kan ske.

Jag hoppas att vi nu inte behöver byta fler ord om detta. Men jag ville göra detta tillrättaläggande.

Jag har kanske i denna debatt saknat en djupare samhällsanalys, som vi väl knappast kommer ifrån vid behandlingen av dessa frågor. Det ligger naturligtvis närmast till hands att angripa symtomen, och vi måste också göra det, men vi borde kanske ägna mer intresse även åt den analys som skulle ge oss kunskaper om vad som egentligen åstadkommer de skador vi nu diskuterar. Jag hoppas att vi i framtiden kan få en sådan debatt och en sådan samhällsanalys. Vi lever ju i ett samhälle som kännetecknas av konkurrens och krav på prestationer, som en del människor inte klarar av. De söker sig då till gifter, som oftast för dem direkt in i fördärvet.

Jag skulle också gärna vilja hoppas att den här diskussionen inte blir ett incitament till ett större mått av tvångsåtgärder i vårt samhälle. Det är klart att vi även måste diskutera den saken. Jag är inte så bläögd att jag inte begriper att man ibland kommer i sådana situationer att man måste tillgripa vad den enskilde själv uppfattar som våld. Men den utveckling som vi skall sträva mot är naturligtvis att få ett större mått av frihet, och bakom det ligger det enkla konstaterandet att vi måste ha människorna med oss när vi arbetar med dessa frågor. Annars är risken att misslyckas betydligt större.

Det har förts en lång och allvarlig debatt i detta ärende. Det har visserligen varit väldigt många ord och mycket litet att ta på, men jag skulle gärna vilja ursäkta detta med att återigen framhålla att det är lätt att se skadorna men svårare att anvisa några hjälpåtgärder. Och om denna debatt, som nu har pågått i flera timmar, får betraktas som en manifestation av att riksdagen med ytterligare skärpa och med de verktyg som vi har, och kan komma att få, ämnar ta itu med problemen, har den inte varit förgäves.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Hamrin och Hyltander, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hamrin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 136

Onsdagen den
1 december 1971

*Åtgärder mot
alkohol- och
narkotikamiss-
bruket*

Den som vill att kammarén bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 39 punkten A röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarén bifallit reservationen nr 1 av herrar Hamrin och Hyltander.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hamrin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	198
Nej	—	110
Avstår	—	4

Punkten B

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten C

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Hamrin och Hyltander, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hamrin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 39 punkten C röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarén bifallit reservationen nr 2 av herrar Hamrin och Hyltander.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hamrin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	232
Nej	—	74
Avstår	—	5

Punkten D

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14 Kulturfrämjande åtgärder

Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 28 i anledning av motioner om kulturfrämjande åtgärder.

I detta betänkande behandlades

motionen 1971:249 av herr Bohman m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen dels uttalade att fortsatta samhälleliga insatser för att förbättra

kulturskaparnas ekonomiska villkor borde utformas i enlighet med principen om ersättning för konstnärlig prestation med förhandlingsrätt för konstnären rörande denna ersättning, allt ägnat att möjliggöra en avveckling av nuvarande stipendiesystem, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om sådana åtgärder, att staten snarast kunde träffa överenskommelse med Konstnärernas riksorganisation om lämpliga ersättningsnormer för i statlig regi bedriven utställningsverksamhet samt initiera motsvarande åtgärder på det kommunala planet,

motionen 1971:803 av herr Hermansson i Stockholm (vpk) samt

motionen 1971:812 av herr Källstad m. fl. (fp), vari hemställets, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till 1972 års riksdag om inrättande av en statlig kulturfond enligt i motionen angivna riktlinjer samt att riksdagen med instämmande i de principiella ståndpunkterna överlämnade motionen till kulturrådet.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:249 i vad avsåg ett uttalande av riksdagen om formerna för fortsatta statliga insatser för att förbättra kulturskaparnas ekonomiska villkor,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:249 i vad avsåg ersättningsnormer för i statlig och kommunal regi bedriven utställningsverksamhet,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:812 i vad avsåg inrättande av en statlig kulturfond,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:812 i vad avsåg instämmande i motionens principiella synpunkter och överlämnande av densamma till kulturrådet,

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:803.

Reservationer hade avgivits

1. av herr Nilsson i Agnäs (m), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:249, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening uttalade att fortsatta samhälleliga insatser för att förbättra kulturskaparnas ekonomiska villkor borde utformas i enlighet med principen om ersättning för konstnärlig prestation med förhandlingsrätt för konstnären rörande denna ersättning, allt ägnat att möjliggöra en avveckling av nuvarande stipendiesystem,

2. av herr Källstad (fp) och fru Fränkel (fp), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1971:812, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag snarast om inrättande av en statlig kulturfond enligt i motionen angivna riktlinjer.

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! För reservationen 1 till kulturutskottets betänkande nr 28 står endast herr Nilsson i Agnäs. Emellertid var det jag som vid utskottsdiskussionen förde ordet och yrkade på reservation — med instämmande självfallet av herr Nilsson — men då jag var sjuk vid

justeringen finns mitt namn inte med. Enligt vad jag hört är det nya direktiv för hur utskottsbetänkanden skall skrivas som föranlett detta. Var och en kan i dagens handlingar se att dessa inte följs konsekvent. Jag vill helt kort deklarerat att jag finner direktiven egendomliga.

Och sedan till reservationens innehåll. Låt mig först poängtera att jag i fortsättningen av detta anförande kommer att använda begreppet kultur i relativt snäv betydelse — jag har alltså inte givit mig in på den svåra definitionsfrågan: vad är egentligen kultur?

Hur viktig är kulturen egentligen? Vilken plats har den i vårt liv? Är det viktigt med teater, musik, konst, film, böcker, även när vi som nu har ett bistert ekonomiskt klimat? Hör kultur till det som vi i första hand skall pruta på när det blir ont om pengar?

Ja, om man betraktar kultur som en klädsam men i och för sig lyxbetonad garnering på ett samhälle som egentligen har viktigare saker att sköta, så blir det naturligt att, t. ex. som skett i många kommuner i år — inte minst i Stockholm —, kraftigt skära ned anslaget till inköp av konst. Då är det också naturligt att arbeta med stöd och stipendier till kulturskaparna och låta anslagen till dessa bli beroende av det ekonomiska läget.

I den, sedan åtskilliga år nu livliga kulturpolitiska debatten utgår man från en annan uppfattning om kulturens värde. Diskussionen har nämligen i hög grad gällt hur kulturyttringarna skall nå ut i landet till alla människor, som då förutsätts ha ett icke tillgodosett behov av kultur. De förslag som väntas från kulturrådet i början av nästa år utgår enligt uppgift från denna syn.

Inställningen till kulturen är således ganska dubbelbottnad. Alla torde åtminstone med läpparna vara eniga om att kultur och kulturyttringar är en viktig, ja omistlig ingrediens i mänskligt liv. Däremot intar man — fortfarande i den snäva bemärkelsen av termen kultur — en vacklande hållning till kulturskaparna och deras ekonomiska villkor och tycks ofta bortse från att de är själva förutsättningen för att kultur över huvud taget skall existera.

När motionen 249 vid årets riksdag hemställer att riksdagen skall som sin mening uttala att fortsatta samhälleliga insatser för att förbättra kulturskaparnas ekonomiska villkor bör utformas i enlighet med principen ersättning i stället för stöd — en hemställan som nu återfinns i reservationen 1 — så är det i och för sig inte en ny tanke man presenterar. Den inställningen har upprepade gånger hävdats i debatten, inte minst från kulturskaparna själva.

Även om en sådan inställning ofta möter stor sympati reser man svårigheter från många håll, nu senast i föreliggande utskottsutlåtande. I debatten, särskilt man och man emellan, kan otaliga hinder räknas upp mot att man skulle handla efter den principen. En av de vanligaste — och låt mig säga enfaldigaste — är risken för att var och varannan skall förkunna sig vara konstnär. Frågar man vederbörande som hävdar en sådan mening om han kanske själv skulle frestas att göra så, blir svaret: Nej, inte jag, men andra.

Nu skall det inte förnekas att många svårigheter och stötestenar kommer att finnas innan principen kan anses genomförd. Poängen med

ett riksdagens uttalande är heller inte att systemet skall ändras över en natt utan att det fortsatta arbetet skall inriktas efter en bestämd handlingslinje, en princip. Om man uttalar sig för en principiell hållning, sak samma vad det gäller, så föregriper man inte någon utredning, om inte denna utredning gäller själva principen. Utskottsmajoritetens påstående att ett uttalande i dag skulle innebära att man föregrep kulturrådets arbete är således obegripligt — kulturrådet undersöker ju i huvudsak hur nuvarande stödsystem fungerar. Det är min fasta förvisning att ett sådant principuttalande från riksdagens sida verksamt skulle bidra till en ändrad inställning till kulturskaparna och påskynda en syn på dem som på varje annan grupp yrkesarbetande i samhället. När man funderar över dessa problem är det för övrigt mycket nyttigt och talande om man försöker sätta någon annan yrkesgrupp i kulturskaparnas ställe; det torde inte vara möjligt att låta någon annan yrkesgrupp vara beroende av något som av dem själva ofta uppfattas som slump och godtycke, dvs. inköp, anslag och stipendier. Kulturskaparnas ekonomiska villkor har genom stöd och stipendier förbättrats under de gångna åren, men utvecklingen till ett modernt kultursamhälle kräver ett ytterligare steg.

Om riksdagen genom ett uttalande slår fast att de fortsatta insatserna skall utformas efter principen ersättning och inte stöd, så innebär detta att ansträngningarna inriktas efter en enhetlig linje, att förhållandet mellan samhälle och kulturskapare blir ett annat — i den mån samhället nyttiggör sig kulturskaparnas arbete så skall de ha betalt för detta — och att man kommer att finna fler och fler arbetstillfällen för kulturskaparna — i skola, i samhällsutformning, i miljöarbete. Ett fullödigt accepterande av principen ersättning innebär också ett successivt avvecklande av stipendiesystemet. Det hindrar självfallet inte att ersättning kan behöva kompletteras med stöd. Principen ersättning förutsätter naturligtvis, med vår tids sätt att se, förhandlingsrätt, dvs. medinflytande från kulturskaparnas sida på deras ekonomiska villkor.

Det må ta avsevärd tid att nå fram till ett fullständigt genomförande av denna princip. Det tycker jag nu är ett ytterligare och mycket starkt argument för att man snarast möjligt börjar arbetet — utan sidoblickar — för att nå därhän. Jag yrkar därför bifall till reservationen 1.

I detta anförande instämde herr Nilsson i Agnäs (m).

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Jag skall heller inte gå närmare in på kulturpolitiken i vidare mening utan hålla mig till den fråga som särskilt berörs i reservationen. Jag vill i övrigt hänvisa till den motion nr 812 som har väckts från folkpartiets sida och som har behandlats av kulturutskottet.

I motionen ställs frågan: Skall staten flytta fram sina positioner och gripa in som aktiv producent på kulturområden där den tidigare nöjt sig med att vara styrande eller stödjande? Något entydigt svar kan väl inte ges på den frågan, men med tanke på svensk liberalisms fasta förankring i olika folkrörelser är det naturligt att i hög grad lita till de fria bildningsorganisationerna och på olika sätt ge stöd och stimulans till dessa fria organisationer. Det är å andra sidan självklart att stat och

kommun måste gripa in och både producera och dirigera verksamheten i de fall fria organisationer och andra marknadsförare inte tillgodoser allmänhetens behov och intressen på ett tillfredsställande sätt eller om en olycklig monopolsituation skulle hota att uppstå.

Det allmänna bör, menar jag, stödja inte bara professionella yrkesutövare utan också personer som har en annan yrkesverksamhet och som ägnar sig åt konst vid sidan av sitt yrkesarbete. Det är enligt min mening angeläget att på olika sätt stimulera dessa icke-professionella till insatser. Från det allmännas sida bör ges möjlighet till tjänstledighet för statligt och kommunalt anställda och till arbetsstipendier för andra.

I det sammanhanget vill jag föra in frågan om en statlig kulturfond, som vi föreslagit från folkpartiets sida men som utskottet inte ansett sig kunna tillstyrka; i stället har man hänvisat till kulturrådet. Det finns, anser jag, skäl att inte låta hela det statliga bidraget gå till de centrala kulturproducerande institutionerna. Risken skulle annars bli en onödig institutionalisering och byråkratisering. Vi har alltså fört fram förslaget om en statlig kulturfond — jag skulle vilja tillägga: en öppen kulturfond. Ordet öppen syftar då på att fonden skall stå öppen för alla: enskilda människor, grupper, föreningar, organisationer och kommunala kulturnämnder. Den skall också föra en öppen, obunden och rörlig anslagspolitik. Fondens styrelse bör i likhet med de statliga forskningsråden fördela anslag efter ansökningar, i vilka man har presenterat det ändamål som äsyftas.

Kulturfonden bör ge enskilda personer möjlighet att genomföra något visst projekt, t. ex. att skriva en bok eller ett teaterstycke, att komponera ett musikverk eller att genomföra ett forskningsprojekt rörande kulturlivet. Under det besök jag gjorde i staten Israel i somras, då jag träffade kulturchefen inom vederbörande ministerium, fick jag också veta att just denna praxis tillämpas i Israel: man ger möjlighet åt enskilda människor att genomföra vissa projekt — att skriva en bok, att komponera musik, att skriva ett teaterstycke, eller vad det nu kan vara.

Mer eller mindre fast organiserade grupper bör också kunna komma i fråga för anslag till experimentverksamhet. Jag tänker på musikensembler eller teatergrupper i första hand. Kulturnämnder i landsting och primärkommuner skall också kunna få bidrag till speciella projekt eller utvecklingsprojekt för längre perioder, av den typ som det statliga utvecklingsbidraget till biblioteken representerar. Jag tänker här på kulturveckor, festivaler och liknande arrangemang.

Eftersom statens kulturfond, som vi har tänkt oss den, också syftar till en decentralisering av kulturutbudet bör det i stadgarna slås fast, att viss del av medlen skall anslås till regionala och lokala aktiviteter.

Kulturfonden bör ledas av en allsidigt sammansatt styrelse — den skulle alltså icke vara sammansatt så som kulturrådet för närvarande är — och den bör utses av flera instanser för att allsidigheten såvitt möjligt skall garanteras. Ledamöter bör sålunda utses av Kungl. Maj:t, av Svenska landstingsförbundet, av Svenska kommunförbundet, av folkrörelsernas organisationer och givetvis också av kulturarbetarna. Fondens styrelse bör ha sådan sammansättning för att det skall kunna bli en allsidig bedömning och för att det skall bli möjligt med större insyn och

medinflytande. Styrelsen bör förnyas successivt för att garantier skall skapas mot slentrian och ensidighet. Jag menar också att styrelsens arbete bör ske under stor öppenhet, och att avslag på gjorda framställningar bör kunna motiveras. Ett årligt sammanträde bör vara öppet och få formen av en kulturriksdag med bred representation. Då skulle en dechargdebatt vara på sin plats och vara den naturliga formen för allmänhetens kontroll och medinflytande när det gäller anslagen till olika kulturella ändamål.

Det främsta syftemålet med en statlig kulturfond av det slag som jag här har skisserat och som finns omnämnd i vår motion bör vara att ekonomiska resurser tillförs producenter och andra ansvariga utgivare av kulturaktiviteter utan att någon byråkratisk apparatur byggs upp. Fonden bör kunna bli en stimulans till nya okonventionella initiativ och ge också den som inte tillhör de etablerade eller professionella en chans, och den bör vidare skapa möjligheter att decentralisera den kulturella verksamheten.

Som jag antydde inledningsvis har kulturutskottet i sitt betänkande inte givit sitt bifall till förslaget om en statens kulturfond, utan utskottet menar att detta är frågeställningar som kan förutsättas bli aktualiserade i kulturrådets arbete. Eftersom man väntar ett betänkande därifrån nästa år vill man inte nu ta ställning i fråga om en kulturfond. Jag tycker inte att detta är riktigt tillfredsställande – kulturrådet är inte sammansatt på det sätt som vi menar att kulturfondens styrelse skulle vara – och jag har därför anledning, herr talman, att yrka bifall till reservationen 2.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! I reservationen 1 till detta kulturutskottets betänkande nr 28 yrkar reservanten att riksdagen skall som sin mening uttala att "fortsatta samhälleliga insatser för att förbättra kulturskaparnas ekonomiska villkor bör utformas i enlighet med principen om ersättning för konstnärlig prestation med förhandlingsrätt för konstnären rörande denna ersättning, allt ägnat att möjliggöra en avveckling av nuvarande stipendiesystem".

Vi inom utskottsmajoriteten har inte kunnat gå med på dessa förslag. Jag är för min del övertygad om att vi, om vi hade begärt något sådant som reservanten begär, hade mött en mycket stark reaktion både från allmänheten och från kulturarbetarna själva.

Vi brukar här i riksdagen hänvisa till pågående utredning när en motion som vi får till behandling rör sådana saker som en utredning redan ägnar sig åt. Så har vi gjort i utskottet också när det gäller det här förslaget. Kulturrådet, som väntas komma att lägga fram ett förslag i början av nästa år, har inte bara – som fru Mogård säger – ägnat sig åt de stipendier och det arbete på kulturens område som nu pågår, utan rådet skall också lägga fram förslag i anledning av den utredning som pågår. När betänkandet har kommit blir det väl i vanlig ordning remissbehandling. Vi får så en proposition, hoppas jag, samt motionstid i anslutning till den, och vi får utskotts- och riksdagsbehandling.

I och för sig kunde detta vara tillräckligt starka skäl för att inte nu göra något uttalande om hur de ekonomiska villkoren skall utformas för kulturarbetarna. Men man må därutöver kunna säga att ett dylikt

uttalande i dag skulle stå i motsats till förslaget om att konstnärerna skall ha förhandlingsrätt, därför att innan riksdagen skulle uttala denna mening om principen att avveckla stipendiesystemet vore det väl rimligt, fru Mogård, att kulturarbetarna själva finge ge sin syn på denna för dem betydelsefulla fråga. Det är ju inte alls säkert att de vill att stipendiesystemet skall avvecklas och sålunda finner att den föreslagna principen om ersättning för arbetsprestation är den riktiga.

Jag tror för all del att syftet med motionen 249 och även med reservationen 1 är att söka förbättra kulturarbetarnas villkor. Men jag är inte alls övertygad om att deras villkor skulle bli förbättrade, om reservationen 1 bifölls, ty innan man gör ett sådant principuttalande som föreslås i reservationen får man ställa sig en rad olika frågor. Fru Mogård må kalla dem enfaldiga eller inte – de bör enligt min mening ändå ställas. Hur blir det för de lovande talangerna som ofta har behov av stipendier innan de är färdiga och kan få någon ersättning för sin konstnärliga prestation? Hur blir det för dem som när de är något äldre inte orkar producera lika mycket som i sin krafts dagar? Vi har också många som producerar *med relativt långa mellanrum men vilkas produkter då de kommer är verkligt förmåliga*. Man kan fortsätta och säga: Skall vi möjligen ha statligt anställda kulturarbetare – hur blir det då med den fria konsten?

Det står i en annan motion som vi behandlar i det här betänkandet: ”Att oroa och förarga är också ett legitimt och angeläget syfte.” Jag skall inte kommentera den citerade meningen, men det är en svår och komplicerad fråga hur man på bästa sätt skall kunna hjälpa kulturarbetarna till att få en rimlig ersättning för sitt arbete. Det behövs ett detaljstudium, och det är vad den utredning gör som jag här har nämnt och som när den är färdig kommer att framlägga förslag.

När det gäller reservationen 2, som herr Källstad talade för, så är jag alldeles övertygad om att också den har ett allvarligt syfte och vill hjälpa kulturarbetarna. Det ligger väl en hel del i vad som är sagt, att det vore önskvärt att man kunde få medel att hjälpa kulturarbetarna ute i landet, så att också de finge bättre möjligheter att göra värdefulla kulturinsatser. Enligt vad herr Källstad sade skulle också kulturnämnder i landsting och primärkommuner kunna få bidrag till olika projekt. Får man de möjligheterna, så skulle det kunna innebära att vi fick ett kulturutbud till nya grupper. Vi kunde då även räkna med att få en kulturdebatt som flera var engagerade i.

Jag upplever det så, det medger jag gärna, att grunden för en lokal och regional kulturdebatt ofta är svag. Reservanterna vill att stödet till olika branscher skall varieras och önskar göra det genom en statlig kulturfond under ledning av en allsidigt sammansatt styrelse. Det har inte nämnts något om fondens storlek, men man har sagt att det inte är meningen att detta skall vara en traditionell fond, alltså en sådan där man delar ut räntan på fondens medel. Efter vad jag förstår skulle staten lämna bidrag, vilka styrelsen hade att förvalta. Det utgår nu bidrag till särskilda kulturella ändamål, och där anslås det medel till teater, musik, dans, konst, utställningsverksamhet och tidskriftsstöd samt till något som kallas diverse ändamål. Under rubriken bidrag till särskilda kulturella

ändamål har för innevarande budgetår anslagits drygt 23 miljoner kronor. Men det finns tydligen önskemål om större rörlighet när det gäller de medlen, och det är väl då en sak som får diskuteras sedan kulturrådet har lagt fram sitt förslag. Utskottet förutsätter att de frågeställningar som reservanterna har tagit upp blir aktualiserade i kulturrådets arbete, och därför har vi ansett att det inte nu vore välbetänkt att föreslå något i den riktningen. I stället har vi ansett oss böra avvakta vad kulturrådet kan komma att föreslå.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru MOGÅRD (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju brukligt och alldeles riktigt att först utreda en fråga och framlägga förslag – jag vet, herr Mattsson, att kulturrådet också har till uppgift att komma med förslag – och att ärendet sedan remissbehandlas och vi får en proposition på bordet. Men här är det en principfråga, även om den är svår och komplicerad: Anser vi eller anser vi inte att kulturskaparna i likhet med andra yrkesgrupper skall ha ersättning för sitt arbete, så långt detta är möjligt?

Jag kan inte finna annat än att utskottsmajoritetens inställning är övervägande negativ. Herr Mattsson bekräftade också detta genom att säga att han fruktade en stark reaktion från allmänheten, om man gjorde ett sådant uttalande som föreslås i reservationen 1. Det tyckte jag lät ruskigt! Herr Mattsson bekräftade också detta när han – för att bara ta ett av hans exempel – frågade hur det skall bli för de äldre, som inte längre orkar producera i samma utsträckning. Men för alla andra äldre yrkesverksamma har vi ju förtidspension; en fråga som vi diskuterade livligt i denna kammare i går eftermiddag.

Det kanske kan anses att jag hårdrar detta om jag gör en jämförelse med andra viktiga principer i vårt samhälle, t. ex. rättstryggheten, men låt mig ändå få ställa frågan: Skulle det anses vara nödvändigt att först detaljstudera konsekvenserna, om vi begärde ett uttalande huruvida likalön eller jämställdhet mellan könen skall vara en ledande princip för samhällseliga åtgärder? Och ändå vet vi att det inte alls är enkelt att genomföra de principerna, som vi är helt eniga om i vårt samhälle. För kulturskapare av olika slag som lever under osäkra förhållanden – stipendier upplevs av många lika fjärran som högsta vinsten på penninglotteriet – är ett uttalande av riksdagen att ersättningsprincipen skall vara vägledande för det fortsatta arbetet på att förbättra deras ekonomiska villkor av samma vikt och betydelse som om vi skulle uttala oss för likalön och likställdhet mellan könen.

Jag kan inte finna det annat än beklagligt och faktiskt också mycket märkligt att vi ännu inte är mogna att i enighet uttala oss för en rättvis princip av det här slaget. Jag vill upprepa att jag inte bortser från de många svårigheter och stötestenar som kan finnas innan vi fullständigt satt den principen i verket, men kan vi inte någon gång börja arbeta efter den linjen?

Nr 136

Onsdagen den
1 december 1971

*Kulturfrämjande
åtgärder*

Herr KÄLLSTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är väl medveten om att vi i statsverkspropositionen har litt. B 13 Bidrag till särskilda kulturella ändamål, som herr Mattsson här antydde: bidrag till teater, bidrag till musik och dans, bidrag till konst och utställningsverksamhet, tidskriftsstöd och stöd för andra ändamål, t. ex. till FLYCO, till Föreningen Nordens institut för kurser och seminarier, Svenska barnboks-institutet, Filmcentrum och barnfilms-kommittén. Men vad jag menar är att det behövs mera medel för en friare disposition. Det skulle ge större flexibilitet och möjlighet att snabbt tillgodose behov som kan skifta ganska fort. Jag tänker på fria grupper, på musikensembler, på teatergrupper, osv.

Jag menar alltså att det vid sidan av de medel som departementet förfogar över skulle finnas en kulturfond — då avser jag ett årligt anslag — som förvaltas av en styrelse med den sammansättning som finns skisserad i motionen, med de garantier som en sådan styrelse skulle skapa för en mera allsidig bedömning, större insyn och medinflytande och med representanter också för kulturarbetarna. Det betyder att man skulle kunna ge anslag över budgeten, men man skulle också kunna tänka sig en sådan här möjlighet. Om det av konjunkturpolitiska skäl skulle vara fördelaktigt med en fondering, kunde man givetvis successivt bygga upp en fond i traditionell mening. Men som vi har antytt och som även herr Mattsson sade kan man tänka sig också en annan väg, den som vi har skisserat i motionen.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till fru Mogård att jag nämnde ett antal grupper, för vilka det skulle bli mycket besvärligt om man bara skulle följa principen om ersättning för prestation och avveckla stipendiesystemet. Det vidhåller jag. Fru Mogård säger att det är ruskigt, och tidigare ville hon göra gällande att det var något av enfald över en uppfattning som inte stämde med hennes. Skall vi fortsätta med den vokabulären tycker jag det är ruskigt om man inte ägnar några tankar åt de grupper som jag här nämnt och som det säkerligen skulle bli mycket besvärligt för om man skulle följa ersättningsprincipen.

Hur kan man säga att det skulle vara riktigt och rättvist att vi här i riksdagen bestämmer oss för ersättningsprincipen och sedan komma och tala om att bereda kulturarbetarna möjlighet till förhandlingar? Det är såvitt jag förstår den naturligaste sak i världen att man har en överläggning med dem dessförinnan så att man vet deras uppfattning, deras inställning. Den vet ju ändå bäst var skon klämmer som har den på.

Fru MOGÅRD (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ju en viss svaghet för värdeomdömen, men jag tycker kanske att herr Mattsson kan göra mig den tjänsten att han hör efter vad värdeomdömena gäller — jag sade faktiskt inte att *herr Mattsson* var ruskig och enfaldig.

Det råder inget tvivel om att det skulle bli besvärligt för vissa grupper

om man gick fullkomligt benhårt efter en princip. Det gäller på alla områden i det här samhället. Vi följer alltså principen om ersättning för utfört arbete när det gäller andra yrkesgrupper här i samhället. Där finns det också människor som faller utanför systemet. Då ser vi naturligtvis till att hjälpa dem, men vi ruckar inte på principen.

Herr Mattsson målade i sitt första anförande upp en skräckbild – i varje fall ser jag det så – av statliga kulturarbetare. Jag har svårt att fatta att man i och med att man får ersättning för sitt arbete skulle vara statligt anställd. Jag tror att många skulle reagera mot den beskrivningen.

Jag hävdar fortfarande att – och på den punkten tycker jag inte att det kan råda några missförstånd – om riksdagen gör ett uttalande för en princip så innebär det inte att man genomför ett nytt system över en natt. Man uttalar sig därmed för en inriktning av arbetet efter en viss bestämd linje. Jag tycker att det är fel att vi nu vacklar som vi gör mellan ersättning och stöd. Jag vet att kulturskaparna själva tycker mycket illa om det. Vi kommer snart att få höra en kulturskapare vittna här. Jag vet inte vad han kommer att vittna om, men i varje fall har jag uppfattat debatten så, att kulturskaparna själva anser att de, liksom varje annan yrkesgrupp, är berättigade till att få ersättning för utfört arbete – inte stöd eller en klapp på huvudet.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c) kort genmäle:

Herr talman! Det har inte varit fråga om någon klapp på huvudet. Vad det här gäller är att man vill försöka bereda kulturskaparna möjligheter till en dräglig tillvaro. Det åstadkommer man enligt utskottets mening inte genom att avveckla stipendiesystemet.

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! Här kommer det vittnesmål som fru Mogård förutskickade.

Jag vill med en gång säga att jag självfallet har en stark sympati för de ambitioner som demonstreras i de aktuella motionerna. Där sägs kloka saker, och att de kloka sakerna sagts många gånger tidigare gör dem naturligtvis inte mindre kloka. Jag är naturligtvis också ense med motionärerna om att konstnärerna skall få någon form av förhandlingsrätt när det gäller samhällets ersättning till konstnärerna för deras arbete.

Jag har emellertid ändå funnit det riktigast att avvakta kulturrådets betänkande i denna fråga, trots att betänkandet om just dessa detaljer kanske kommer något senare än fru Mogård och herr Mattsson antar. Jag finner det helt enkelt inte riktigt lämpligt att riksdagen gör ett uttalande just nu.

Jag vill påpeka att även ett så kortfattat yrkande som det som finns i reservationen av herr Nilsson i Agnäs, till vilken fru Mogård yrkat bifall, kan innehålla saker och ting som icke är genomtänkta. Där talas om ersättning. Det är klart att konstnärerna skall ha ersättning – inte stöd. Men vad skall ersättas? Man kan diskutera huruvida denna ersättning skall utgå för *prestation* eller för *förbrukning*. Prestation är utfört arbete, medan förbrukning är en annan sak – det finns verkligen en skillnad mellan innehållen i dessa ord.

Ett kort exempel! I Danmark utgår bibliotek ersättning som ersättning för prestation. Prestationen är att man skrivit en bok och att boken står i bokhyllan – det är för den saken som ersättning utgår. I Sverige har vi valt en annan linje – inte ersättning för prestation, utan ersättning för förbrukning. Ersättning utgår i den mån verket förbrukas, konsumeras – alltså lånas ut. Frågan om vi skall följa förbrukningslinjen eller prestationslinjen eller en kombination av dessa är ännu inte slutdiskuterad. Vi kan helt enkelt inte ta ställning till den frågan nu.

Vad en kulturfond angår vill jag bara helt kortfattat säga, att jag inte tror att den skulle få de gynnsamma effekter som herr Källstad hoppas på. I framtiden kan vi kanske finna skäl att ordna en sådan där kulturfond. Men då skall vi ha litet mera gott om pengar än vi har just nu.

Fru MOGÅRD (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag fattade herr Sundmans inlägg så, att vi reservanter hade rätt. Det var bara inte rätt just nu, utan det var riktigast att avvakta kulturrådets förslag. En väldig massa problem kunde tänkas uppstå. Det var väl ungefär vad jag hade sagt, fränsett att man skulle avvakta.

Så tar herr Sundman upp den intressanta frågan: Vad skall ersättas, prestationen eller förbrukningen? Nu tycker jag det är litet lustigt, för han är ju ense med mig om att förhandlingsrätt är bra. Måste man inte då veta om man förhandlar om ersättning för prestation eller för förbrukning? När skall vi kunna börja diskutera den kärnfrågan? Vi måste ju faktiskt först vara eniga om en princip. Är vi eniga om att vi skall försöka arbeta efter principen ersättning, får vi i nästa steg diskutera frågan: Skall vi ersätta prestationen eller förbrukningen? Men om vi inte ens har hunnit därhän att vi vet om vi skall ha ersättning eller stöd utan vacklar hit och dit och fram och tillbaka, vilket herr Sundman mycket väl vet att vi gör, då är det ingen mening med att ta upp den diskussionen.

Herr SUNDMAN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att denna fråga om det skall bli ersättning för förbrukning eller för prestation kommer att klarna i sinom tid. Jag anser det vara galet att nu bestämma, att ersättning skall utgå för just konstnärlig *prestation*.

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Det är väl flera än herr Mattsson i Lane-Herrestad som har reagerat mot fru Mogårds tonläge i denna debatt. Redan i sitt första anförande framställer hon förhållandena närmast så, som om vi här i landet skulle vara något slags kulturbarbarer, som alltid har väldigt bråttom att skära ned kulturanslagen, när sanningen är att dessa anslag har flerdubblats under den senaste tioårsperioden. I den mån man har visat sparsamhet, har det en direkt relation till en sparsamhet över hela budgetfältet.

Fru Mogård påstår att inställningen är dubbelbottnad och att man intar en vacklande hållning till kulturarbetarnas krav på hyggliga ekonomiska villkor. I själva verket finns det näppeligen någon demokrati, där staten i så hög grad som i Sverige har visat vilja att förbättra

kulturarbetarnas villkor. Jag skulle vara intresserad av att höra vilken borgerligt styrd stat som därvidlag kan tjäna såsom föredöme för Sverige. Tvärtom ser kulturarbetarna i andra länder ofta med avund på vad deras kamrater har uppnått i Sverige.

Sedan finns det en envis benägenhet hos fru Mogård att inte riktigt vilja förstå innebörden i sitt eget yrkande. Till en början påstår hon att det bara gäller principen om ersättning i stället för stöd. Det upprepar hon ett par gånger. Pressad av andra deltagare i debatten måste hon ju precisera sig och gå in på frågan om det gäller ersättning för konstnärlig prestation, som det heter i yrkandet, eller om man kan tänka sig alternativet ersättning för förbrukning.

Men det finns ytterligare en oklarhet i hennes uttryckssätt när hon talar om ersättning för arbete och hänvisar till att alla andra grupper i samhället får ersättning för sitt arbete. Ja, tacka för det! Och vem har ett ögonblick velat bestrida att kulturarbetare, lika väl som alla andra producerande krafter i samhället, skall ha ersättning för det arbete som efterfrågas? Det vore verkligen att slå in öppna dörrar att påstå att något annat gäller i dag. Risken med en sådan formulering — att man liksom bara skulle satsa på ersättning för arbete eller ersättning för prestation — är att man då kan hamna i ett läge där samhället bjuder mindre än nu. Det är klart att samhället alltid måste betala kulturarbetarna för de tjänster som det indirekt beställer av dem. Därutöver är samhället i dag villigt att göra ytterligare ting, såsom att erbjuda stipendier, att överväga frågor om kulturarbetarnas trygghet mera allmänt och att granska problemet ur flera aspekter, men ersättning för arbetet i och för sig kan inte rimligen vara en debattfråga.

Det förhåller sig också så, som herr Sundman redan har framhållit, att dessa frågor verkligen befinner sig under utredning. Det kan tilläggas att representanter för kulturarbetarna själva är engagerade i detta utredningsarbete.

Det finns en ytterligare motsägelse när fru Mogård i debatten envist driver den enda principen om ersättning för konstnärlig prestation, medan man finner att i motionen möjligheten av någon form av inkomstgaranti för bildkonstnärer hålls öppen, vilket uppenbarligen är en helt annan princip; en inkomstgaranti kan ju icke rimligen vara direkt knuten till prestationer, utan till kravet på en mera generell trygghet för att konstnären ostörd skall kunna arbeta och utveckla sig.

Fru Mogård förvirrar ytterligare begreppen genom att i ett sammanhang tala om sin stora princip och i ett annat sammanhang ändå vidgå att ersättning visst kan behöva kompletteras med ett stöd. Ja, men om hon är så osäker på hur hon vill ha det, varför är hon då så ivrig att yrka bifall till sin reservation?

Till herr Källstad kan det möjligen förtjäna att sägas att han väl näppeligen föreställer sig att riksdagen i dag skulle kunna bifalla ett så storvulet och svåröverskådligt projekt som en kulturfond innebär — det är alldeles uppenbart att det är ett problem med så många förgreningar och så många komplikationer att riksdagen icke kan binda sig för en sådan tanke utan att över huvud taget ha klarhet i vilka slutsatser kulturrådet har kommit till i angränsande frågor. Det förhåller sig också

så, att kulturrådet i sitt arbete har nära kontakt just med kommunala instanser, med kulturarbetare och andra som herr Källstad och hans partivänner önskar dra in i ledningen av den här tänkta fonden.

Ytterligare kan det kanske noteras att herr Källstad fullt riktigt antyder en problematik som även fru Mogård kan ha intresse av när han talar om att samhället väl icke bara skall stödja professionella yrkesutövare på kulturområdet, utan även de icke professionella. Då uppstår onekligen den intressanta frågan, var professionalismen börjar och var den slutar. Är man professionell när man enbart lever på konstnärligt arbete, eller är man professionell när man huvudsakligen gör det? Är man professionell när man har skrivit ett visst antal böcker eller lyckats sälja ett visst antal tavlor, även om man samtidigt gör åtskilliga ting vid sidan av detta?

Jag sympatiserar mycket med tanken att även dessa s. k. icke professionella – vilka de nu är – skall bli ihågkomna av samhället, men jag tycker att den i och för sig intressanta frågeställning som finns i folkpartimotionen verkligen illustrerar hur besvärliga problem man ställs inför när det gäller att avgöra i vilka former och efter vilka linjer samhället dels skall öka tryggheten för kulturarbetarna, dels allmänt skapa gynnsammare villkor för en kulturell produktivitet i vårt samhälle.

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Värdeomdömen -- jag! Nej, jag tycker att man skall lyssna på herr Björk i Göteborg, om man vill få exempel på en talare som verkligen kan avge en rask följd av värdeomdömen. Jag blir alltid så fruktansvärt nedstämd när jag lyssnar på herr Björk och – uppriktigt sagt – så trött, att jag har lust att resa mig upp och säga: OK, jag tar tillbaka alltsammans för herr Björk har naturligtvis rätt. Och ju mer magistral han blir, desto mera förkrossad blir naturligtvis jag.

Jag litar på herr Björks internationella kunskaper och är övertygad om att Sverige är bäst i det här avseendet. Men det hindrar inte att jag ifrågasätter om vi därmed är färdiga, om vi inte kunde bli ännu bättre och behålla försprånget.

Jag har inte känt mig särskilt pressad av de tidigare inläggen i den här debatten, men jag skall erkänna att jag blev pressad av herr Björk och skall faktiskt ge honom ett erkännande. Herr Björk har rätt. Jag har så engagerats av principmotsättningen mellan ersättning och stöd att jag faktiskt inte lade märke till att det stod "för konstnärlig prestation". Det hade jag vid det här laget glömt, och jag ber alltså så mycket om ursäkt för detta.

Låt mig ändå uppehålla mig ett litet ögonblick till vid principen ersättning. Herr Björk säger: Det är väl riktigt att alla som gör en insats här i samhället skall ha ersättning för sitt arbete, dvs. det arbete som efterfrågas. Ja, vi har böcker i bibliotek och vi har konst på utställningar. Det är ett par av de saker som diskuteras, om det inte är prestationer som borde ersättas. Att de inte ersätts är inte en följd av att det arbetet inte efterfrågas utan en följd av en inställning som jag reagerar mycket starkt emot.

Det är klart att också jag skulle kunna bidra till katalogen över

svårigheter och stötestenar, men nu sköter ju andra debattörer den saken utomordentligt. Jag frågar mig i varje fall: Vari bottnar deras ivriga uppräknings av svårigheter? Jag har inte från någon hört ett helhjärtat instämmande i att det är väsentligt att man ger kulturskaparna ersättning i stället för stöd, att man märker denna motsättning. Man bara radar upp den ena svårigheten efter den andra. Jag kan inte acceptera detta. Jag kan inte acceptera att man fortsätter att vackla mellan ersättning och stöd, eftersom jag har träffat så många kulturskapare, som sitter och arbetar år ut och är in, gör en prestation, en prestation som allmänheten nyttiggör sig av men de får ändå inte stipendier. De får god kritik men inga stipendier.

Detta tycker jag är fel. Trots herr Björks försök att uppfostra mig yrkar jag fortfarande bifall till reservationen 1.

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! Fru Mogård konstruerar en motsättning som inte finns i den här frågan — jag förstår inte hur fru Mogård kan tro att det gagnar saken. Det hela är egentligen väldigt enkelt: vi har alla samma mål men vi är en smula oense om metoden och hur vi skall tackla frågan. Det har blivit en litet olycklig skrivning i reservationsförslaget, och det kan inte tas helt enkelt.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Nilsson i Agnäs, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Mogård begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 28 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Nilsson i Agnäs.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Mogård begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	268
Nej	—	39
Avstår	—	2

Herr Hörberg (fp) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Källstad och fru Fränkel, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Källstad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 28 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Källstad och fru Fränkel.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Källstad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	251
Nej	—	56
Avstår	—	3

Punkterna 4 och 5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 15 Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 29 i anledning av motion om forskning angående ungdomens situation i samhället.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16 *Bekämpningen av oljeutsläpp, m. m.*

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 57 i anledning av motioner angående bekämpningen av oljeutsläpp, m. m.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet delvis för att påpeka den besvärliga tidpunkt vid vilken en sakdebatt här skulle kunna äga rum.

Det finns inte tillräckliga försäkringsfonder för att täcka kostnaderna för de skador som uppstår när olja flyter ut vid kollisioner m. m. Det är alla remissinstanser eniga om. Nu skall det just denna månad bli internationella förhandlingar om sluttexten i en konvention, och där är det risk att man enligt tidigare tankegångar får en fond som bara är på 30 miljoner dollar. Det räcker inte för de allra största supertankerskadorna som kan inträffa. Det har också många av remissinstanserna påpekat, t. ex. kungl. försäkringsinspektionen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, handelskammaren i Göteborg som kommerskollegium har hört, samt i viss mån kommerskollegium självt. Utskottet är uppenbarligen också oroat med anledning av detta. Men både remissinstanser och utskott säger att när vi just denna månad över huvud taget har möjlighet

att få beslut om en internationell fond är det bäst att säkra att en sådan kommer till stånd. Till det vill jag bara tillägga att därefter kan vi senare ta upp frågan igen om fondens storlek.

Jag avser alltså inte att skapa någon debatt nu men har velat göra denna markering och ange den svåra, mycket speciella tidpunkten för en sakdebatt i kammaren just denna förhandlingsmånad. Om fonden inte blir tillräckligt stor, vilket jag fruktar, återkommer vi motionärer.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 17 Föredrogs jordbruksutskottets betänkanden:

Nr 58 i anledning av motioner om en plan för förstärkning av beredskapslagringen av livsmedel och produktionsmedel, m.m.

Nr 63 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av gränsälvsoverenskommelse mellan Sverige och Finland, m. m. jämte motion

Nr 64 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förordningen (1967:139) om obligatorisk statsplombering av utsädesvara och om växtförädlingsavgift.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 18 Miljövärdplan och miljövärdens organisation m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 65 i anledning av motioner angående miljövärdplan och miljövärdens organisation m. m.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Under ett par riksdagar tidigare har folkpartiet hävdat att tiden är inne att söka nå en bättre helhetsbedömning av vår miljöpolitik. Vi har menat att det räcker inte med att genomlysa olika delområden inom miljövärden utan man måste också åstadkomma en prioritering mellan önskvärda och ofta nödvändiga åtgärder.

Lika viktigt är det att pröva om hittills använda metoder och medel visar sig ge de resultat som man hoppats och i det sammanhanget undersöka om andra och kanske bättre vägar finns att beträda.

Vi har exempelvis från folkpartiets sida ansett att miljövärdsavgifter kan visa sig vara ett utmärkt komplement till lagstiftning, som hittills varit den svenska miljöpolitikens kungsväg.

De här förslagen har vi tidigare inte fått något gehör för i det regerande partiet. Invändningarna har varit många. Det finns inte anledning att i dag repetera dem alla. De finns väl representerade och dokumenterade i riksdagens protokoll. I år har isen brutits och jordbruksministern har helt nyligen tillsatt en parlamentarisk utredning, vars direktiv i mycket koncentrerad sammanfattning finns med i det betänkande nr 65 från jordbruksutskottet som vi nu diskuterar.

Nr 136

Onsdagen den
1 december 1971

*Miljövärdplan
och miljövärdens
organisation m. m.*

Onsdagen den
1 december 1971

*Miljövårdsplan
och miljövårdens
organisation m. m.*

Var och en som jämför vår partimotions yrkande med utredningens arbetsuppgifter finner att överensstämmelsen är stor. Det betyder naturligtvis inte att vi från vårt håll anser oss hundra procentigt tillgodosedda. Men huvudpunkterna i vårt utredningskrav är med i utredningens direktiv, och med det har vi varit tillfredsställda.

Särskilt värdefullt anser vi det vara att det närmast dogmatiska motståndet mot att pröva avgifter som ett miljöpolitiskt medel nu är uppgivet. Självklart har naturvårdsverkets propåer i skilda sammanhang varit en bidragande orsak till att socialdemokraterna nu gått med på att utreda frågan. Vi har naturligtvis lika lite som någon annan menat att det här med miljövårdsavgifter är det allena saliggörande, men vi tror att rätt använda kan avgifterna utgöra ett instrument som ger ny dynamik i vår miljöpolitik. Det blir nu utredningens uppgift att pröva framkomstmöjligheterna.

Herr talman! Jag har inte något annat yrkande än utskottets utan har med det här inlägget endast velat notera att ytterligare ett av de många förslag som folkpartiet förelagt riksdagen på miljöpolitikens område blivit realiserat.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Man blir självfallet litet förvånad över den deklaration som herr Wirtén nu gjort. Utskottet har varit enhälligt när det tagit ställning till dessa frågor man nu diskuterar. Herr Wirtén vill göra gällande — och det må vara hans sak — att socialdemokraterna skulle vara det parti som motsatt sig att kostnaderna för miljövården utreds. Herr Wirtén anför att jordbruksministern nu ändå till viss del har gått med på folkpartiets propåer i detta sammanhang, och herr Wirtén nämner därvid frågan om en miljövårdsavgift. Låt mig säga — och det var därför jag begärde ordet — att vi inte i utskottet har tagit ställning till frågan om en miljövårdsavgift. För min personliga del vill jag inte utesluta att det kan vara en väg att gå. Herr Wirtén får gärna tillskriva folkpartiet äran i detta sammanhang, men jag har velat peka på att man i utskottet har varit ense i den skrivning utskottet redovisar.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Ja, herr Persson i Skänninge, jag har inte i mitt inlägg sagt att socialdemokraterna vägrat att bestrida kostnaderna för miljövården. Det var en klar missuppfattning. Vad jag menar att socialdemokraterna hittills varit ovilliga att ens pröva är systemet med avgifter som ett komplement till lagstiftningen. Att jag på denna punkt har helt rätt kan var och en som går tillbaka till tidigare riksdagars protokoll förvissa sig om.

Det har ständigt varit ett klart motstånd mot att, som jag sade, ens utreda denna fråga. Men nu har efter naturvårdsverkets propåer i ett par sammanhang även jordbruksministern funnit tiden vara mogen att just pröva miljövårdsavgifter som ett medel i miljöpolitiken, och jag tror att han därvidlag har intagit en riktig ståndpunkt.

Jag menar inte att vare sig herr Persson eller utskottet har tagit ställning till hur miljövårdsavgifterna skall utformas och till vilken

omfattning de skall få i fortsättningen. Vad som kommer att ske i den här utredningen är att vi nu får en genomlysning av deras användbarhet på ett viktigt samhällsområde. Det tror jag är riktigt och det är vad vi har försökt hävda under de två föregående riksdagarna och under den som nu pågår.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Jag kan bara säga till herr Wirtén, att inte behöver vi vandra så långt tillbaka i historien för att hitta det här uppslaget som nu herr Wirtén talar om. Jag vill minnas att det har kommit tämligen nyligen.

Nu säger herr Wirtén att jordbruksministern har tagit ställning till en utredning, om inte miljövårdsavgifter skall kunna betala detta. Det är ingalunda på det sättet, herr Wirtén. Jordbruksministern har tillsatt en utredning som skall lägga fram förslag till hur man skall bestrida dessa kostnader. Han har icke tagit ställning till miljövårdsavgifterna.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Nej, herr Persson, jag tror att det fortfarande föreligger en missuppfattning om vad jag har anfört här. Jag har alltså icke ifrågasatt att vi skall finansiera miljövården på vanligt sätt. Vad jag hävdar är att vi skall pröva även denna möjlighet att använda oss av miljövårdsavgifter, och det är den ståndpunkten som nu även jordbruksminister Bengtsson har intagit.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Utskottet är enigt på denna punkt och har också anslutit sig till den uppfattningen att man skall pröva hur man skall täcka dessa kostnader. Låt mig gärna säga, herr Wirtén, att jag inte vill förmena folkpartiet att sätta en fjäder i hatten för den här frågan i den mån man kan göra det.

Jag har tillåtit mig att säga en gång tidigare i debatten att jag tror att det är helt orimligt att påstå att just en viss grupp människor skulle ha ett visst bestämt intresse på detta område. I det utskott som sysslar med dessa frågor vågar jag påstå, herr Wirtén, att vi går in med precis samma intresse från alla håll. Jag vill bestämt göra det påståendet.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Jag har icke ifrågasatt någon annan grupps intresse för miljövården. Vad jag påpekat är att ett sedan länge drivet krav från folkpartiet i och med det som hänt på utredningssidan har villfarits.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

Nr 136

Onsdagen den
1 december 1971

*Miljövårdsplan
och miljövårdens
organisation m. m.*

Onsdagen den
1 december 1971

*En plan för energi-
försörjningen*

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 42 i anledning av motion om en plan för energiförsörjningen.

I detta betänkande behandlades motionen 1971:1088 av herrar Pettersson i Kvänum (c) och Eriksson i Ulfabyrn (c), vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhänga att en utredning tillsattes med uppgift att utarbeta en plan för energiförsörjningen på längre sikt i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet hemställde

att riksdagen i anledning av motionen 1971:1088 hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om tillsättande av en parlamentarisk sammansatt nämnd för energiförsörjningsfrågor.

Reservation hade avgivits av herr Svensson i Malmö (vpk), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:1088 hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om tillsättande av en parlamentarisk utredning rörande energiförsörjningsfrågor.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! För ganska länge sedan har det kommunistiska partiet tagit initiativ som sammanfaller till syftet med den motion som här är på dagordningen, nämligen att försöka få fram en långsiktig plan för energiförsörjningen i landet.

Det är uppenbart att både nationalekonomiskt och kanske i ännu högre grad miljöpolitiskt har det kravet blivit allt aktuellare. När därför från en grupp centerpartister en motion remitterades till näringsutskottet med det syftet fann vi det vara naturligt att sluta upp kring denna, eftersom vi självfallet är medvetna om att den här problematiken väcker starkt intresse mycket långt utanför våra egna led.

Vad som därefter inträffade var att representanter för motionärernas parti i utskottet anslöt sig till utskottsmajoriteten och att jag därför som den kommunistiska representanten står kvar som ensam reservant till förmån för motionens ursprungliga krav.

Vad är då skillnaden mellan utskottsmajoritetens mening och motionens och i detta fall mina krav i reservationen? I utskottsmajoritetens skrivning krävs en parlamentarisk nämnd som skall handha frågan om den framtida energiförsörjningen och lösandet av frågorna i samband därmed. I motionen och i reservationen krävs en parlamentarisk utredning som skall lägga förslag i samma frågor.

Vad är då detta? Är det bara en diskussion om påvens skägg? Nej, jag vill bestämt påstå att jag inte hade blandat mig i en sådan diskussion utan jag har blandat mig i den och vidhåller min reservation av det skälet att det ligger en viktig politisk differens i den skenbart lilla skillnaden. Jag tror också – vilket jag strax skall komma in på – att representanterna för motionärernas parti i viss mån låtit locka sig för en sämre lösning av denna fråga än vad som varit rimligt och nödvändigt.

Det är ju trots allt – även om det inte ytligt kan verka så – en betydande skillnad på en statlig utredning och en parlamentarisk nämnd. En utredning har en bestämd auktoritet att tränga in i en problematik. Den har officiellt mandat att lägga fram förslag kring denna problematik, förslag som så småningom skall bearbetas i vederbörande departement och som dyker upp här i riksdagen som regeringspropositioner som riksdagen får debattera och ta ställning till. Det finns alltså en klar gång förutsatt här och en klart definierad auktoritet där besluten för framtiden i mycket hög grad kommer att avgöras av vad just utredningens arbete har resulterat i.

En parlamentarisk nämnd som inrättas för en sådan här specialfråga blir så att säga ett organ som hängs på den övriga statsförvaltningen, som inte alls har samma självklara auktoritet och inte heller på samma naturliga och osökta sätt som en statlig utredning kan tillgodogöra sig den expertis som en sådan utredning på ett självklart sätt har till sitt förfogande. Det är stor risk att en sådan nämnd i synnerhet i den utformning som den fått och som jag närmare skall gå in på blir en relativt passiv och maktlös diskussionsklubb. Det är inte sagt att det nödvändigtvis går så illa, men risken för att nämnden liksom skjuts åt sidan på detta sätt är som jag ser det ganska uppenbar.

Det råkar nämligen vara på det sättet att det redan finns – om jag inte tar fel – tre utredningar kring denna problematik men inte kring själva energipolitiken och de energipolitiska målsättningarna utan utredningar som huvudsakligen tar sikte på att från prognosmatematiska och andra tekniska synpunkter belysa vissa delar av denna problematik. Det är det utredningsmaterial som finns. Vad som i ett sådant läge har varit det naturliga och riktiga hade, som jag ser det, just varit att söka få en övergripande utredning till stånd vilken på basis delvis av dessa tidigare tekniska utredningars resultat men också på basis av helt självständiga och auktoritativa överväganden hade fått utarbeta och lägga fram förslag om energipolitiken i stort, som alltså de tidigare utredningarna inte tagit hänsyn till.

En sådan ny statlig utredning hade blivit en sorts överutredning. Den hade blivit vad varje grupp som arbetar med energipolitiken borde vara, nämligen en grupp som har en större auktoritet än de mera begränsade utredningsgrupper som tidigare suttit. Den skulle så att säga svara för sammanfattningen, avslipningen och formulerandet av de politiska målsättningar för energipolitiken som hittills icke blivit formulerade.

Som jag ser det är det en stor risk för att den parlamentariska nämnden kommer att missa just det som den statliga utredningen hade kunnat göra. Jag tror att dessa farhågor finner stöd i det sätt på vilket detta förslag om en parlamentarisk nämnd är presenterat bl. a. i utskottets betänkande. Det heter nämligen att denna parlamentariska nämnd skall arbeta i samråd med centrala driftledningen. Men det är alltså inte fastställt på något sätt att den parlamentariska nämnden skall vara överordnad den centrala driftsledningen. Den parlamentariska nämnden skall i stället så att säga hakas på som en sorts svans på de byråkratiska instanser som redan finns och som tydligen förutsatts vara minst jämbördiga med nämnden. Nämnden skulle då bli någon sorts

Onsdagen den
1 december 1971

*En plan för energi-
försörjningen*

diskussionsmässig rådgivare åt centrala driftledningen, föreställer jag mig. I varje fall säger mig den erfarenhet jag har av statsförvaltningen, att när man skapar en extra nämnd och hänger den på byråkratin, då är det inte för att nämnden skall ha något inflytande över byråkratin utan för att byråkratin till förmån för sina syften skall kunna sy upp ledamöterna i nämnden.

Just det förhållandet att det redan finns ett utredningsmaterial och att alltså detta inte kommer att matchas mot en övergripande utredning betyder att det finns en uppenbar risk att nämnden till skillnad från en övergripande utredning kommer att styras av det redan befintliga utredningsmaterialet. Härför finns det, som jag ser det, ett rätt flagrant bevis i de första styckena i utskottets betänkande. Jag tillåter mig att ta kammarens tid i anspråk med att läsa upp dem så att vi kan se vad de innehåller.

”Den snabba ökningen av energiförbrukningen i Sverige liksom i andra högt industrialiserade länder är en följd av och en förutsättning för en fortgående ekonomisk tillväxt. Främst gäller detta förbrukningen av elkraft. Den prognos över elkonsumention i Sverige under 1970-talet som centrala driftledningen lade fram våren 1970 visar på en årlig tillväxt av 8,1 %. Den kraftigaste ökningen – med ca 12 % per år fram till år 1975 och därefter med 10 % – uppvisar detaljförbrukningen, dvs. handel, jordbruk, enskild och offentlig service. För industrin beräknas konsumtionen öka med 6 % per år och för samfärdseln med 2 % per år.”

Vad är detta, mina vänner? Jo, ingenting annat än en sorts auktoriserande av det utredningsmaterial som redan finns. Och vad sägs egentligen i denna formulering? Jo, att när den parlamentariska nämnden skall börja diskutera energipolitik skall det ske med utgångspunkt i prognoser som här är gjorda och alltså med en mycket bestämd inriktning på energipolitiken. Det skall inte göras någon förutsättningslös bedömning av densamma. Men om man vill ha en förutsättningslös bedömning av energipolitiken skall man ju just ifrågasätta detta, skall vi säga självklara, prognostiserande och tillväxtresonemang och t.ex. ställa frågan: Kan man genom en annorlunda teknik, genom en bättre hushållning åstadkomma att kravet på en ökning av energiförbrukningen inte blir lika starkt och att man i stället kan skydda väsentliga miljövärden gentemot effekterna av en utbyggnad på ett effektivare sätt genom bättre hushållning? Det är just en sådan fråga som bl. a. en energipolitisk utredning skulle haft mandat att ställa och utreda och lägga fram förslag i. Som det nu är tycks det som om parlamentariska nämnden enligt utskottsbetänkandet skall acceptera de mekaniska prognoser för den ständigt ökande energiförbrukningen och för den ständiga övertron på tillväxttänkandet som ligger i första stycket i utskottsbetänkandet.

Om vi ser på andra stycket finner vi en liknande företeelse. Det heter där:

”I motionen erinras om denna utveckling och om att den utbyggnad av elproduktionen som enligt prognosen bedöms nödvändig kommer att medföra en rad avvägningsproblem av såväl ekonomisk som miljömässig natur.”

Vad säger man där? Jo, att man accepterar den tillväxt och utbyggnad

som enligt de hittillsvarande utredningarna skall ske och att de energipolitiska överväganden och den avvägning mellan miljöintressen och ekonomiska intressen som skall göras under medverkan av denna parlamentariska nämnd skall ske utifrån det krav som är proklamerat till förmån för energiproduktionens tillväxt. Det skall alltså utgöra basen för diskussionen. Men denna bas för diskussionen är just det som man enligt min mening skall ifrågasätta och som en övergripande utredning med större auktoritet och vidare blick än de hittillsvarande utredningarna på energipolitikens område hade kunnat ifrågasätta.

Herr talman! I den interna diskussionen i utskottet har framförts att det kan vara förenat med vissa nackdelar att ha en statlig utredning. Jag är beredd att acceptera det påståendet — det är naturligtvis i och för sig ingen idealisk lösning, och jag talar inte för den därför att den är en idealisk lösning. Jag är väl medveten om att i synnerhet miljövårdsintressena inte har förmånen att räkna vare sig det parlamentariska livet eller statsbyråkratin till sina högborgar. Men det har också framförts som en invändning mot en statlig utredning i jämförelse med en parlamentarisk nämnd att nämnden mera fortlöpande skulle kunna diskutera och göra sin mening gällande i energipolitiska frågor, medan däremot en statlig utredning skulle innebära viss risk för att frågan så att säga tystades ned och begravdes och inte togs upp igen förrän utredningen var färdig med sitt arbete. Jag har inte tyckt att den invändningen är relevant, även om jag är medveten om att tekniken att begrava saker och ting i utredningar tillhör de parlamentariska små finterna och konsterna. Man skall trots allt inte räkna med att en parlamentarisk nämnd i första omgången skall kunna uppträda med någon auktoritet, att den så att säga snabbt och fortlöpande skall kunna hålla någon sorts grepp om eller ha insyn i energipolitiken i stort. Om det är så att en statlig utredning tar en viss tid på sig att komma fram med material, göra specialundersökningar och få en bas för ett omdöme om energipolitiken, då måste det i minst lika hög grad gälla om en parlamentarisk nämnd. Den kan inte bara sätta sig ner utan att ha några utredningar, utan att ha några specialundersökningar eller något fackmaterial och tycka några auktoritativa saker om energipolitiken. Om den parlamentariska nämnden över huvud taget vill arbeta med någon effekt, måste den ju också anlita utredningsmaterial och utredningspersonal för att få de här frågorna belysta och måste alltså också vänta på utredningsresultat. I ett sådant fall hade det varit bättre att ge en statlig utredning — med all den auktoritet den kan få — detta uppdrag att lägga fram ett program för energipolitiken än att hänvisa den till en parlamentarisk nämnd med betydligt mindre auktoritet än en utredning och också med, kan man säga, tekniskt och administrativt sett en svårare uppgift när det gäller att få grepp om de här frågorna.

Jag vill slutligen, för att ge en politisk synpunkt på det här, säga att med all respekt för det utomordentligt goda initiativ som här har tagits av ledamöter från centerpartiet tror jag att de i utskottet i viss mån har gått på vad jag brukar kalla en politisk stöt. De har låtit sig kapslas in till förmån för en lösning som enligt min mening innebär en betydligt ineffektivare satsning på de här energipolitiska problemens lösande än vad en statlig utredning — deras utsprungliga krav — skulle ha gett. Jag ser

däri kanske spåren av en viss rädsla, som jag har funnit är ganska vanlig hos många centerpartister. De kommer ofta med goda förslag och synpunkter, inte minst i den här typen av frågor som har en miljöpolitisk anknytning, men när det sedan kommer till de politiska avgörandena drar de sig liksom litet grand för konsekvenserna av sina resonemang. Jag spårar däri en viss rädsla från centerpartiets sida för att gå till botten med den miljöförstöring och den misshushållning som har ett obestridligt samband med profithushållningen och vad man litet populärt skulle kunna kalla den tillväxtgalenskap och kommersialism som är dominerande i den samhällstyp som är rådande i det här landet. Jag tror att det är rädslan för att få denna kontroversiella infallsvinkel på ämnet som gör att i sådana här situationer, när det hade varit angeläget att driva en viss ståndpunkt, nöjer sig centerpartiet med en i viss mån halv lösning. Från kommunisternas sida har vi inte velat acceptera detta, som vi tycker är ett visst steg tillbaka. Därför ber jag att få yrka bifall till den kommunistiska reservationen.

Fru HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Prognoserna beträffande den framtida energiförbrukningen görs upp av kraftproducenterna på basis av önskemålen hos deras kunder. Efterfrågan på energi beräknas öka med ungefär 8 procent per år.

Med den tillväxtfilosofi som fortfarande dominerar vårt tänkande här i landet är det helt naturligt att kraftproducenterna vill åstadkomma så mycket kraft som möjligt. I och för sig vill de också bygga så miljövänligt som möjligt, men de anser det självklart att all kraft som tekniskt går att framställa och som det finns önskemål om skall man också ta fram. Den här utvecklingen kommer i konflikt med andra värden.

Vi har en intensiv debatt i samhället när det gäller frågan om vad kraftverksutbyggnaden kostar i miljövärden. Jag behöver bara erinra om Vindelälven, Ritsem och Brofjorden. Ingen myndighet har emellertid till uppgift att ge oss underlag för en helhetsbedömning av kraftproduktionens konsekvenser ur miljösynpunkt eller regionalpolitisk och ekonomisk synpunkt. Därför blir debatten ibland något enkelspårig. Vi får aldrig ställas inför valet mellan fördelar och nackdelar med en utbyggnad och fördelar och nackdelar med att låta bli en utbyggnad.

I motionen nr 1088 föreslår herrar Pettersson i Kvänum och Eriksson i Ulfabyen nu att en utredning tillsätts med uppgift att utarbeta en plan för energiförsörjningen på längre sikt. Med anledning av den motionen har alltså utskottet ansett att en parlamentariskt sammansatt nämnd bör tillsättas för att i samråd med CDL och pågående utredningar utvärdera prognosverksamheten och föreslå avvägningar. Jörn Svensson har talat om för oss precis vad den här nämnden skulle göra. Jag har litet svårt att följa med och förstå hans synpunkter, för om jag har fattat rätt finns det ingen riktigt utvecklad praxis för vilka befogenheter den här typen av nämnder har. När utskottet behandlade denna fråga var vi från centerpartiets håll därför mycket noga med att ordentligt diskutera vad nämnden verkligen skulle kunna få för befogenheter. Den ena efter den andra av de befogenheter som Jörn Svensson nu har ansett att nämnden inte skulle få tog vi fram i utskottet och vi fick där gehör för att den tvärtom skulle få dessa.

Jag har alltså tolkat utskottsmajoritetens skrivning på det sättet att man vill ge den nu föreslagna nämnden ungefär samma uppläggning och samma befogenheter som en vanlig utredning. Det skulle till att börja med innebära att nämnden skulle få de befogenheter som behövs för att ta fram de fakta på t.ex. miljösidan som krävs för att belysa avvägningsfrågorna.

Vidare talade vi om, och fick fastlagt i utskottet, att nämnden inte själv skulle belastas med ansvaret att avgöra frågorna. I så fall skulle det, som Jörn Svensson sade, vara någon sorts gisslan som tog på sig det ansvaret. Tvärtom skulle nämnden föreslå avvägningarna — det står förresten också i utskottsbetänkandet.

Vidare slog vi fast i utskottet att dessa förslag skulle remissbehandlas. Det skrattades när jag ställde den frågan, eftersom det ansågs fullkomligt naturligt att förslaget skulle remissbehandlas ungefär på samma sätt som när det gäller vanliga utredningar. På det sättet skulle man alltså få fram det underlag för en bred, saklig debatt som vi saknar.

Vidare ansågs det fullständigt självklart att riksdagen skulle få ta ställning till de grundläggande riktlinjerna för energipolitiken.

Både när det gäller en nämnd, där alltså praxis ännu inte är utbildad i vårt land, och när det gäller en utredning, där vi har en mycket fast praxis, är vi beroende av vår regering och de direktiv som regeringen ger till båda parter. Väljer regeringen att ge direktiv till en utredning och därvid inte tar med de frågor vi vill ha offentligt avvägda är det lika illa som om regeringen ger sådana svaga direktiv till en nämnd. Vi är fortfarande beroende av vår socialdemokratiska regering och det är dess uppgift att se till att frågan om nämndens befogenheter löses på ett sätt som är bra för hela folket.

Jag kan också säga att fördelarna med en nämnd är att den är en permanent inrättning. En utredning skall ju rimligtvis bli färdig med sitt uppdrag så småningom och lämna förslag, varefter beslut skall fattas. Men i själva verket är det här en fråga som inte kan avgöras en gång för alla, och det bör vara en fördel att det finns en permanent inrättad nämnd som allteftersom — när den känner att det finns underlag för det — kan lämna fram delbetänkanden som får behandlas i vanlig ordning.

Jag anser alltså att kraven i motionen är tillgodosedda genom tillsättandet av den här nämnden. Jag anser också att det är utomordentligt glädjande att vi i dag får fatta detta beslut, och jag ber att få yrka bifall till näringsutskottets hemställan i dess betänkande nr 42.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Vad fru Hambræus nu säger bekräftar i viss mån mina farhågor. Hon gör sig stor möda med att förklara att hon egentligen har en helt annan inställning i beslutsfrågan än jag har men att hon ändå vill precis detsamma — och det ju roligt. Men vad fru Hambræus säger ger just anledning, tycker jag, till de här farhågorna, därför att här erkänner hon att det finns ingen praxis för hur någon sådan här nämnd skall fungera. Det inrättas alltså ett helt nytt statligt organ, hakat på statsbyråkratin, och det finns ingen praxis för hur det skall handla och agera.

Det är bl. a. detta som är svagheten. När det gäller en utredning finns det en praxis – en utredning blir auktoritativ på ett annat sätt.

Och det framgår inte på något sätt vem som skall vara överordnad i detta fall. Här står ingenting i utskottsbetänkandet om huruvida nämnden skall vara överordnad centrala driftledningen eller tvärtom. Det är ju en fråga som rimligtvis borde ha reglerats när det gäller ett nytt organ, innan man kan bedöma vad det skulle kunna utträta. I utskottsbetänkandet står bara att den samlade bedömningen av energiproduktionens problem skall tas upp "under medverkan av ett parlamentariskt sammansatt organ". Ja, vad då för sorts medverkan? Hur stark eller hur svag skall den medverkan vara? Med hänsyn till hur nya organ brukar kunna hävda sig i en gammal och stabil auktoritativ statsförvaltning är jag rädd för att det blir en ganska ringa medverkan och att nämnden i själva verket kommer på sidan av dem som alltid kommer att anse sig så att säga representera det mer stabila och bestående elementet i statsförvaltningen.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Ehuru inte ledamot av näringsutskottet vill jag gärna i ett helt kort inlägg beröra vad jag anser vara en av kärnpunkterna i den fråga som kammaren nu har att ta ställning till. Jag skall inte gå in på en diskussion om distinktionen mellan parlamentarisk utredning och parlamentarisk nämnd, därför att sakfrågan i sig tycker jag är av så stor betydelse att den inte bör skjutas undan i det här sammanhanget.

Jag skulle med all styrka vilja understryka vad som nämns i betänkandet från näringsutskottet om behovet av en starkare styrning än hittills av energiförsörjningen, bl. a. genom vad som kallas för en samordnad prognos- och utredningsverksamhet. Det är ju så, herr talman, att en rad omständigheter har gett oss en ny syn på energikonsumtionen i de industrialiserade höginkomstländerna. Det är glädjande snabbt som insikten har växt om för det första att praktiskt taget all energiproduktion har en negativ miljöeffekt, som måste förebyggas eller begränsas, och för det andra att på längre sikt – men inte särskilt lång sikt -- blir det nödvändigt med en planmässig och kontrollerad ökning och därmed produktionsutbyggnad på det här området. Det är helt enkelt nödvändigt för att få till stånd en vettig hushållning med produktionsresurser som sannerligen inte är obegränsade, i varje fall fram till dess att vi kan utnyttja fusionskraften som energikälla.

Som ett led i detta planmässiga och kontrollerade utnyttjande av våra energitillgångar ser jag också en väsentlig omständighet som inte har berörts i utskottsbetänkandet, nämligen en systematisk upplysningsverksamhet om det nödvändiga i att spara på energi. Det är otvivelaktigt så att ett stort mått av lättsinne har spritt sig när det gäller energiförbrukning; man har trott sig kunna slösa inte minst med elkraft så snart vi händelsevis inte har en sådan akut bristsituation som t. ex. var rådande våren 1970.

Denna – som jag kallar det lättsinniga – syn på vår energiförbrukning tar sig bl. a. uttryck i de prognoser för fortsatt ökning av behoven på energiområdet som vi tid efter annan presenteras. Ett talande bevis för

det är ju det som redan har omnämnts här i debatten, nämligen den bedömning som elproducenternas centrala driftledning, CDL, har gjort av elkonsumentens utveckling under 1970-talet. Enligt den prognosen ökar elförbrukningen under denna tioårsperiod totalt sett med 110 procent. Därav bidrar industrin med 80 procent och samfärdseln med praktiskt taget ingenting men däremot hushåll och handel med 190 procent. Därunder kommer delområdet elvärme för uppvärmning av bostadshus med 570 procents ökning.

Eluppvärmning av bostäder utgör alltså den förnämsta anledningen till ökningen av konsumtionen i gruppen hushåll, handel m. m. Enligt en uppgift i tidningsdebatten är det för närvarande 4 procent av landets elenergiförbrukning som går till uppvärmning av bostäder på elektrisk väg. År 1975 beräknas antalet bostäder med eluppvärmning uppgå till 500 000 och fram till 1980, alltså på en femårsperiod, kommer det antalet att fördubblas till 1 000 000 bostäder. Denna utveckling kritiserar, och såvitt jag förstår med rätta, av många kraftexperter. Det anses att det är en dyr metod energimässigt och samhällsekonomiskt. Enligt vissa beräkningar går det åt dubbelt så mycket olja till att producera elvärme genom kondenskraftverk som till att värma upp samma hus med oljebränning i en panna. Men inte desto mindre fortsätter propagandan för eluppvärmning.

Det har sagts i debatten att eluppvärmningen är elproducenternas jämförelsevis största marknadsreserv, och som de affärsföretag elproducenterna är riktade in sin aktivitet åt det hållet genom reklam och genom andra utslag av s. k. aktiv försäljning. Fru Hambræus sade att CDL:s prognoser upprättas på basis av önskemål från elkunderna; jag vill hävda att elkonsumenternas önskemål är framskapade av denna aktiva försäljning som bedrivs av CDL.

Denna utveckling, som kan åskådliggöras med en hel rad siffror av detta slag, är väl vad man har att räkna med när det är prognoser för den framtida utvecklingen av elkraftproducenterna själva som styr bedömning och planering på detta viktiga samhällsområde i brist på annan styrning. Just genom att lägga fram en prognos av det slag som CDL lade fram på våren 1970 styr man utvecklingen i en viss given riktning, oavsett om detta är önskvärt eller inte. Det har talats om att man här har en s. k. självuppfyllande profetia.

Kanske klarar vi utbyggnaden av vår elförsörjning under 1970-talet enligt dessa prognossiffror, men vi måste allvarligt fråga oss hurudan vår situation kommer att vara på 1980- och 1990-talen. Jag anser därför att en annan typ av styrning än prognoser av CDL:s typ framstår som ofrånkomlig, alltså någonting som innebär en väl genomförd planering, styrning och kontroll av den samlade energikonsumtionen. Detta måste också inkludera en helt ny typ av marknadsföring, som med verkligt ansvar för en rationell och långsiktig hushållning med tillgängliga begränsade resurser inte propagerar fram ett slöseri och/eller ett oekonomiskt utnyttjande av alltmer knappa resurser genom s. k. aktiv försäljning. Tvärtom måste vi gå in för medvetna besparingsaktioner på energiområdet. Detta sker också numera i Förenta staterna, som har världsrekord i förbrukning av energi per invånare. I den debatt kring

miljöproblemen som där förs med nyfrälsningens glöd och intensitet har man nu tvingat fram en ny inriktning av marknadsföringen hos östkustens kanske störste elproducent, Consolidated Edison, som försörjer hela New Yorkområdet med elektrisk kraft. Detta företag går nu systematiskt in för en propaganda för rationella besparingar av elenergi i stället för en ökad konsumtion, vilket man hoppas skall leda till minskad ökningstakt i elproduktionen.

Min förhoppning är att den blivande – som vi hoppas – parlamentariska nämnden snabbt nog skall få också centrala driftledningen att sluta med all aktiv försäljning av elkraft.

Herr talman! Det finns domedagsprofeter – och jag kanske har en viss benägenhet att räkna mig dit – som frågar sig om det är möjligt att undvika en världsomfattande energikris under de närmaste årtiondena. Det är vi i de rika länderna som är ansvariga för den våldsamma expansionen och den brandskattning av jordens energitillgångar som den våldsamma expansionen innebär. Det är vi som måste hålla igen på ökningstakten på energiområdet, om vi skall kunna klara de något mera långsiktiga, världsvida försörjningsproblemen på energiområdet. Detta måste enligt min mening ske bl. a. genom en väl underbyggd och väl avvägd upplysningsverksamhet om en rationell och ekonomisk energiförsörjning på olika områden och för olika ändamål. Självfallet måste det också ske bl. a. genom ökat stöd åt forskning kring energibesparande metoder, som enligt vad jag förstår pågår bl. a. på lokaluppvärmningsområdet. Därför är det tillfredsställande att det ansvariga utskottet nu föreslår en framflyttning av våra positioner på det här området inom samhällsapparaten genom tillsättande av ett organ som – det utgår jag från – kommer att få ett sådant mandat och en sådan ställning att det verkligen med auktoritet kontinuerligt kan bevaka planering och styrning av den kommande energiförsörjningen. Det kan vara inledningen till en ny tidsålder på energiförsörjningens område, en ny tidsålder som skulle kunna präglas av kunskap och ansvar, tekniskt och ekonomiskt, resurs- och miljömässigt, kortsiktigt och inte minst på något längre sikt.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju bra att fru Thorsson talar för styrning. Det är bara det att frågan gäller: Styrning för vad och styrning på vilken basis? För att kunna svara på den frågan måste man ställa upp och besvara ytterligare en fråga, nämligen: Vem kommer att dominera styrningen? Vilken styrning kommer att vara effektivast? Om man vill ha något slags parlamentarisk styrning eller en styrning som går ut över deras strävanden som hittills har sysslat med det här, vilket är då effektivast – en helt ny och i sammanhanget relativt oerfaren nämnd, som skall hakas på den befintliga byråkratin och få nåden att samråda med centrala driftledningen, eller en statlig utredning, som får en mera allomfattande auktoritet och har befogenhet att stå över centrala driftledningen och göra en större och mer förutsättningslös bedömning av problematiken? För mig är svaret på den frågan ganska klar.

Fru THORSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har oerhört svårt att inse att om riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om en parlamentariskt sammansatt nämnd, som skall få de uppgifter som anges i näringsutskottets betänkande, den inte skulle få auktoritet över ett organ som centrala driftledningen, sammansatt av offentliga och privata kraftproducenter. Det är för mig en fullständig orimlighet att en parlamentarisk nämnd inte skulle vara ett auktoritativt organ som kommer att ha mandat att verkligen utöva den styrning som i utskottets betänkande med all rätt understryks som den väsentliga uppgiften för detta nya organ. Jag måste säga, herr talman, att jag i det avseendet har fullt förtroende för att det finns teckning för det som utskottets majoritet har samlat sig omkring i den här skrivningen.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Jag kan efter den debatt som förts fatta mig synnerligen kort och i stora delar bara understryka vad fru Thorsson har sagt. De båda utskottsrepresentanterna, herr Svensson i Malmö och fru Hambræus, har ju också redogjort för sina ståndpunktstaganden.

Det som har diskuterats här — framtidsutsikterna och vad som tidigare varit — har vi fått oss presenterat i den tjocka luntan Näringspolitiken — ny verksorganisation. Detta betänkande bygger i sin tur på energikommiténs rapport från 1967, Sveriges energiförsörjning 1955—1985. Jag skall inskränka mig till att citera vad vi har sagt i utskottsbetänkandet för att kammaren skall få en bild av vad vi anser om både den parlamentariska nämnden och inriktningen.

Herr Svensson i Malmö började läsa upp en del av styckena i utskottsbetänkandet. Jag skall fortsätta där han slutade och läsa upp det som vi anser vara huvudutgångspunkten. Utskottet framhåller "att förslag i syfte att få till stånd en starkare styrning av energiförsörjningen bl. a. genom inrättande av ett centralt organ för energiförsörjningsfrågor har lagts fram av energikommittén och kommerskollegieutredningen. Vidare kommer enligt vad utskottet inhämtat chefen för industridepartementet att tillsätta en kommitté med uppdrag att utarbeta en prognos omfattande hela energiområdet."

Jag citerar vidare: "Med hänsyn till det anförda anser utskottet att en parlamentariskt sammansatt nämnd bör tillsättas för att i samråd med centrala driftledningen och pågående utredningar utvärdera prognosverksamheten och föreslå avvägningar".

Förslaget om en utvärdering av prognosverksamheten sammanhänger med den diskussion vi hade angående miljöpolitiken och de skador som uppkommer i samband med dessa utbyggnader för energiförsörjningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det förekommer otvivelaktigt en hel del missförstånd som det kan finnas anledning att lägga till rätta.

När man påstår att CDL-prognoserna i hög grad styr förbrukningen vill jag ändå i sanningens namn säga, att hittills har icke vid något tillfälle CDL-prognoserna legat högre än den verkliga förbrukningen. Förbruk-

Nr 136

Onsdagen den
1 december 1971

*En plan för energi-
försörjningen*

ningen har varje gång gått förbi centrala driftledningens prognoser. Man har vid flera tillfällen sagt att ökningen av elkonsumtionen inte kan fortsätta att vara så våldsam som hittills; konsumtionen kommer i stället att minska. Jag tror att det var 1964 som man drog ned prognoserna med ett par procent. Men det visade sig att utvecklingen under den tid man prognostiserat blev den rakt motsatta mot den man väntat sig. Om man alltså räknat med en minskning med 2 procent blev det i stället en ökning med 1 procent. Därför är det oriktigt att säga att CDL-prognoserna har styrt utvecklingen på detta område.

Man kan naturligtvis också med fog kritisera att det gjorts reklam för eluppvärmning. Men den kritikens berättigande beror kanske i viss mån på att situationen blivit en helt annan än den man räknat med. De förändringar som skedde i fråga om produktionsmedlen pekade ändå tydligt mot att vi måste gå in för atomkraft som den dominerande nyskaparen på detta område. Man framhöll mycket enträget att atomenergin skulle bli mycket billig. Man menade dessutom att en under längre tid pågående servering av den elektriska effekten på ledningarna skulle göra det ännu billigare för konsumenten; kostnaden per serverad enhet skulle därigenom sjunka, och man skulle på den vägen kunna sänka priset.

I det nuvarande utvecklingsskedet kan man lugnt konstatera att det blev inte alls så. Den som i dag vågar hysa förhoppningar om att atomkraften skall bli billig, måste räkna med en fullständigt orealistisk förräntning. De anläggningskostnader som i dag är förenade med uppförandet av ett atomkraftverk har stigit någonting så fantastiskt, att de ligger långt utöver motsvarande kostnader för andra produktionsmetoder. Samtidigt har man den bestämda uppfattningen att de som levererar verken ännu inte kommit i den situationen att de kan ta ut den verkliga kostnaden för verken. Striden om att skaffa sig referensverk och konkurrensen mellan olika företag har faktiskt medfört att ingen hittills kunnat ta betalt fullt ut. För närvarande kan vi väl säga att anläggningskostnaden för ett atomkraftverk ligger på 1 700 kronor per producerad kilowatt.

Det har också hänt någonting annat. Vi har ute i landet fört en våldsam debatt angående miljön. Den har också kommit att påverka elproduktionen. Här finns faktiskt anledning att tänka om. Det framstår för mig som angeläget att vi får en nämnd som försöker få ett grepp om med vilka medel vi kan nå det bästa resultatet. För faktum är, vilket även fru Thorsson har varit inne på, att de produktionsmetoder som nu används vid ett kondenskraftverk, placerat ute vid våra kuster, inte utnyttjar oljans energiinnehåll till mer än 40 procent i allra lyckligaste fall. Resten av oljans energiinnehåll sköljer vi ut i havet för avkylning.

Det finns en annan kombination, som av olika anledningar inte har byggts ut i våra städer i den omfattning den vore värd, nämligen mottryckskraftverket. Här skulle vi ha åtskilligt att vinna, om inte kommunerna varit så förfärligt fattiga och deras möjligheter att låna pengar varit så starkt begränsade. Mottryckskraftverket innebär ett energiskapande, som vi inte får förbise. Man har inte förbisett det i andra, som vi brukar kalla fattiga, länder. Där har man byggt ut mottryckskraft-

verken. Men vi har varit så hårt bundna av vårt tänkande på vattenkraft-verk, att vi inte i tid har beaktat dessa metoder.

I verkligheten kan ett mottryckskraftverk samtidigt förse en stad med såväl dess värme som dess elenergi. Där utnyttjar man oljans energinnehåll till 90 procent i stället för kondenskraftverkets 40 procent. Vi skulle därmed också få en betydligt förbättrad miljösituation. Vid en gemensam försörjning av el och värme eldar vi upp olja till ett tal, som kan sättas till 100. Delar vi upp försörjningen och har försörjningen av el för sig och försörjningen av värme för sig, eldar vi upp olja till ett tal av 157. Därmed sprider vi också 57 procent mer svavel ut över landet än vi skulle behöva göra, om vi hade en gemensam försörjning utbyggd.

Det finns ytterligare ett skäl till att rikta in tankarna på den gemensamma försörjningen av el och värme. Vi är i dag medvetna om att det finns naturgas söder om oss, väster om oss och öster om oss. Naturgasen är det bränsle som är mest miljövänligt. Tillgång till naturgas samt eldnings av våra värmeanläggningar och elproducerande anläggningar med naturgas skulle absolut ge oss den bästa effekten både miljömässigt och förmodligen även kostnadsmässigt.

Det finns således åtskilligt att diskutera beträffande dessa problem. Även om en utredning tillsattes 1967, som för inte så länge sedan lämnade sitt betänkande, har utvecklingen gått så pass snabbt att den nämnd som nu skall tillsättas utan tvekan får ett verkligt stort verksamhetsfält. Jag har den uppfattningen att om en nämnd kallas nämnd eller utredning spelar inte så stor roll. Mera betydelsefullt är att denna nämnd eller utredning har tillräcklig kunnighet för att ta de initiativ man vill ha genomförda för att förbättra situationen i sin helhet.

Jag vill samtidigt också säga med den utveckling som har pågått under senare år just i fråga om miljövården löper vi, ärade kammarledarmöter, mycket stor risk att emotse en elransonering igen 1974–1975. Åtskilliga av de projekt som tidigare har skisserats och som man kanske har suttit i utredningar i årtal för att få fram har genom en hastig aktion fått läggas på is. Vi har exempelvis Marviken. Man sökte med ljus och lykta för att i svensk natur hitta ett ställe, där man kunde lägga en tungvattenreaktor med tanke på den rädsla för strålningsrisker som man ändå visste fanns hos folket i bygderna. Man valde då Marviken och fick till slut klart för sig att den platsen kunde accepteras. Marviken misslyckades. Det kan vi inte göra mycket åt.

Sedan ville man ändå utnyttja de turbiner som var byggda och i stället placera ett oljeeldat ångkraftverk i Marviken. Då kom den allmänna opinionen riktigt i gång och sade, att inte kan det tillåtas att man eldar upp olja här. Det tungvattenaggregat som man var beredd att lägga i Marviken, har man nu inte modet att lägga där, eftersom den allmänna opinionen vänder sig emot att man skall elda detta aggregat med olja, trots att klara direktiv har givits om hur svavlet i oljan skall begränsas fram till olika tidpunkter. Senast 1979 skall vi enligt naturvårdsverkets prognoser vara fullständigt befriade från att elda med olja med mer än 1 procent svavel.

Vi drar oss ibland litet för långt ifrån verkligheten, när vi ställer våra propäcer, och jag tror att vi får vara beredda på att en nämnd på detta

*En plan för energi-
försörjningen*

område skulle ha åtskilligt nyttigt att ge samhället, om den fick den ställning som jag är övertygad om att en parlamentariskt sammansatt nämnd, vad den än kallas, äger förmågan att skaffa sig.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Om de övriga företrädarna för utskottsmajoriteten delar herr Henningssons uppfattning om auktoriteten i CDL:s prognoser, är jag rädd för att nämnden kommer ännu mera på undantag än vad jag befarade. Där är vi tydligen inte alls eniga.

Av vad herr Haglund läste upp framgår mycket tydligt att saken är ännu mera komplicerad för nämndens del. Här talas inte bara om centrala driftledningen, som nämnden skall samarbeta med, utan dessutom om en prognoskommitté. Det skall alltså finnas tre organ: nämnden, CDL och prognoskommittén. Det heter om nämnden att den skall få medverka i arbetet och att den skall ha samråd som så att säga enda befogenhet; någon annan befogenhet anges inte i utskottsbetänkandet. Jag gissar att någon sådan hade angetts, om man hade velat ge nämnden verklig befogenhet. Hur den skall kunna hävda sig gentemot två etablerade fackorgan och utan samma etablerade karaktär och samma utrednings-expertis till sitt förfogande har jag ganska svårt att förstå. Där skulle en utredning som i auktoritet sattes över såväl prognoskommittén som CDL onekligen vara det bästa.

Fru THORSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Henningssons inlägg, även om jag väl egentligen inte har någon anledning att argumentera mot vad han sade. Jag vill bara helt kort kommentera vad han inledningsvis sade när han hävdade att utvecklingen själv, dvs. konsumtionsökningen på området, visat att CDL:s prognoser inte hade haft den styrningseffekt som man på åtskilliga håll förmodat. Jag tycker nog att det faktum att utvecklingen går ännu snabbare än vad CDL:s prognoser skulle ha gett vid handen är ett uttryck för att prognoserna själva plus den aktiva försäljning som elproducenterna har bedrivit har haft just denna styrande effekt, som jag har allt skäl att misstänka. Jag hoppas att vi får ett annat organ, uppbyggt på ett helt annat sätt, som nu skall överta den utomordentligt viktiga roll som CDL här har spelat.

Låt mig slutligen säga, herr talman, att om utvecklingen framåt i tiden pekar i riktning mot ett behov av en ny elkraftsansonering omkring år 1974, är det dubbelt angeläget att vi snabbt kommer i gång med en upplysnings- och besparingskampanj för att understryka vikten av en rationell ekonomisk hushållning med resurser som, tydligen på mycket kort sikt, kommer att vara helt otillräckliga för de snabbt ökande behoven.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Den förändring som skett i vårt samhälle under de senaste 50, 60, kanske 70 åren, den industrialisering som har ägt rum, är utan tvivel i hög grad betingad av de rikliga tillgångar på vattenkraft som funnits i vårt land och som har gett oss möjligheter till en industrialise-

ring som gått mycket snabbt. Men vem kan säga på vilket sätt vi hade möjlighet att begränsa eller hålla tillbaka den? Det pågår inom industrin varje dag en strävan till rationalisering. Vad är en rationalisering inom industrin? Jo, man försöker ersätta manuellt arbete med motorer. Automatiseringen av styrande uppgifter medför en ökad förbrukning av elektricitet även på andra områden.

Det finns väl ingen anledning förmoda att denna strävan till ytterligare rationalisering inom svensk industri skulle upphöra eller minska. Tvärtom är det väl en önskan att göra denna så fullständig som möjligt och att i största möjliga utsträckning öka den. Jag måste säga att det från den synpunkten är mycket svårt att hålla tillbaka den industriella utvecklingen, och i fråga om de behov som finns i samhället i övrigt vill väl ändå de människor som lever och verkar ha det så bekvämt som möjligt. Det finns knappast någonting som i så hög grad medverkar till den vanliga mänskliga bekvämligheten som just tillgången på elenergi. Vi behöver bara gå till oss själva i vårt eget hem och titta efter vilka utrustningsdetaljer vi försöker skapa omkring oss för att ha det så drägligt som möjligt. Därför tror jag inte att det finns så stora möjligheter att begränsa elproduktionen.

Jag vill gärna hålla med fru Thorsson om att elproduktionen av i dag inte kan anses vara försvarbar att använda för permanent bostadsuppvärmning. Det är inte rätt att använda den på det sättet, när vi utan tvekan kan konstatera att vi i framtiden kommer att få ont om den. Jag vidhåller att när Vattenfall startade sin propaganda trodde man eltransporten av den nya elkraften därigenom skulle förbilligas. Man var förvissad om att den skulle bli billig, men nu börjar man bli medveten om att den inte blir så värst billig. Jag tror att det skulle vara en olycka om vi sätter oss i den situationen att vi i alltför hög grad får hålla energiskapandet tillbaka. Men vi måste göra allt vi kan för att minska de skador av produktionen som kan förekomma i miljön av just detta skapande. Där kan det utan tvekan finnas anledning till överväganden som är ganska långtgående.

Herr HAGLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag utgår från att kammarens ledamöter nu förstår utskottsmajoritetens ställningstagande. Det finns ju praktiskt taget ingenting mer att utreda på det här området, utan vad som återstår är den prognos som den parlamentariska nämnden skall göra och den samordningsverksamhet som skall bedrivas.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Haglunds senaste yttrande var ganska häpnadsväckande. Vad som återstår är alls inte en begränsad teknisk uppgift och en prognosverksamhet, utan vad som återstår är målsättningsdiskussionen. Det är den stora energipolitiska debatten som återstår och alls inte någon putsning av tekniska detaljer. Det är just med hänsyn till vem som kommer att styra den statliga attityden i denna energipolitiska diskussion som jag tillåter mig att beteckna beslutet att gå över från ett i och för sig bra och riktigt motionsinitiativ till att ta detta steg tillbaka som en framgång för kraftproducenternas intressen i det här landet.

Nr 136

Onsdagen den
1 december 1971

*En plan för energi-
försörjningen*

Onsdagen den
1 december 1971

*En plan för energi-
försörjningen*

Herr HAGLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste än en gång för herr Svensson i Malmö läsa upp ur utskottets betänkande. På s. 2 står bl. a. "Utförande av mål/medel-analyser och samhällsekonomiska bedömningar av energipolitiska åtgärder och energimarknadens funktionssätt." Det är vad man skall behandla.

Fru HAMBRAEUS (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill helt hålla med herr Jörn Svensson när han säger att vad som behövs nu är ett underlag för målsättningsdiskussionen. Däremot tycker jag att han läser utskottets betänkande ganska egendomligt när han kan få det till att nämnden på något sätt bara skall ge råd åt centrala driftledningen. Det står faktiskt att nämnden har till uppgift att "utvärdera prognosverksamheten och föreslå avvägningar", visserligen i samråd med centrala driftledningen. Men det vore bra egendomligt om det inte skedde i samråd med dem som arbetar på det här området.

Fru THORSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är ett faktum att ett av de viktigaste kännetecknen på ett högindustrialiserat samhälle med god levnadsstandard är en stor energiförbrukning per invånare. Därför är det helt rimligt att vi fram till nu ansett oss kunna driva ökningstakten på detta område på sätt som skett. Men vi befinner oss nu i en situation då vi måste ställa samman den våldsamma ökningstakt, som vi nu får förutsägelser om, med de beräkningar som görs om allt knappare resurser på tillgångssidan. Därför finns det inga delade meningar mellan herr Henningsson och mig om att vår industri måste fortsätta att använda elkraft för en allt längre driven rationalisering av sin produktionsprocess. Men vi är också eniga om att vända oss emot den otroliga tillväxten av den privata konsumtionen av elenergi, som bl. a. tar sig uttryck i eluppvärmda bostäder. Vi är överens om att den 570-procentiga ökningstakten under 1970-talet måste begränsas, liksom vi också är överens om att vi måste minska hela denna konsumtion av allehanda lyxföremål, som drivs med elkraft: Färg-TV, som drar minst dubbelt så mycket ström som en svart-vit TV, elektriska tandborstar, elektriska skopputsare och en massa andra sådana här föremål som allt sammanlagt ökar behovet av elektrisk kraft i den privata konsumtionen. Det är på detta område vi måste inrikta en besparingsaktion, som måste ge snabba resultat om det skall kunna bidra till en lösning av våra energiförsörjningsproblem.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! Jag skall inte gå in på energiförsörjningen i stort, som så många här har varit inne på. Jag vill bara understryka att den här motionen har ett speciellt värde, och det har också påpekats i den här debatten som föranletts av utskottsbetänkandet.

Jag begärde ordet egentligen på grund av herr Jörn Svenssons resonemang, som ju var mycket kritiskt mot utskottsmajoriteten. Han bygger upp det på ett teoretiskt och centralbyråkratiskt resonemang omkring vad en vanlig parlamentarisk utredning skulle kunna klara av och

vad en parlamentarisk nämnd, som utskottet här föreslagit, kan komma att betyda. Han säger att det svenska samhället inte har någon erfarenhet av det arbetssätt som en parlamentarisk nämnd kan komma till att fungera efter.

Jag vill instämma i vad fru Hambraeus här sade om vad man hade kommit fram till under utskottsdebatten och som utskottets ordförande särskilt underströk. Vad denna nämnd kommer att presentera i fråga om utlåtanden och annat skall remissbehandlas på samma sätt som vanliga utredningar, och eventuella ständpunktstaganden skulle det också finnas möjligheter att behandla i riksdagen.

Nu tror jag att herr Jörn Svensson försöker göra en alltför stor skillnad emellan de båda funktionerna. Han säger att nämnden kommer att bli maktlös och att det kommer att bli en diskussionsklubb. I nästa mening säger han att det inte behöver bli så, men att det finns en risk för att det kan bli så. Det tyder på att herr Jörn Svensson själv inte är övertygad om att inte en sådan nämnd som utskottet föreslagit kan komma att fungera lika effektivt och lika bra som en utredning.

Av de erfarenheter vi har av utredningar som kommer till stånd på grund av beslut här i riksdagen eller på grund av regeringens initiativ vet vi att det inte alltid är säkert att de ger så effektiva resultat på kort sikt. Jag vill minnas att man hade två eller tre utredningar till grund för den nuvarande ATP-reformen innan man kom fram till ett förslag, och ändå var det förslag Kungl. Maj:t lade fram inte detsamma som utredningarna kommit till.

Man befärar att det kan ske ett så stort missbruk av energi att det blir till skada för energiförsörjningen och för miljön. Motionärerna syftar till att på något sätt reglera förbrukningen för att förhindra detta. Jag tror att en sådan här parlamentarisk nämnd, om den arbetar riktigt, skall kunna lägga fram en plan för en avvägning mellan produktion och konsumtion av energi. Det är en sådan översikt som blir nämndens uppgift och som motionärerna syftar till.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PETTERSSON i Kvänum (c):

Herr talman! Mot bakgrunden av ett i sak enhälligt utskottsbetänkande och väl också i sak en så bred uppslutning kring motionen som denna kammardebatt har gett uttryck för skulle det väl vara förvånande om Kungl. Maj:t, som dock har det avgörande ordet i denna fråga, inte skulle ta hänsyn härtill när man skall utarbeta direktiven för en eventuell utredning eller ange vilka befogenheter och uppgifter en sådan nämnd skall ha som utskottsmajoriteten här föreslår. Det viktigaste är nu att vi i sak är eniga. Jag tror att det är av mindre betydelse vilken form man här kommer att välja.

Det är ju alldeles klart att som motionärer är vi utomordentligt belåtna över den här breda uppslutningen, men för oss motionärer är inte motionsyrkandets krav om en parlamentarisk utredning någon hjärtesak. Vi förstår att utskottet noggrant har penetrerat denna fråga. Då en bred utskottsmajoritet kommit fram till att den lämpligaste formen är att tillsätta en parlamentarisk nämnd för att ta itu med denna viktiga fråga så

Onsdagen den
1 december 1971

*Främjande av
rekryteringen till
kroppsarbets-
yrkena*

ber jag, herr talman, att få ge till känna att jag kommer att biträda utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 42 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 274

Nej — 19

Avstår — 4

§ 20 Främjande av rekryteringen till kroppsarbetsyrkena

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 34 i anledning av motion om främjande av rekryteringen till kroppsarbetsyrkena.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Som framgår av föreliggande betänkande har särskilt detta år frågor som berör de kroppsarbetandes villkor konkret tagits upp i olika sammanhang. Den unga generationen undviker vid sitt yrkesval kroppsarbetsyrken. Särskilt markant har denna utveckling varit på senare tid, när ungdom ur alla samhällsgrupper fått allt större möjligheter att välja utbildning. Enkäter i grundskolans avgångsklasser visar att endast ett fåtal avser att välja yrken med kroppsarbete.

Utbildningsexplosionen på högskole- och universitetsnivån är i och för sig uttryck för en glädjande och önskvärd ambition, men skapar problem när utbildningen inte svarar mot tillgängliga arbetstillfällen. De senaste uppgifterna om den minskade ansökningsfrekvensen vid universiteten tyder emellertid på att ungdomen tagit intryck av den kärva arbetsmarknaden på vissa områden för akademiker. Även om utbildningen i sig själv kan vara personligt utvecklande, upplevs den inte meningsfull om den inte leder till förväntad sysselsättning.

Motionärerna, Thorbjörn Fälldin m. fl., anser i motionen 1110 att det på detta område finns en rad omständigheter, som bör undersökas och bedömas i ett sammanhang. Utskottet delar så till vida motionärernas

synpunkter att det är nödvändigt med en grundlig prövning av en rad förhållanden som påverkar sociala värderingar och yrkesval.

Man kan peka på gamla synder och värderingar som släpar efter och bildar det aktuella värderingsmönster som inte borde vara adekvat i dag. Ändå tror jag att dagens verklighet i allt väsentligt är grunden för den mycket medvetna och vakna ungdomens yrkesval. Det är allvarliga realiteter som är vägledande, och till dem hör även gängse, subjektiva värderingar, som inte sällan skapas genom påtagliga materiella förhållanden.

Det finns skillnader och ojämlikheter i dagens arbetsliv som är uppenbara och oacceptabla. Från centern ser vi det som nödvändigt att samhället visar en klar viljeinriktning för att skapa förutsättningarna för bättre villkor och värdering av de kroppsarbetande yrkena.

Det är naturligt och bra att intressegrupper och myndigheter är engagerade för detta. En redovisning härför finns i utskottsbetänkandet.

Rekryteringen av arbetskraft till olika sektorer av vårt samhällsliv är emellertid inte en fråga som närmast angår den berörda näringssektorn. Det är en mycket viktig samhällsfråga. Om vi visste mer om orsakerna till snedvridningen av yrkesrekryteringen i vårt samhällsliv skulle vi sannolikt kunna eliminera många gamla fördomar och värderingar och lösa många frågor i jämlikhetspolitiken.

Vi borde kunna fördela det materiella välståndet rättvisare utan att egentligen behöva tvista om vad som är rättvisa. Framför allt tror jag att vi skulle kunna skapa förutsättningar för bredast möjliga delaktighet i det icke direkt materiella välståndet, som i varje fall enligt min mening observeras och förmodligen också värderas med högre prioritet av den yngre generationen än av den äldre. Orsaken härtill kan till väsentlig del vara dels att fattigdomen inte är samma spöke som förr, dels att det nya industrisamhället uppenbarligen hotar människans såväl yttre som inre miljö. Detta berör individen i arbete och fritid så nära att såväl det fysiska som psykiska välbefinnandet starkt påverkas. Vi vet att många kroppsarbetare drabbas värst av detta. Det är därför naturligt att unga människor undviker sådana yrken.

Förr hade ungdomen i de djupa leden små möjligheter till yrkesval. I dag upplever den att man har valmöjligheter. Det är vi väl alla glada för och måste slå vakt om.

Det är väl en ganska allmän mening att vissa sociala villkor, som regleras i lagstiftning eller avtal, är orättvisa gentemot de flesta kroppsarbetarna. En utjämning är på gång men löper ännu sakta. Jag skall inte närmare gå in på detta fält, men låt mig bara nämna ett exempel. En av de mest iögonfallande orättvisorna är ju pensionsåldern, 67 år för de flesta kroppsarbetarna, medan den för flertalet övriga är 65 år.

Arbetsmiljön spelar en avgörande roll för yrkesvalet. Mycket bör kunna göras för att förbättra den. Uppenbara hälsorisker förekommer och många kroppsarbetare upplever sin situation som farlig för hälsan och som otrivsamt. Jag skall inte nu ta upp frågan om vem och vad som är orsaken till rådande förhållande. Det är bara att konstatera att det finns mycket att hämta in vad gäller en god arbetsmiljö. En förbättring är brådskande. Industrin och det s. k. näringslivet orkar emellertid inte

Onsdagen den
1 december 1971

*Främjande av
rekryteringen till
kroppsarbets-
yrkena*

ensamma klara denna uppgift så snart som önskvärt vore. Hela samhället måste därför vara delaktigt i denna process. Varför?

Låt mig bara, herr talman, nämna ett motiv. Vårt näringsliv måste konkurrera med den övriga världens. På många håll har man lägre omkostnader för produktionen än vi. Även miljöfrågor är i betydande grad omkostnader. Vi kan inte tillräckligt snabbt lösa dessa frågor om produktionen i berörda industrisektorer — oavsett ägarstruktur — alltför isolerat skall bära kostnaden.

Arbetstagarnas inflytande på sin arbetssituation, det som ofta kallas företagsdemokrati, är en annan viktig fråga som har haft och säkert får än större betydelse. I den frågan vill jag hänvisa till centerns program och våra motioner här i riksdagen. Andan och innehållet i den omtalade § 32 hör till en förgången tid. Arbetarparten bör spela en mera framträdande roll med reellt inflytande på besluten vid utformningen av företagets verksamhet. Detta gäller inte minst förhållandena på arbetsplatsen. I detta avseende behöver vi en ändrad inställning i hela vårt samhällsliv.

Vad gäller den del av samhällslivet som vanligen benämnes näringslivet kan ingen, staten, kommunerna, kooperativa eller privata, förhäva sig och säga att man är utan skuld eller har mindre skuld än andra. Hur man än räknar med proportionalitet procentuellt eller med nominella tal och exempel tror jag vi skall finna att så är förhållandet.

Det är inte nödvändigt att nu nämna exempel. Någon skulle då kanske känna sig särskilt utpekad, och det finns ingen anledning till det. Men de exempel man kan ta fram visar, enligt vår mening, att en viss ägarform inom näringslivet eller ett visst samhällssystem inte ger lösningen på företagsdemokratins problem i praktiken. I vårt samhällssystem bör vi ha goda möjligheter att i samverkan finna praktiska lösningar.

Det är därför glädjande att inrikesutskottet är enhälligt när det gäller att lösa de frågor, som aktualiserats genom herr Fälldins motion nr 1110, och föreslår riksdagen att ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Stridsman (c).

Herr ANDERSSON i Billingsfors (s):

Herr talman! Det är riktigt att de frågor som här tas upp är viktiga och angelägna — jag håller med herr Nilsson i Tvärålund om detta. Men när han säger att de har diskuterats särskilt under det senaste året kan jag inte hålla med honom längre. Det är i och för sig inte några nya och överraskande frågor för alla dem som har arbetat inom industrin en längre tid. När man upplevt de förhållanden som rått där och varit fackligt aktiv ungefär 25 år, kan man inte säga att den situation som uppstått i dag överraskar.

Vid förhandlingar och vid företagsnämndssammanträden har under de senaste 25 åren miljöfrågan inom industrin varit aktuell och diskuterats. Man har påpekat för industrins representanter hur farligt för den kommande rekryteringen det är att inte göra något åt arbetsplatsens problem och skapa en bättre miljö. Men tidigare, alltså strax efter andra

världskriget och framöver, var det inga problem att skaffa arbetskraft. Då ville företagen hellre investera i maskiner än i människor. Det är utvecklingen själv som gjort att arbetsgivarna på senare tid börjat tänka om. När det inte längre går att skaffa folk till industrin för att besätta vakanser som uppstår, då måste man söka orsaken till detta, och då har man äntligen upptäckt att det verkligen gäller att skapa en människovänlig miljö på arbetsplatsen.

Det är bra att man kommit fram till detta, och vi får hoppas att denna omsvängning bland arbetsgivarna skall hålla i sig och även att man från de borgerliga partiernas sida i fortsättningen skall låta miljön i industrin vara en av de framträdande frågorna när det gäller att skapa arbetsplatser för framtiden.

Men en av förutsättningarna för en riktig prioritering av miljön på arbetsplatserna är naturligtvis att de anställda själva får vara med och utforma arbetsplatsen och dess miljö. Här kommer då frågan om medbestämmanderätten in i bilden. För att frågan skall kunna lösas på ett för de anställda tillfredsställande sätt måste de själva få vara med om att utforma arbetsplatsen.

Det hjälper inte ungdomarna med en aldrig så fin utbildning på yrkesområdet, ifall de unga vet att det bara är en ovänlig arbetsplatsmiljö som står till förfogande. Grunden är att vi måste ha miljövänliga arbetsplatser för att de unga också skall gå in för yrkesutbildning när det gäller industrin.

Det är också riktigt som herr Nilsson sade att detta problem inte fanns tidigare. När man gått igenom 6-årig folkskola, som många i denna kammare gjort, och sedan direkt ut i näringslivet så vet man att det inte var fråga om miljöproblem på den tiden. Problemet låg på ett helt annat plan, nämligen att man skulle hjälpa till att något så när lindra fattigdomen i hemmet genom att man tog arbete, i de allra flesta fall på den arbetsplats där fadern var anställd. Då behövde ingenting offras på miljövardens område, och därför har dessa ovänliga arbetsplatser hängt med tills dagens situation uppstått och man på många håll i vårt land har kommit i en prekär situation.

Jag är inte särskilt övertygad om att samhället skall hjälpa till att lösa dessa problem. Arbetsgivarna är dock de skyldiga i dessa fall – det kommer vi inte ifrån. De har gång på gång sedan flera år tillbaka påmint om nödvändigheten att vidta åtgärder för att komma till rätta med problemen men har inte visat det intresse som man anser att de borde ha visat. När vi nu kommer in i en situation då det blir besvärligt för dem skall samhället vara med och lösa problemen.

Det skulle vara mycket att säga om orsakerna till den nuvarande situationen, men jag skall inför avslutningen i kammaren bara peka på ett par av dem.

Miljön på arbetsplatsen spelar en stor roll, och en intressantare och mer lockande arbetsprocess måste skapas inom industrin. Lönen måste bli bättre i förhållande till andra grupper, särskilt för obekväm arbetstid vid kontinuerlig drift.

Frågor beträffande arbetsmiljön och de problem som sammanhänger med den är redan föremål för utredningar. Därför har vi från utskottets

sida inte ansett det nödvändigt att tillsätta en ny utredning utan uttalar förhoppningen att utredningsarbetet kommer att bedrivas skyndsamt.

Får jag till sist peka på en formulering i motionens kläm som jag tycker är litet underlig. Det heter där att en prövning av dessa förhållanden skulle kunna leda till att det garanterades "tillräcklig rekrytering till kroppsarbetsyrkena". Hur bra arbetsplatser man än skapar och vilken god miljö man än ser till att det blir, kan samhället dock inte garantera den och den arbetsplatsen full arbetsstyrka framöver. Det kan vi inte göra i en demokrati som vår. Jag förmodar att motionärerna inte vill införa någon sorts arbetstvång – det tror jag inte att de menar. Men jag förstår inte innebörden i den garanti som man vill skapa.

Med detta tillstyrker jag också utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Tvärålund (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Andersson i Billingsfors måste ha missförstått mitt anförande när han uppfattade det så att jag skulle ha sagt att dessa frågor bara har diskuterats i år. Jag skall för säkerhets skull läsa upp vad jag sade i det avseendet: "Som framgår av redovisningen i föreliggande betänkande har särskilt detta år frågor som berör kroppsarbetarnas villkor konkret tagits upp i olika sammanhang." Jag kan också erinra om att arbetsmiljöutredningen tillsattes år 1970.

Herr Andersson i Billingsfors är osäker på om samhället bör medverka när det gäller att skapa så bra arbetsmiljöer som möjligt. I centerpartiets partiprogram står att samhället skall medverka. Jag vet inte om det därvidlag finns en åsiktsskillnad mellan socialdemokraterna och centern. Jag fick uppfattningen av herr Anderssons anförande att så skulle vara fallet. Jag tror att herr Andersson då är på fel spår. Om vi bara ser på de ärenden som riksdagen skall behandla om en vecka vad gäller sysselsättningsåtgärder, så föreslår regeringen särskilt höga bidrag för just miljövrårdsåtgärder ute i kommunerna och i näringslivet. För ett par år sedan fattade ju riksdagen också ett beslut om att ett 25-procentigt bidrag skulle utgå till miljövrårdsåtgärder för äldre industrier. Alternativen kan vara att en industri måste läggas ner eller att samhället på något sätt stöder industrin i fråga i miljövrårdsåtgärdena. Endera nedläggning och arbetslöshet eller dåliga arbetsförhållanden – i den valsituationen har centern en klar uppfattning: samhället måste medverka.

När herr Andersson i Billingsfors och eventuellt socialdemokratiska partiet – tänker över det här litet närmare, kan tveksamheten måhända skingras på den punkten.

Herr ANDERSSON i Billingsfors (s) kort genmäle:

Herr talman! Även om centern har den punkten i sitt program att samhället skall hjälpa arbetsgivarna att skapa miljövänliga arbetsplatser är det inte därmed fastslaget att samhället skall göra det. Det är ett program som centern skall arbeta för att försöka få igenom, men därmed är inte sagt att det går.

En annan sak är att det kan finnas industrier där samhället av helt andra skäl än miljöskäl måste hjälpa till, men det problemet får man ta upp vid det tillfälle det kommer.

Herr NILSSON i Tvärålund (c) kort genmäle:

Herr talman! Vad centern vill är att hjälpa till att lösa miljöfrågorna. Det är i första hand arbetstagarna som centern här månar om – när det gäller att åstadkomma goda miljöer.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i meningsutbytet mellan herr Nilsson i Tvärålund och herr Andersson i Billingsfors på den här punkten; jag vill bara helt kort slå fast att i utskottet har vi varit ense om betydelsen av den fråga som motionärerna har tagit upp. Vi har också helt instämt i motionärernas konstaterande att tillverkningsindustrin i de fall som är normala på arbetsmarknaden har ett behov av arbetskraft som är svårt att fylla. Det är ett mycket allvarligt förhållande som kommer att bli ett stort problem under 1970-talet.

Då utskottet försöker analysera skälen till att ungdomen gör en värdering av kroppsarbetsyrkena på så sätt att de inte väljer dem, så konstaterar vi att det finns en rad orsaker. Jag har ingen anledning att räkna upp dem här, eftersom både herr Nilsson i Tvärålund och herr Andersson i Billingsfors har varit inne på flera av dem.

Utbildningssidan, som naturligtvis har väldigt stor betydelse, har ju tidigare diskuterats här i riksdagen. Det väcktes en folktoppimotion förra året – herr Nyman var huvudmotionär – och vi hade en debatt i riksdagen den 25 november 1970. Jag kan hänvisa till den debatten när det gäller just utbildningssidan.

Herr Andersson i Billingsfors tog upp frågan om arbetsmiljön, och jag delar hans uppfattning att den har en mycket stor betydelse. Jag skulle vilja komplettera det herr Andersson sade med att påpeka, att det kan vara intressant att se på vilka resultat man kom fram till i den rad av undersökningar som LO gjorde inför sin kongress i år.

Det visade sig där att inte mindre än 82 procent av de tillfrågade när det gällde förhållandet i stort inom LO ansåg att det fanns hälsorisker på grund av en eller flera miljöfaktorer. Buller var t.ex. för många människor en dominerande miljöfaktor som man såg på med ett visst bekymmer. Jag kan nämna att i Träindustriarbetareförbundet inte mindre än 69 procent var oroade för hörselskador.

Jag är alldeles övertygad om att en förbättring av arbetsmiljön är en mycket viktig sak när det gäller att få en större rekrytering just till kroppsarbetsyrkena. Därvidlag råder inte heller några delade meningar mellan anställda och företagare, utan det borde vara ett klart gemensamt intresse. Jag vill tillägga att företagsdemokratifrågorna därvid spelar en stor roll, något som vi från utskottets sida också enhälligt har betonat i vår skrivning.

Det kan vara intressant att i detta sammanhang ta del av dr Rudolf Meidners anförande vid Verkstadsföreningens jubileumskongress i september i år. Jag vill gärna citera några meningar ur det. Meidner säger: "Som organisationsmänniska begriper jag mycket väl, att det här handlar ganska mycket om befogenheter, regler, avtalstexter m. m., men vid ett tillfälle som detta kan jag kosta på mig reflexionen, att det i sista hand är frågan om gemensamma intressen. Företagen känner sig plågade av

Nr 136

Onsdagen den
1 december 1971

*Främjande av
rekryteringen till
kroppsarbets-
yrkena*

rekryteringsbekymmer, stor rörlighet och hög frånvaro, de anställda upplever sin arbetsmiljö som otillfredsställande och känner många gånger starkt sin maktlöshet i en alltför hierarkisk arbetsorganisation, som kontrasterar alltmera mot ett demokratiserat samhälle utanför fabriksportarna.”

Meidner fortsätter: ”Det finns inga patentmediciner för att bota vad som inom båda lägren upplevs som sjukt, men mycket vore vunnet, om dessa svårigheter uppfattades som symtom på samma grundläggande brister. Dessa kan inte avlägsnas genom några storstilade åtgärder av typen helsocialisering av industrin. De samhällsägda företagen kämpar med samma problem som den privata industrin. Botemedlet är i stället ett mödosamt, vardagsnära, föga glamoröst men i verklig mening radikalt detaljarbete för att i samråd med de människor som berörs närmast och som skall bära upp vår produktion humanisera arbetsmiljön.”

Så långt dr Meidner. Jag vill till sist endast säga att skälet till att vi i inrikesutskottet inte helt har tillstyrkt herr Fälldins motion är att det pågår ett ganska omfattande utrednings- och utvecklingsarbete på just detta område. Från utskottets sida har vi, som herr Nilsson i Tvärälund antydde, instämt med motionärerna så till vida att vi anfört: ”Det är angeläget att utredningsarbetet drivs så att åtgärder kan snabbt vidtas för att komma till rätta med problemen. Särskilt gäller detta i frågan om arbetsmiljö och ökat medinflytande.”

Herr talman! Jag har självfallet inget annat yrkande än det som gjorts av ett enigt utskott.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 21 Anmälades och bordlades

Skatteutskottets betänkanden:

Nr 62 i anledning av skrivelse från riksdagens ombudsmän angående ändringar i lagen om allmän folk- och bostadsräkning jämte motion

Nr 64 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370) m.m. jämte motion

Nr 65 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Norge för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet

Nr 70 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370), m.m.

Försvarsutskottets betänkanden:

Nr 20 med anledning av motioner om en översyn av vapenfrilagens tillämpning m.m.

Nr 21 med anledning av motion om översyn av vapenfrilagens bestämmelser om tjänst för vapenfri tjänstepliktig

Nr 22 med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation m.m. av försvarets materielverk jämte motioner

Inrikesutskottets betänkanden:

Nr 35 i anledning av motioner om lagstiftning mot könsdiskriminering på arbetsmarknaden, m.m.

Nr 36 i anledning av motion om en parlamentarisk utredning angående jämlikhetspolitiken

Nr 136

Onsdagen den
1 december 1971

§ 22 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen av

Nr 397 Herr *Westberg* i Ljusdal (fp) till herr socialministern angående förbättringslån till vissa åldringsbostäder:

Anser statsrådet att nuvarande bestämmelser rörande förbättringslån till byggande av s. k. temporära åldringsbostäder är helt tillfredsställande?

Nr 398 Herr *Hallgren* (vpk) till herr socialministern angående tillämpningen av giftförordningen:

Anser statsrådet att giftförordningens bestämmelser skall gälla alla arbetsplatser där gift hanteras eller lagras längre eller kortare tid?

Nr 399 Herr *Gustafson* i Göteborg (fp) till herr inrikesministern angående åtgärder mot arbetslösheten i Göteborg:

Delar statsrådet generaldirektör Bertil Olssons, Arbetsmarknadsverket, uppfattning att Göteborg behöver tillföras lättare industri och serviceverksamhet i syfte att motverka arbetslösheten där?

Nr 400 Herr *Wikner* (s) till herr inrikesministern angående beredskapsarbeten i form av ungskogsröjningar m. m.:

Anser statsrådet att de möjligheter som erbjuds till beredskapsarbeten i form av ungskogsröjningar m. m. i syfte att bereda sysselsättning och komma ifatt den eftersläpning som här finns, utnyttjas i tillfredsställande omfattning av skogsägarna?

§ 23 Kammaren åtskildes kl. 18.04.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON /
/ Solveig Gemert

Onsdagen den 1 december

Herr talmannen 12	Herr Nilsson i Agnäs (m) 33, 36, 51, 64
" Andersson i Billingsfors (s) 110, 112	" Nilsson i Tvärålund (c) 108, 112, 113
Fröken Bergström (fp) 15	" Norrby i Åkersberga (fp) 7, 9, 11
Herr Björk i Göteborg (s) 3, 13, 84	" Persson i Skänninge (s) 90, 91
" Börjesson i Falköping (c) 18, 22	" Pettersson i Kvänum (c) 107
" Börjesson i Glömminge (c) 106	" Pettersson i Visby (s) 6, 9
" Eriksson i Arvika (fp) 113	" Schött (m) 8
Fru Eriksson i Stockholm (s) 16, 23, 30, 36, 53, 55, 68	Fru Sigurdson (s) 62, 72
Herr Gernandt (c) 65	Herr Stålhammar (fp) 43, 53
" Haglund (s) 101, 105, 106	" Sundman (c) 83, 84, 87
Fru Hambraeus (c) 96, 106	" Svensson i Eskilstuna (s) 13
Herr Hamrin (fp) 17, 21, 24, 27, 51, 70	" Svensson i Kungälv (s) 46, 54, 55, 57, 70, 73
" Henningsson (s) 11, 101, 104	" Svensson i Malmö (vpk) 92, 97, 100, 104, 105
Fru Håvik (s) 15, 16	Fru Thorsson (s) 98, 101, 104, 106
Herr Karlsson i Huskvarna (s) 20, 22, 23, 24	Herr Torwald (c) 58
Fru Kristensson (m) 39, 50	" Ullsten (fp) 10
Herr Källstad (fp) 77, 82	" Wennerfors (m) 60, 64
" Lidgard (m) 71, 72	" Wiklund i Stockholm (fp) 36, 42, 52
" Mattsson i Lane-Herrestad (c) 79, 82, 83	" Wirtén (fp) 89, 90, 91
Fru Mogård (m) 75, 81, 82, 84, 86	" Wärnberg (s) 10
Herr Möller i Göteborg (fp) 88	" Åberg (fp) 55, 57
	" Åkerlind (m) 29